

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
TSIVILÕIGUSE ÕPPETOOL

Kaja Oksa

ÕIGUSLIKUD VAHENDID PÄRIJA VASTUTUSE PIIRAMISEKS

Magistritöö

Juhendaja *mag iur* Urve Liin

Tartu
2013

Sisukord

SISSEJUHATUS.....	3
1. PÄRIJA VASTUTUSE MÕISTE JA VASTUTUSE PIIRAMISE VÕIMALUSED.....	6
1.1. Pärija vastutuse mõiste ja vastutuse piiramise vahendid	6
1.2. Pärandi inventuuri ja pärandvara pankroti koht pärija vastutuse piiramise vahendite seas	19
2. PÄRANDI INVENTUUR.....	33
2.1. Pärandi inventuuri nõude esitamiseks õigustatud isik	33
2.2. Pärandi inventuuri nõude esitamise tähtaeg	40
2.3. Pärandi inventuuri läbiviimise tähtaeg	43
2.4. Pärandi inventuuri läbiviimine	45
2.5. Pärandi inventuuri õiguslik tagajärg	47
3. PÄRANDVARA PANKROT.....	55
3.1. Pärandvara pankroti nõude esitamiseks õigustatud isik.....	55
3.2. Pärandvara pankroti nõude esitamise tähtaeg.....	62
3.3. Pärandvara pankroti õiguslik tagajärg	65
3.4. Pärandvara pankroti raugemise õiguslik tagajärg	66
KOKKUVÕTE.....	80
LEGAL ACTIONS OF RESTRICTION OF INHERITORS LIABILITY. Summary.....	85
KASUTATUD KIRJANDUS.....	92
KASUTATUD ÕIGUSAKTID.....	94
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA.....	96
KASUTATUD MUUD MATERJALID.....	98

SISSEJUHATUS

Pärandvara koosneb pärandaja õigustest ja kohustustest, mis on mõistetenä paralleelid. Eesti pärimisõiguse kohaselt saab pärijast peale pärandi vastuvõtmist nii pärandaja vara kui ka pärandaja kohustuste (võlgade) omanik. Kui pärand on kohustustega koormatud, on pärija kohustatud pärandaja kohustused täitma. Pärilja peab jõudma selgusele, kas ta vastutab pärandaja kohustuste eest ainult pärandvaraga (pärija piiratud vastutus) või ta vastutab lisaks pärandvarale ka oma varaga (pärija piiramatult vastutus). Kui Nõukogude pärimisõigustunnistas vaid pärija piiratud vastutust, siis Eesti Vabariigis kehtestatud kaks pärimisseadust sätestavad vaid pärija piiramatult vastutust. Magistriltõõ keskendub pärija vastutust piiramist vahendist uurimistele. Pärijale on soodsam, kui ta vastutab pärandaja võlgade eest vaid pärandvaraga, st piiratud.

Magistriltõõs käsitletakse pärija vastutust piiramist õiguslikke vahendist, selgitamaks välja, kas need õiguslikud vahendid on piisavad ja otstarbekohased. Eesti õigustes on põhilisteks vahendisteks pärija vastutust piiramist pärandvara inventuur ja pärandvara pankrot, seepärast keskendutakse täpsemalt just neile kahele.

Magistriltõõ teema on Eesti oludes aktuaalne. Pärija vastutust piiramist üht vahendist – inventuuri – tunneb Eesti õigusruum alates 1997. aastast, mil jõustust vana pärimisseadust. Seadustega sätestatud uusi reegleid aga väga kiiresti omaks ei võeta. Seepärast on pärandvara inventuuriga seotud küsimused ikka veel käsitlemist vajavad. Pärandvara inventuuri teemal on 15 aasta jooksul kirjutatud mitmeid magistriltõõid, kuid igal kirjutajal on oma lähenemistnurk ning autor loodab, et käesolev tõõ sisaldab ka mõtteid, mida teistest tõõdes pole. Eriti puudutab see tõõ kolmandat peatükki, milles käsitletakse pärandvara pankroti teemat.

Uurimust on tehtud pankroti probleemistikust, kuid pärija vastutust piiramist teist põhilist vahendist (lisaks inventuurile) – pärandvara pankrotti – pole seniajani Eesti kaasaegselt õigusalaselt kirjandustes puudutatud. Käesoleva magistriltõõ näol on tegemist pärandvara pankroti teema uurimist tagasihoidliku algatustega. Edaspidistest tõõdes valdkonna käsitlemine kindlasti täiustub.

Magistriltõõ eesmärk on uurida põhilistelt Eesti seadust ja kohtupraktika toel pärija vastutust piiramist vahendist õiguslikku seisundist ning võrrelda seda Saksa õigustega, väheselt määral ka Šveitsi, Itaalia ja Sloveenia õigustega. Huvi keskpunktist on Eesti õigus. Tõõs analüüsitakse

õigusnorme, kohtupraktikat ja õiguslast kirjandust, jõudmaks järelduseni, kas ja kuidas Eesti pärimisseadus ja pankrotiseadus suudavad kaitsta pärijat pärandaja võlgade oma isiklikust varast tasumise eest. Samuti leitakse vastus küsimusele, missuguseid muutusi tõi Eestile uue pärimisseaduse rakendumine. Pärija vastutuse piiramise võimalusi on vaja uurida, kuna vastutuse piiramise vahendite – pärandvara inventuuri ja pärandvara pankroti – kasutamine on Eestis tagasihoidlik. Pärandvara inventuuri tehakse vaid 10 – 15 % pärandvara vastuvõtmisel. Täna kehtiva õiguse kohaselt pole inventuuri vaja teha pärandvara pankroti väljakuulutamise „eeltööna“, seega polegi inventuuri tegemine sel juhul, kui pärija vastutuse piiramiseks on vaja välja kuulutada pankrot, alati vajalik. Kui pärandi avanemisel ilmneb kohe, et pärandaja võlad ületavad tema vara, saab pärija pöörduda kohtusse pärandvara pankroti väljakuulutamise avaldusega. Seega on isegi võimalik, et pärandvara inventuure tehakse edaspidi veel vähem.

Pärija vastutuse piiramise eesmärk peaks olema kehtestada pärija jaoks lihtsaim, kiireim ja soodsaim menetlus. Pärijale, kes on kaotanud lähedase inimese, on pärimisega seotud menetslused mõneti aeganõudvad ja keerulised. Töös on püstitatud muuhulgas ülesandeks välja selgitada võlgades pärandvara pankrotimenetluse ajaline kestus.

Uurimus on enamjaolt teoreetiliste seisukohtade analüüs, lühidalt peatutakse ajaloolisel pärija vastutuse kujunemislööl ning võimalusel esitatakse edasise arengu võimalused.

Eesti kehtiva pärimisõiguse sätete kohaselt on pärandi inventuur ja pärandvara pankrot pärija vastutuse piiramise vahenditena justkui võrdsed. Magistritöö hüpotees on: kas pärandvara inventuur ja pärandvara pankrot on pärija vastutuse piiramise piisavad vahendid? Hüpoteesist tulenevad uurimisülesanded on: kas pärandi inventuur on pärija vastutuse piiramiseks sobiv vahend või mitte; kas pärandvara pankrot on pärija vastutuse piiramiseks sobiv vahend või mitte? Töö peab jõudma vastuseni hüpoteesis püstitatud küsimusele.

Esimese peatüki esimese alapunkti eesmärgiks on anda pärija vastutuse mõiste ja millised on õiguslikud vahendid pärija vastutuse piiramiseks. Ühtlasi selgitatakse välja, kuidas kujunes pärija vastutus ajalooliselt, missugune on pärija vastutuse ulatus, millised huvid on pärimismenetluses pärijal ja pärandaja võlausaldajatel. Pärija piiratud vastutuse puhul on keskseks küsimuseks, kas pärija peab pärandi oma varasse üle võtma selliselt, et nii tema enda kui ka pärandi võlausaldajad võivad sellele sissenõude pöörata; või kas ta võib need varad niimoodi lahus hoida, et tal on võimalik kumbagi võlausaldajate gruppi seostada ainult ühega nendest varadest (*separatio bonorum*). See tähendab, et pärija peab midagi ette võtma oma vastutuse piiramiseks. Kui ta teeb ebaõige otsuse, vastutab ta pärandaja võlgade eest

piiramatult – st ka oma isikliku varaga. Esimeses peatüki teise alajaotuse eesmärgiks on määratleda pärandvara inventuuri ja pärandvara pankroti tähtsus pärija vastutuse piiramisel.

Magistritöö teine peatükk käsitleb lähemalt pärandi inventuuri teemat: isikuid, kellel on õigus pärandi inventuuri nõuet esitada, inventuuri nõude esitamise ja inventuuri läbiviimise tähtaegsid, inventuuri läbiviimist ja inventuuri õiguslikku tagajärge. Inventuuri kui pärimise olulist osa vaadeldakse kohtulahendite alusel ka praktilisest aspektist. Kohtulahendid on heaks näitajaks, kuidas seadusega kehtestatud reegleid kohaldatakse praktikas.

Magistritöö kolmandas peatükis käsitletakse pärandvara pankroti teemat: isikuid, kellel on õigus pärandvara pankroti väljakuulutamise avaldust esitada, pankrotinõude esitamise tähtaegsid, pärandvara pankroti õiguslikke tagajärgi ja pärandvara pankroti raugemise õiguslikke tagajärgi.

Pankrotimenetluse eesmärgiks on võlausaldaja nõuete rahuldamine maksejõuetu võlgniku vara arvel. Järelikult toimub pärandvara kui erilise varamassi pankrot (menetlusest rääkides), kusjuures võlgadega ülekoormatud füüsiline isik on surnud. Pankrotivara on vara, mis oli võlgnikul pankroti väljakuulutamise ajal, samuti vara, mida nõutakse või võidetakse tagasi või mille võlgnik omandab pankrotimenetluses. Pärandvara pankroti teema kajastub Riigikohtu lahendites, mida on käesolevas töös analüüsitud. Enamik kohtusse pärandvara pankroti väljakuulutamise avalduse esitajaist on juriidilised isikud. Füüsilistele isikutele on pärandvara pankrot veel vähe tuntud. Kuna ettevõtjate seas ei ole äriühingute pankrotid enam haruldased, on pärandvara pankroti küsimustes tulemas uusi kohtulahendeid ja uurimusi, millega menetlus täpsustub. Käesolevas töös peatutakse pärandvara pankrotil Eesti ja teiste riikide seaduste ning Eesti kohtupraktika alusel.

Meetoditest on autor kasutanud andmekogumismeetodit kirjanduse ja kohtupraktika läbitöötamise teel. Tulemusi on põhiliselt võrreldud. Sisult on magistritöö süsteemne, käsitus enamasti analüütiline ja kvalitatiivne. Autori arvates on käesolev töö teoreetiline uurimus pärija vastutuse õiguslikest vahenditest, nende mõjust ja tagajärgedest. Töö kirjutamisel on kasutatud saadaolevat kirjandust alates aastast 2000 ning viimaste aastate pärandvara inventuuri ja pankrotiga seotud avalikke kohtulahendeid. Kirjandust on teema kohta piisavalt, eriti pärija vastutuse üldküsimuste osas. Pärandi inventuuri (uue pärimisseaduse valguses) ja pärandvara pankroti kohta esineb jätkuvalt uurimist vajavaid küsimusi.

1. PÄRIJA VASTUTUS JA VASTUTUSE PIIRAMISE VÕIMALUSED

1.1. Pärija vastutuse mõiste ja vastutuse piiramise vahendid

Inimene omandab eluea jooksul vara (st varalisi õigusi) ja kannab varalisi kohustusi. Elav teovõimeline isik teostab oma varalisi õigusi ja täidab varalisi kohustusi isiklikult. Isiklike varalisi kohustusi võetakse enamasti ulatuses, mida täita suudetakse. Elus esineb aga ka juhtumeid, kus kohustusi võetakse niisuguses mahus, mida täita ei suudeta. Võlgniku surma korral ei saa ja ei peagi neid kohustusi täitma pärija. Kohtupraktikast ilmneb, et vahetevahel on pärandajal kohustusi enam kui reaalsel vara ja pärijal võib tekkida vastutus ka pärandvara kohustuste eest. Seepärast tuleb pärijal enne pärandi vastuvõtmist luua endale pärandvarast võimalikult täpne ülevaade, et vastutust pärandaja võimalike võlgade eest välistada.

Magistritöös ei ole võimalik anda mõiste *pärija vastutus* teaduslikku definitsiooni, kuna ükski kättesaadav uurimus seda ei sisalda. Autor püüab pärija vastutuse mõistet avada iseseisvalt, võlaõigusseaduse põhimõtetest lähtuvalt.

Vastutus tähendab, et üks isik (võlgnik) peab kandma õiguslikke tagajärgi, mida teine isik (võlausaldaja) tema suhtes sunniviisil kohaldab. Pärimisõiguses ei saa rääkida võlgnikust ja võlausaldajast, vaid kohustatud isikuna (võlgnikuna) on võlasuhtes pärija. Seetõttu on pärimisõiguses raske kohaldada võlaõiguse põhimõtteid, kuid võrrelda saab neid siiski.

Võlaõiguses on termin *vastutus* kahetasandilise tähtsusega. Vastutus tähendab eelkõige teatava õiguskaitsevahendi kohaldamise võimalust kohustust rikkunud poole suhtes. Kuid vastutus tähendab ka kohustuse rikkumise etteheidetavust, mis on ainult teatud õiguskaitsevahendite kohaldamise eelduseks. Näiteks võib kohustust rikkunud võlgnikult nõuda rikkumisega tekitatud kahju hüvitamist, välja arvatud juhul, kui võlgnik kohustuse rikkumise eest ei vastuta või kui kahju ei kuulu seadusest tulenevalt muul põhjusel hüvitamisele (VÕS § 105 lg 1). Võlgniku vastutus piirdub või seda saab piirata ainult teatud varaliste esemetega. Võlgnik vastutab kogu oma varaga, mida võib sundtäitmise korras ka müüa. Lisaks vastutusele kogu varaga võib võlgnik olla vastutav ka piiratud ulatuses. Näiteks vastutab võlgnik inventuuri korral pärandaja võlgade eest ainult pärandvara ulatuses (01.01.1997 jõustunud pärimisseaduse § 135).¹

Võlgniku suhtes ei saa rakendada täielikku varalist vastutust, kui võlgnikul puudub vara, mille realiseerimisest võlausaldaja nõuded rahuldada. Võlaõiguses on võlausaldaja huvid kindlustatud kolmanda isiku kohustusega tagada kohustuse täitmine talle kuuluva varaga. Näideteks võib tuua käenduse ja hüpoteegi seadmise kinnistule.

¹ I. Kull, M. Käerdi, V. Kõve. Võlaõigus I. Üldosa. Tallinn: Juura 2004, lk 25 – 26.

Pärimisõiguses tekib seoses pärija vastutusega küsimus, kas pärandaja kohustuste täitmiseks kohustatud pärijat saab pidada võlglaseks sarnaselt võlaõigusega, või on mõistel *pärija* (kohustatud isikuna) muu tähendus. Pärijat ei saa seostada võlglaste mõistega, kuna võlglane on elav isik, pärandaja aga, kelle kohustuste eest vastutab pärija, on surnud isik. Seejärel tuleks juurelda, kas pärijat saab samastada võlaõiguses tuntud kolmanda isikuga, näiteks käendajaga. Käendajaga ei saa pärijat samuti samastada, kuna käendajaga on enne laenu andmist vormistatud leping, milles käendaja nõustub omapoolset laenu tasumisega, kui laenusaja laenu tasuda ei suuda. Seega on õige tulla järeldusele, et pärija vastutus tähendab pärija kohustust tasuda pärandaja võlad e täita pärandaja kohustused, kui ta õigeaegselt ei ole seaduses lubatud viisil tegutsenud pärandaja kohustuste täitmisest vabanemiseks. Pärija vastutus võib olla ulatuselt piiratud või piiramatu, mida analüüsitakse käesolevas töös edaspidi.

Seoses surmaga inimese õigused ja kohustused lõpevad, kui nad pärijatele üle ei lähe.² Pärimiseks nimetatakse ühe isiku – pärija – teise isiku – pärandaja – õigustesse ja kohustustesse astumist viimase surma korral.³ Pärimist määratletakse kui isiku surma korral tema pärandvara üleminekut teisele isikule, kusjuures pärandvara ei koosne mitte ainult varast tavapärasest tähenduses, so asjadest ja õigustest, vaid ka kohustustest. Pärimisõiguses on erilise tähtsusega pärandaja kohustused, kuna kaasajal on varaliste kohustuste võtmine muutunud tavanähtuseks.

Nõukogude tsiviilseadusandluses peeti vara mõistena silmas mitte üksnes isiku õigusi, vaid ka tema varalisi kohustusi kolmandate isikute suhtes – so nii aktivat kui passivat (nt Eesti NSV Tsiviilkoodeks (TsK) § 539). Selles mõttes tarvitatakse sõna „vara“ ka reorganiseeritavate juriidiliste isikute saatuse määramisel. Kuna terminit „vara“ tarvitatakse seaduses mitmes eri tähenduses, siis tuleb iga kord üht või teist õigusnormi kohaldades normi teksti tõlgendamise teel selgitada, missuguses mõttes on konkreetses normis terminit „vara“ kasutatud.⁴ Käesoleval ajal on Eesti seadusandluses analoogiline olukord: vara mõistet käsitletakse lähtuvalt konkreetse seaduse sisust.

Pärimisõiguses räägitakse varast kui pärandaja õigustest – kohustustest, mida pärandaja enam ei kanna. Pärandaja varalised õigused ja kohustused lähevad üle tema õigusjärglasele – pärijale.

² H. Köhler. Tsiviilseadustik. Üldosa. Tallinn: Juura 1998, lk 55.

³ E. Ilus. Rooma eraõiguse alused. Ilo, 2000, lk 175.

⁴ J. Ananjeva jt. Nõukogude tsiviilõigus. Üldosa. Tallinn: Valgus 1971, lk 143.

Isiku füüsilise surma või surnuks tunnistamise puhul kerkib küsimus, kuhu jääb tema vara, mis saab tema õigustest ja kohustustest. Pärimisõigus tegelebki isikust järelejäänud vara (vara laiemas mõttes, st isiku asjade, õiguste ja kohustuste) saatuse määramisega. Tuleb silmas pidada, et isiku surma puhul tema puhtisiklikud õigused üldreeglina lõpevad (nt abielust tekkinud õigused). Isiku varalised õigused aga kanduvad üle teistele isikutele. Õiguste üleminekut nimetatakse õigusjärgluseks (*successio*). Kui läheb üle osa õigusi ja kohustusi, siis on tegemist üksikõigusjärglusega – *successio singularis* –, kui aga lähevad üle kõik õigused ja kohustused, on see üldõigusjärglus – *successio universalis*.⁵ Saksa pärimisõigus tunnistab samu põhimõtteid: mõned kohustused lõpevad võlgniku surmaga, olles seega mittepäritavad (nt elatise maksmise kohustus, lahutatud abikaasa ülalpidamine).⁶ Teema kohaselt käsitletakse magistritöös üldõigusjärglusest tulenevaid pärija vastutuse probleeme, kuna 01.01.2009 jõustunud uue ja 01.01.1997 jõustunud vana pärimisseaduse (uus PärS, vana PärS) § 130 lg 1 kohaselt lähevad pärijale üle kõik pärandaja õigused ja kohustused. Pärandatavad ei ole vaid oma olemuselt lahutamatult pärandaja isikuga seotud kohustused ja kohustused, mis seadusest tulenevalt ei saa ühelt isikult teisele üle minna (viimased on eeltoodud Saksa näitega sarnased). Näiteks kui realservituudid lähevad pärimise teel koos valitseva kinnisasjaga üle, siis isiklikud servituudid pärimise teel üle ei lähe (AÕS §-d 172 ja 210).⁷

Saksa õiguse kohaselt on üldõigusjärglus (= universaalsuktsessioon) seotud õiguste kogumiga. Tüüpilisel juhul toimib see seaduse alusel. Üksikute õiguste ülekandmise kohta kehtivad sätted sel juhul ei rakendu. Üldõigusjärgluse peamiseks juhtumiks on pärimisjärglus (BGB § 1922). Näide: kui pärandaja pärandi hulka kuulub kinnistu, siis muutub pärija pärandi avanemisel */Erbfall/* automaatselt maatüki omanikuks. Tema kandmine kinnistusraamatusse toimub ainuüksi kinnistusraamatu parandamise eesmärgil.⁸ Siinkohal on tegemist omandiõiguse absoluutse kaitsega, mille juures formaalsused (toodud näites kinnistusraamatusse kandmine) ei oma pärimisõiguslikku tähendust.

Anglo- ameerika õigussüsteemis tähendab üld- ehk täisõigusjärglus eelkõige seda, et surmaga lõpeb inimese kui õigussubjekti eksistents ning kogu tema vara läheb üle tema õigusjärglastele. [...] Mandri – Euroopa õigussüsteemis tuleb rooma õiguse eeskujul lisaks sellele juurde üldõigusjärgluse põhimõte ka õigusjärglaste poolel. Siin tehakse pärandaja õigusjärglaste seas vahet nn üldõigusjärglase ehk pärija ja singulaarõigusjärglase ehk legataari

⁵ E. Ilus, lk 174.

⁶ D. Leopold. *Erbrecht. Ein Lehrbuch mit Fällen und Kontrollfragen*. 17. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck 2009, lk 275, äärenr 696.

⁷ E. Silvet. Pärimisseaduse eelnõu põhijoontest. – *Juridica* 1995/7, lk 283.

⁸ H. Köhler, lk 33 – 34.

(annakusaaja) vahel.⁹ Eesti õigus käsitleb üld- ja singulaarõigusjärglust sarnaselt eelnimetatud süsteemidega – üldõigusjärgluse korral päritakse kõik pärandaja õigused ja kohustused kogumis ning singulaarõigusjärglane pärib vaid pärandaja poolt temale määratud varalise hüve.

Mandri – Euroopa pärimisõiguse üheks oluliseks põhimõtteks on täisõigusjärgluse põhimõte. See tähendab esiteks seda, et pärandvara läheb pärijatele üle kui tervik, ja teiseks, et pärijal puudub võimalus oma suva kohaselt valida, mida ta pärandvarast omandab või mida mitte. Samuti tuuakse siin ära pärandi aktiiva ja passiva ühtsus, st koos positiivse varaga ehk õigustega lähevad pärijatele üle ka pärandaja kohustused. Ka nõukogude õigus tunnustas universaalse (üldise) õigusjärgluse põhimõtet. [...] Samas oli seal annaku ehk üksikõigusjärgluse ja pärija ehk universaalse õigusjärglase eristamine pisut teisiti reguleeritud kui seda on tehtud pärimisseaduses. Muudatus on eelkõige tingitud asjaolust, et nõukogude õigus tundis pärimisel vaid piiratud vastutust, st pärija vastutas pärandaja võlgade eest temale üleläänud pärandvara tegeliku maksumuse piirides (TsK § 558). Seega nii pärija kui annakusaaja vastutus oli sama, piiratud üleläänud vara väärtusega.¹⁰ Nõukogude õiguse järgi oli pärija vastutus lihtsustatud (inimestel oli vara vähem kui tänapäeval) ning pärijad ei pidanud arvestama pärimisega kaasneda võivate pärandaja kohustustega, mille hüvitamiseks peaks kasutama oma isiklikku vara.

Pärandi vastuvõtmine andis Nõukogude õiguse kehtivusajal pärijale siiski mitte ainult pärandajale kuulunud õigused, vaid koormas teda ka kohustustega, mis varem lasusid pärandajal. Pärandaja kohustused allusid samadele eeskirjadele nagu pärandaja õigusedki.¹¹ TsK § 559 kohaselt oli pärandaja kreditoridel õigus kuue kuu jooksul pärandi avanemise päevast esitada oma pretensioonid, sõltumata nõuete tähtaja saabumisest, pärandi vastuvõtnud pärijatele või testamendi täitjale või pärandi avanemise koha notariaalkontorile või esitada kohtusse hagi pärandvarale. Kui võlausaldajad eeltoodud sätteid ei järginud, kaotasid nad neile kuuluvad nõudeõigused.¹² Tsiviilkoodeksi sätete sõnastus oli selge ja napp, erijuhtumeid ei käsitletud. Tuleb ka arvestada, et tsiviilkoodeksi kehtivuse ajal olid inimeste varad tagasihoidlikumad ja varaliste kohustuste võtmisel olid kohustuste pooled ettevaatlikumad. Teisalt piiras ka seadus näiteks kinnisvara omandamist.

Pärandaja surma tõttu tema õiguste ja kohustuste sisu osas midagi ei muutu, muutub vaid nende kohustatud subjekt: pärandaja asemel on õigus nõuda näiteks laenulepingu täitmist

⁹ U. Liin. Pärimisõiguse põhimõtetest. – Juridica 1999/3, lk 142.

¹⁰ U. Liin 1999, lk 143.

¹¹ Eesti NSV Tsiviilkoodeks. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Eesti Raamat 1969, § 558, komm - d 1 – 2.

¹² TsK, § 559, komm – d 1 - 2.

pärijal või pärijatel; vastupidisel juhul on näiteks võlausaldajal õigus nõuda pärandaja sõlmitud müügilepingu täitmiseks müügieseme omandi üleandmist pärijalt või pärijatelt.

Üldõigusjärgluse põhimõtte kohaselt lähevad õiguste kõrval pärijale üle ka kõik kohustused, mis ei ole pärandaja isikuga lahutamatult seotud või ei ole seadusest tulenevalt mitte-üleantavad.¹³ Eeltoodu on väga tõsine tõdemus, mida peaksid arvestama kõik inimesed tulevaste pärijatena. Eesti ühiskond on jõudmas olukorrani, kus füüsilised isikud võtavad üle jõu käivaid varalisi kohustusi. Tänaused pärandajad on, nende vanust arvestades, varaliste kohustuste võtmise suhtes umbusklikud, kuid noorem generatsioon on laenamise osas julgem. Seega peab Eesti pärimissüsteem arenema edasi suunas, mis kaitseks pärijaid ja pärandi võlausaldajaid pärija vastutuse kehtestamisel tasakaalukalt ja õiglaselt.

Pärandi vastuvõtuga lähevad pärijale üle nii pärandaja vara – aktiva – kui ka pärandil lasuvad kohustused – passiva -, sest pärimise juures on tegemist universaalse õigusjärglusega. /.../ Siin kerkib küsimus, mida teha siis, kui passiva ületab aktiva, st võlad on suuremad, kui surnud isiku vara tegelik väärtus. Kas pärija peab tasuma sel puhul kõik võlad, võttes selleks vahendeid oma varast, või maksab ta ainult nii palju, kui suur on pärandi aktiva.¹⁴ Magistritöö pühendub eelmainitud küsimuse analüüsimisele.

Ajaloost on teada, et pärija vastutuse piiramise sätted olid olemas juba Rooma õiguses.

Vanimal ajal oli [...] pärija surnud isiku kogu isiksuse jätkajaks. Saanud perekonnapea võimu ja vara, pidi ta täitma ka kõik surnud isiku kohustused (vastutus *ultra vires hereditatis*). Hiljem, pärimisõiguse aluste muutumisega, vähenes ka vastutus. Pärija vastutas siis üksnes pärandvara aktiva piirides. Sellist pärandvara piires vastutust nimetati *cum viribus hereditatis*. [...] Nüüd võisid isikud pärandi vastuvõtmisest loobuda. Sellega ei saa nad pärandit ega ole ka kohustust surnud isiku võlgade tasumiseks. Preetor tegi siin veel teisegi soodustuse: pärija võis lasta oma endise vara ja pärandvara lahus hoida. See on nn eraldamise soodustus (*beneficium separationis*). Pärija vastutas siin pärandaja võlgade eest ainult selles osas, mille ta sai pärandina. Ta võis ka saadud pärandi jätta kreditorile. Seda soodustust võisid kasutada omakorda ka surnud isiku (pärandaja) võlausaldajad juhul, kui pärija ise oli võlgadega üle koormatud ja võis karta, et pärija kreditorid katavad oma nõuded pärandaja poolt jäetud varast.¹⁵ Rooma õigusest tulenevad pärija vastutuse põhimõtted – pärandvara ja pärija vara eraldi hoidmine, vastutus vaid pärandi aktiva piirides, pärandist loobumine - on kasutusel ka tänapäeval. Saadud pärandi jätmine võlausaldajatele ei ole tänases õigusruumis otseselt

¹³ T. Mikk. Pärimisõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2012, lk 118.

¹⁴ E. Ilus, lk 185.

¹⁵ E. Ilus, lk 185.

võimalik, kuid kaudselt küll, näiteks on võimalik pärandvara müügiga täita pärandaja kohustused pärandaja võlausaldajate ees.

C. G. Paulus on leidnud, et kooskõlas BGB § 1958 ja ZPO § 239 õiguslike põhimõtetega tuleb nende sätete järgi vastutust määravad varad (pärandvara ja pärija isiklik vara) kuni pärandvara pärijale kuuluvaks tunnistamiseni teineteisest lahus hoida – eelkõige eesmärgil, et pärandvara säiliks pärandi võlausaldajate jaoks algses suuruses.¹⁶ Kuni pärija pole pärandit vastu võtnud, ei saa pärandaja võlausaldaja esitada nõuet pärija vastu. Sel ajal ei ole teada, kas pärija võtab pärandi vastu või loobub sellest. Kui pärija ei ole pärandit vastu võtnud, on ta üksnes oma isikliku vara omanik, millele nõude esitamiseks pärandaja võlausaldaja poolt puudub seaduslik alus.

Lisaks pärandi inventuurile oli vana PärS § 114 ja § 130 lg 3 järgi säte pärandvara eraldamise kohta, mis oli samuti üheks pärija vastutuse piiramise vahendiks. Kui isik nõuab pärandvara eraldamist, ei saa ta taotleda oma nõude rahuldamist pärija vara arvel. Sellega on välistatud, et nõudeõigusega isik koormaks kohut pärandvara eraldamise nõuetega „igaks juhuks“ – esitades oma nõude kaalumata, võib ta oma nõudeõigusest ilma jääda ning pärija vabaneda kohustusest tasuda pärandi väärtust ületavad võlad oma vara arvelt ka sellisel juhul, kui ta oli pärandi vastu võtnud ilma inventuuriõigusega.¹⁷ Uues pärimisseaduses pärandvara eraldamise võimalust enam pole. Uues pärimisseaduses annab pärandvara eraldamiseks võimaluse pärandi hoiumeetmete rakendamine, mida käsitletakse töös edaspidi.

Pärijate piiratud vastutuse juures on küsimus selles, kas pärija peab pärandi (BGB § 1922) oma varasse üle võtma selliselt, et nii tema enda kui ka pärandi võlausaldajad võivad sellele sissenõude pöörata; või kas ta võib need varad niimoodi lahus hoida, et tal on võimalik kumbagi võlausaldajate gruppi seostada ainult ühega nendest varadest (*separatio bonorum*). BGB annab talle selle viimati nimetatud võimaluse – seda käsitletakse siin üpris ebaülevaatlikul kujul: BGB §-des 1967 jj kattuvad üleskutsemenetlus ja varaloendi koostamine vastutuse piiramise kolme tegeliku võimalusega, mille annavad BGB §-s 1975 käsitletud pärandvara valitsemine ja pärandvara pankrot ning BGB §-ga 1990 reguleeritud pärandvara nappuse vaie. Nendest sätetest tuleneb ka, et pärija peab põhimõtteliselt midagi ette võtma oma vastutuse piiramiseks pärandvaraga. Kui ta teeb selle juures vea, vastutab ta piiramatult – st ka oma isikliku varaga. Põhimõtteliselt teeb ta seda ka juba enne nimetatud kolme vastutuse piiramise abinõu rakendamist, mistõttu tavaliselt öeldakse, et pärija vastutab

¹⁶ C. G. Paulus. Tsiviilprotsessiõigus. Tallinn: Juura 2002, lk 209.

¹⁷ I. Mahhov. Pärimise käik uues pärimisseaduse eelnõus. – Juridica 1995/7, lk 289.

sel ajal vastupidi lõplikule piiramatule vastutusele „piiramatult, kuid piiratavalt“.¹⁸ Erialases Saksa kirjanduses on avaldatud arvamust, et pärija piiramatu vastutus on reegel, piiratud vastutus on erand (BGB §-d 1967, 1958, 2015, 2014, 1975).¹⁹ Eeltoodu haakub Eesti pärimisõigusega – nimelt peab pärija arvestama, et ta vastutab piiramatult, kui ei teosta seadusega ettenähtud toiminguid varade lahus hoidmiseks ja pärandvara suuruse ametlikuks ülesmääramiseks.

I. Mahhov leiab, et uue pärimisseaduse eelnõu ettevalmistajad on muretsenud selle pärast, et võlausaldajad pärijalt võlad kiiresti ja lihtsalt kätte saaksid.²⁰ I. Mahhovi kui praktiseeriva juristi väide on õigustatud, sest võlgade tähtaegne kättesaamine on problemaatiline isegi elusolevate lepingupoolte puhul. Eriti keeruliseks muutub olukord siis, kui tuleb maksta surnud isiku võlad. Õigusriigis peavad varalised õigused ja kohustused olema aga tagatud ja nii on Eesti pärimisseadus arenenud õiges suunas, andes ka pärandi võlausaldajatele võimalusi oma õiguste rakendamiseks.

I. Mahhov kirjutas 2008. aastal, et meie õigusruumis on kohustuslik pärandvara väljaselgitamine ja notari kaasamine pärandaja võlaküsimustesse uus nähtus. Pole selgitatud ega arutletud, kas ja millises ulatuses on see tegelikult vajalik ning kuivõrd peaks sellega tegelema just notar. Vaadates ringi mujal maailmas, leiab sellele küsimusele põhimõtteliselt täiesti erinevaid lähenemisi. On õiguskordasid, kus võlgade küsimus on täielikult pärija mure. Teistes õiguskordades selgitab välja ja isegi maksab kõik võlad hoopis pärimisasja menetleja ning tegevusetult oodanud pärijale [...] antakse lõpuks puhas pärandi jääk, ilma et ta peaks vastutama võlgade eest. [...] Siiski poleks midagi loomuvastast selles, kui juba täna oleks meie notari kohuseks pärija küsitlemine võlgade kohta – st kas pärandil on kohustusi, mis võiksid takistada annakute väljaandmist.²¹ Tegelikult, arvab autor, on notarid tegelenud pärimisasjadega väga kaua; kindlasti ei ole neile võõras ka pärandvaraga kaasnevate pärandaja võlgade olemasolu. Alates 2009. aastast, mil jõustus uus pärimisseadus, on notari kohustused muutunud seoses pärija vastutuse täpsustumisega (pärija vastutuse piiramiseks ei piisa enam vaid inventuuri nõudmisest ja selle läbiviimisest; pärandvara võlgadega ülekoormatuse korral tuleb esitada kohtule pankrotiavaldus).

Tõepoolest on erinevates õiguskordades pärandaja võlaküsimuste menetlus lahendatud erinevalt. Õigusteadlane U. Liin on toonud pärija vastutuse kolm tüüpilist Euroopa riikides

¹⁸ C. G. Paulus, lk 208.

¹⁹ K. Schellhammer. *Erbrecht nach Anspruchsgrundlagen*. 2. Auflage. Heidelberg: C. F. Müller Verlag 2006, lk 70, äärenr 147.

²⁰ I. Mahhov. Notari koht uuenevas pärimismenetluses. – *Juridica* 2008/VII, lk 486.

²¹ I. Mahhov, 2008, lk 484.

esinevat süsteemi, millest Inglise süsteem pooldab jäigalt piiratud vastutust ning Prantsuse ja Saksa süsteem on vähem jäigad.

Tänapäeval Euroopa riikides kasutatavate lahendusvariantide võrdlemisel eristatakse erialakirjanduses kõigepealt pärandajale kuulunud õiguste üleminekut ja pärandaja või tema varaga seotud kohustuste üleminekut. [...] Pärandaja kohustuste ülemineku ulatusest lähtuvalt tehakse vahet piiratud vastutusel, kus pärija vastutus on piiratud pärandvaraga (*intra vires*) ja piiramatul vastutusel (*ultra vires*), kus pärandaja võlakohustuste eest vastutab pärija lisaks pärandvarale veel ka enda varaga. Siin eristatakse jällegi kolme tüüpilist lahendusvarianti:

- 1) Prantsuse süsteem, kus kaldutakse piiramatu vastutuse poole;
- 2) Saksa süsteem, kus kaldutakse piiratud vastutuse poole;
- 3) Inglise süsteem, kus tuntakse vaid rangelt piiratud vastutust.

Võib juhtuda, et pärand on isikule, kelle kasuks see määratud on, äärmiselt soovimatu, näiteks seetõttu, et see toob talle pärandil lasuvate kohustuste näol enam kahju kui kasu. Kuna kellelegi ei saa vastu tahtmist peale suruda vara ega võlgu, peab soodustatud isikul olema võimalus end pärandi saamise eest kaitsta.²² Seadus on andnud pärijale võimaluse pärandist loobumiseks või pärandi vastuvõtmiseks (vana PärS §-d 115 - 119, uus PärS §-d 116 – 120). Pärandi vastuvõtmine ja pärandist loobumine on pöördumatud, hiljem neid tahteavaldusi muuta ei saa. Praktikas saab juhul, kui kõik pärijad pärandist loobuvad, pärijaks pärandi avanemise koha kohalik omavalitsusüksus või riik (uus PärS § 18 ja § 215 lg 3). Seetõttu on palju kohtutesse jõudnud avaldusi pärandvara pankroti väljakuulutamiseks esitatud kohalike omavalitsusüksuste poolt.

Šveitsis peab pärija, kes pärib võlgadega ülekoormatud pärandi, selle vastuvõtmiseks avaldama oma tahet pärand vastu võtta. Võlgadega ülekoormatud pärand ei lähe pärijale üle mitte üldise korra kohaselt vaikimisi, vaid sellise pärandi omandamiseks peab pärija sõnaselgelt oma vastuvõtutahet avaldama. Järelikult on siin olukord üldreegli suhtes koguni vastupidine – vaikimist peetakse võlgadega ülekoormatud pärandi korral hoopis loobumiseks (ZGB art 566 lg 2).²³ Autori arvates on Šveitsi süsteem mõistlik, sest vaikimist ei saa pidada nõusolekuks miinustes pärandi vastuvõtmiseks. Kui pärija avaldab selget soovi võlgades pärandi vastuvõtmiseks, siis tuleb talle seda võimaldada.

Loobumissüsteemi korral on pärandi vastuvõtmisel või mittevastuvõtmisel suur tähtsus pärandvarasse kuuluvate kohustuste ülemineku tõttu. Kohustustega pärandi vastuvõtmine toob kaasa vastutuse. Kuni pärija ei ole ametlikult pärandit vastu võtnud, ei saa pärijalt nõuda

²² U. Liin. Pärandi üleminek pärijale: vastuvõtusüsteem versus loobumissüsteem. – Juridica 2003/I, lk 47.

²³ U. Liin 2003, lk 47.

pärandaja võlgade tasumist. /.../ Eri riikides, kus on kasutusel loobumissüsteem, on pärija vastutuse küsimus lahendatud erinevalt. Mis puutub Prantsuse süsteemi, siis seal kaldutakse, nagu juba öeldud, piiramatule vastutuse poole (*ultra vires*), st et pärija vastutab ka oma isikliku varaga. Selleks et pärija saaks oma vastutust piirata, tuleb tal pärandvarast loobuda või võtta see vastu inventuurisoodustusega. Seevastu kehtib Saksamaal selleks, et pärija saaks kaitsta oma isiklikku vara, mõningal määral ainulaadne vastutuse piiramise lahendus (*intra vires*). Nimelt annab Saksa õigus pärijale võimaluse piirata oma vastutust teatud juhtudel ka pärast pärandi vastuvõtmist (BGB § 1975 jj).²⁴ Sama põhimõte on ka Eesti uues pärimisseaduses, nimelt on pärijal võimalik esitada inventuuri nõue pärast pärandi vastuvõtmist, kui ilmneb pärandvara piisamatus pärandvara kohustuste täitmiseks (uus PärS § 137 lg 2). Antud lahendus on väga tõhusaks vahendiks kaitsmaks pärija õigusi pärandvaral lasuvate kohustuste täitmisel.

Pärandaja kohustuste eest vastutuse ülemineku osas järgivad vastuvõtusüsteemi maad Prantsuse süsteemi, kaldudes piiramatule vastutuse suunas. See tähendab, et pärija peab kohe, juba pärandit vastu võttes otsustama, kas ta võtab pärandi vastu sellisena, nagu see on (*per se*), ega piira oma vastutust või võtab pärandi vastu inventuurisoodustusega, piirates nii oma vastutuse üksnes pärandvaraga.²⁵ Vastuvõtusüsteemi maades on võrreldes loobumissüsteemi maadega pärija vastutuse regulatsioon rangem: pärija peab endale kohe selgeks tegema, kas piirab oma vastutust pärandvara kohustuste suhtes või mitte. Niisugune süsteem on küll pärijale Prantsuse süsteemist ebasoodsam, kuid mõneti õiglasem – kõik pärijad peavad oma pärandis kiiresti korra looma.

Teisiti oli kohustuste ülemineku reguleeritud nõukogude õiguses. Seal tunnistati ainult piiratud vastutust, mille kohaselt pärija vastutus oli piiratud üksnes temale üle läinud pärandvara tegeliku maksumusega (TsK § 558). Samas pidi pärandaja kreditor enda nõudest teada andma pärandi vastuvõtuks sätestatud aja jooksul, sõltumata nõude tähtaja saabumisest. Nõude kuue kuu jooksul esitamata jätmise tõi kaasa kreditorile kuulunud nõudeõiguse kaotuse (TsK § 559). Pärija piiratud vastutuse juurde on jäädud ka Vene õiguses, st Vene Föderatsiooni uue tsiviilkoodeksi art 1175 lg 1 kohaselt.²⁶ Nõukogude õigus käsitles autori arvates pärija vastutust üsna leebelt. Nõukogude ühiskonnas oli varaliste kohustuste võtmine reguleeritud rangemalt kui tänapäeval, sellest tulenevalt esines võlgadega ülekoormatud pärandeid harvemini kui tänapäeval.

²⁴ U. Liin 2003, lk 48.

²⁵ U. Liin 2003, lk 50.

²⁶ U. Liin 2003, lk 50.

Kolmanda süsteemi korral läheb pärandvara pärijatele ja annakusaajatele üle vahendussisiku, st pärandaja isikliku esindaja kaudu. Pärijad ja annakusaajad peavad ootama, kuni pärandvara valitsemise ja võlgade tasumise tulemusel selgub puhastulem, mis neile seejärel üle kantakse. Inglise õiguses valitseb ja korraldab pärandit testamenditäitja või haldur kui usaldussisik, sh tasub pärandil lasuvad võlad. Pärijad ja annakusaajad on selle süsteemi kohaselt võlausaldajateks üksnes pärandi puhastulemi osas (*net result of succession; remaining assets*). Neil on nõudeõigus pärandi halduri vastu, kelle kohustuseks on neile nende osad puhastulemist välja maksta. On täiesti selge, et taolise vara ülemineku puhul on tegemist rangelt piiratud vastutusega pärandaja kohustuste eest. Pärijad ei vastuta mitte kunagi oma isikliku varaga, sest nad saavad üksnes oma osa pärandi puhastulemist, pärast seda, kui pärand on korrastatud ja võlad tasutud.²⁷ Pärijale, kes ei pea pärandis korra loomiseks mitte midagi tegema, on Inglise süsteem sobiv. Tuleb vaid arvestada niisuguse „teenindamisega“ kaasnevate maksudega. Kui on tegemist tagasihoidliku pärandiga, siis on niisugune asjaajamine nähtavasti mittevajalik.

Võlausaldajatel on tänapäeval tõstatunud probleem, kas nad on kohustatud pidevalt otsima teavet oma võlgniku elusoleku või surma kohta. Kui võlausaldajal see teave puudub, puudub võimalus pärijale vastava nõude esitamiseks.

I. Mahhov on leidnud enne vana pärimisseaduse jõustumist, et ei olegi ilmselt põhjendatud panna kreditorile kohustust jälgida, kas võlgnik elab, juhul kui võla tasumise tähtaeg veel saabunud ei ole. Lühendatud nõuete esitamise tähtaegade kehtestamine võib viia pärijatepoolsele tahtlikule kohustuste varjamisele lootuses, et nõudeid ei registreerita „õigeaegselt“ ning kreditoride õiguste piiramisele olukorras, kus pärijal on õigus pärand vastu võtta inventuuriõigusega. Seega uue seaduse [st I. Mahhov on käsitlenud tänases mõttes vana seadust – K. O.] kohaselt ei tarvitse võlausaldaja võlgniku surma korral mitte midagi ette võtta ning ta võib esitada oma nõude pärija(te) vastu alles nõude tähtaja saabumisel. Loomulikult on tema enda huvides siiski asjaolusid selgitada ning vajadusel taotleda pärandi hoiumeetmete rakendamist, nt pärandvara eraldamist pärija varast vm.²⁸ I. Mahhov on teinud õige tähelepaneku, kuna võlausaldajate üleskutsemenetlust vana pärimisseadus ei sätestanud. Vana PärS § 111 lg 2 p 5 järgi kohus rakendab huvitatud isikute õiguste kaitseks omal algatusel pärandvara hoiumeetmeid, kui pärandil lasuvad võlad võivad ületada pärandi suuruse. Aga, nagu märgib I. Mahhov, võlausaldaja ei pea jälgima oma võlgniku elusolekut. Selgust ei ole selles, kes teavitab kohut pärandi võlgadega ülekoormatusest. Nii võibki

²⁷ U. Liin 2003, lk 50 – 51.

²⁸ I. Mahhov 1995, lk 291.

juhtuda, et esitades oma nõude liiga hilja, jääb võlausaldaja talle õigusega saadaolevast varast ilma.

Pärimisseaduses on aga pärija vastutust suurendatud. Pärija vastutab reeglina piiramatult (*ultra vires hereditatis*), st kui pärija pärandvara inventuuriga vastu ei võta, siis vastutab pärija oma isikliku varaga nende pärandaja kohustuste eest, mille täitmiseks pärandvarast ei piisa (vana PärS § 130). Samal ajal vastutab annakusaaja nii nagu varemgi vaid annakuesemel lasuvate kohustuste täitmise eest. Seega on vaja pärimisseaduses üheselt kindlaks määrata, milline pärandaja õigusjärglastest on pärija ja milline annakusaaja. Vastavalt vana PärS §-le 37 on pärijaks see, kellele on pärandatud kas kogu vara või mõtteline (murdosa) sellest ning annakusaajaks vastavalt §-le 54 isik, kellele ei ole määratud kogu vara või selle mõttelist osa, vaid teatud varaline hüve, st kas konkreetne asi, rahasumma, õigus või kohustustest vabastamine.²⁹ Samamoodi reguleerib annakusaaja mõistet uue PärS § 56, varalise hüvena on loetelusse lisandunud „... nõue või muu üleantav varaline hüve“.

Pärandaja ei saa peale oma surma enam olla õiguste ja kohustuste kandjaks, seepärast astub pärija tema asemele. Talle ei lähe üle mitte ainult pärandaja vara aktivad, vaid ka passivad, niisiis võlad.³⁰ Pärandaja võlad lähevad pärandi avanemisel pärijale üle. Et see juba BGB §-st 1922 (pärandi avanemisel läheb pärand tervikuna pärijale üle) tuleneb, on kahtlane. BGB § 1967 lg 1 ütleb selgesõnaliselt, et pärija vastutab pärandil lasuvate kohustuste eest.³¹ D. Leipold on teinud õige tähelepaneku. BGB § 1922 sõnastusest ei tulene otsesõnu vara passiva üleminek pärijale. Seepärast peab pärija endale selgeks tegema, kumb pool pärandist, kas passiva või aktiva, on ülekaalus ning sellele vastavalt tegutsema.

Pärija on kohustatud täitma kõik pärandaja kohustused (uue PärS § 130 lg 3). Kui pärandvarast ei piisa kõikide pärandaja kohustuste täitmiseks, peab pärija need kohustused täitma oma vara arvel. Pärimisseadus ei sätesta, et peale pärandaja surma muutuvad viimase võlad pärija võlgadeks, kuid sätestab pärija kohustuse täita kõik pärandaja kohustused. Seadus on ka ette näinud, et kui pärandi vastu võtnud pärija nõuab notari kaudu inventuuri tegemist ja inventuur ka reaalselt tehakse, võib pärija vastutus pärandaja võlgade tasumisel piirduda pärandvaraga (uus PärS § 137 lg 2). Pärandaja võlad pole küll pärija võlad, kuid pärandaja võlausaldajatel tekib nõudeõigus pärija varale, kui pärija pärandi vastuvõtmisel oma hoolsuskohustust ei täida.

²⁹ U. Liin 1999, lk 143.

³⁰ H. Brox. Erbrecht. 23. Auflage. Köln: Carl Heymanns Verlag 2009, lk 359, äärenr 638.

³¹ D. Leipold, lk 275, äärenr 696.

Kui rääkida pärija varast, on pärija pärandi vastuvõtnuna kahe varamassi omaja. Üheltpoolt on ta loomulikult ja jätkuvalt oma isikliku vara omanik. Teiselt poolt saab temast pärandi vastuvõtmisel pärandaja vara ja pärandaja kohustuste omanik. Kuna ka pärandaja võlad lähevad üle pärijale, võib tal peale pärandi vastuvõtmist olla tegemist kahe võlausaldajate grupiga, nimelt isiklike võlausaldajate ja pärandvara võlausaldajatega. On tõenäoline, et nii pärandaja kui pärija teevad elu jooksul igasuguseid tehinguid, näiteks ostavad ja müüvad vastavate lepingute alusel asju ja tellivad/kasutavad teenuseid. Kui pärandaja sureb, ei lõpe näiteks tema poolt sõlmitud eluruumi üürileping automaatselt pärandaja surma tõttu. Võlaõigusseaduse (VÕS) § 320 kohaselt ei lõpe üürileping ühe lepingupoole surmaga. Seega võib pärandaja üürileandjast saada pärija võlausaldaja (kui pärija on pärandaja abikaasa või perekonnaliige) pärandajaga sõlmitud üürilepingu alusel (VÕS § 321).

Pärimisel võivad pärija vastutuse osas vastanduda pärandaja võlausaldajate ning pärija enda ja tema võlausaldajate huvid. Kõik võlausaldajad on õigustatud oma võlgu antud vara vastavalt pärandajaga/pärijaga sõlmitud kokkuleppele kätte saama. Pärija võlausaldajatel, kui nad saavad teada, et võlgnik saab pärandi, tekib selle pärandi vastu huvi, lootuses oma võlgu antud vara pärandi arvel tagasi saada. Pärandvara võlausaldajad, vastupidi, võivad rajada lootuse pärija varale. Kui pärijaid on enam kui üks, tuleb peale selle arvestada ka teiste kaaspärijate ning eel- ja järelpärijate, annaku-, ja sundosa saajate huvisid ning pärandaja sihtmäärangu ja sihtkäsundi korraldusi.

Pärandi hulka kuuluvad pärandaja õigused ja pärandaja kohustused (uue PärS § 130 lg 1). Kui need on päritavad, peab pärija need täitma. Üle ei lähe vaid need kohustused, mis on pärandaja isikuga lahutamatult seotud (uue PärS § 130 lg 1), nagu näiteks rahatrahv (karistusseadustiku § 47), sunniraha tasumise kohustus (maksukorralduse seaduse § 35). Pärija ei vastuta mitte ainult pärandaja eluajal võetud kohustuste eest, vaid pärandi avanemisega tekib talle veel rida kohustusi: annaku, sihtkäsundi ja sihtmäärangu täitmise kohustus, pärandaja perekonnaliikmete ülalpidamiskulude, pärandaja matuse, pärandi hoiu ja inventuuri tegemise kulude tasumise kohustus (uue PärS §-d 131 – 134). Kõik nimetatud kohustused kokku on pärandil lasuvad kohustused.

Pärandaja võlad on kohustused, millised testaator on eluajal õiguspäraselt võtnud (nt ostu-müügileping) või mis on tekkinud tema eluajal (nt kahjuhüvitis).³² Nii on see Saksa õiguses ja sarnaselt määratleb ka Eesti õigus pärandaja kohustusi. Ostu-müügilepinguga pärandaja poolt tasumata osa maksmise kohustus läheb üle pärijale.

³² B. Eccher. Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht. 4. Auflage. Wien: Springer – Verlag 2010, lk 121.

Deliktiõiguslikult tekitatud kahju hüvitamise nõue ning deliktiõiguslikult tekitatud kahju hüvitamise kohustus võivad üle minna ühelt isikult teisele õigusjärgluse korras. [...] Füüsilise isiku surma korral võivad kahju hüvitamise nõuded ja kohustused üle minna kas pärandvara koosseisus või testamentaarse annakuna. Juhul kui pärija tahab välistada kahju tekitamisest tulenevate kohustuste täitmist tema enda vara arvelt, peaks ta taotlema pärandvara inventuuri (PärS § 143).³³ Autor täiendab, et pärandvara inventuuri taotlemisest ei piisa, kui pärandvarast kohustuste täitmiseks ei jätku. Pärandvara piisamatuse korral tuleks kehtiva pärimisseaduse sätete kohaselt pöörduda kohtusse pankroti väljakuulutamise avaldusega. Deliktiõiguslikult tekitatud kahju hüvitamise nõudeid võib autori arvates pidada, vähemalt mõningatel juhtudel, seotuks pärandaja isikuga (kui deliktiga kaasnes pärandaja süü), mis pärijale üle ei lähe. Kahju hüvitamise vaidlused on keerulised ja need lahendatakse sageli kohtus.

Pärandi avanemise võlad on pärimis- ja perekonnaõiguslikud kohustused, mis käivitatakse lahkumise/surma kaudu. Pärandi avanemise võlad sisaldavad kõiki kohustusi, mis testamendi menetlusel või kinnisvara soetamisel tekivad ja mõjutavad täielikult pärandvara (nt inventuuri kulud, pärandvara kohtukulud või kohtu voliniku kulud).³⁴

Võlgu, mis tekivad alles peale pärandaja surma pärandvara likvideerimisel või pärandvara kasuks tehtavate tehingute käigus, nimetatakse kirjanduses pärandvaraga seotud kuludest tekkinud võlgadeks. Saksa õigusteadlase H. Broxi arvates peaks selle võlgade grupi lugema pärandi avanemise võlgade hulka, sest õiguslikes tagajärgedes erinevust ei ole. Nende puhul on alati tegemist kohustustega, mis tekivad alles pärija isikus ja mille eest vastutab pärandvara.

Pärandvaraga seotud kuludest tulenevate võlgade hulka loetakse Saksa õiguse kohaselt: pärimisõigusliku käsutuse avamise, kohtuliku pärandvara hoiumeetmete rakendamise, pärandvara võlausaldajate üleskutsumise, inventuuri tegemise, pärandvara hooldamise, pärandvara valitsemise ja pärandvara pankroti kulud. Peale selle tuleb nimetada kohustusi, mis tulenevad esialgse pärija korrapärasest valitsemisest, lõpliku pärija, samuti eelpärija korrapärasest valitsemisest pärandvara eraldamisel. Siia kuuluvad ka pärandvara hooldaja, pärandvara valitseja, pankrotihalduri ja testamenditäitja tehingutest tulenevad kohustused.³⁵ Eestis on pärandvaraga seotud kulud üldiselt samad; suurimad neist on pärandvara pankroti kulud. Pärimisõigusliku käsutuse avamise tähenduses on Eestis pärimismenetluse algatamise avalduse tõestamine notari poolt. Nagu eeltoodust nähtub, on pärandvaraga seotud kulude

³³ P. Varul jt. Võlaõigusseadus III. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2009, 53. peatüki eessõna p 1.

³⁴ B. Eccher, lk 122.

³⁵ H. Brox, lk 366, äärenr 657.

liike palju. Kui eeldada, et pankrotini jõuab võlgadega ülekoormatud pärand, siis on pärijal keerukas kõigi vajalike toimingute eest tasuda. Sellisel juhul, kui pärandvara hoiumeetmeid ja valitsemist pole vaja rakendada, tuleb tasuda pärimismenetluse kulud ja inventuuri kulud, millele lisanduvad, olenevalt olukorrast, pankrotimenetluse kulud. Eeltoodu põhjal ootab võlgadega koormatud pärandi saanud pärijat üsna palju kulukaid asjaajamisi, et pärandvaras kord luua.

Pärandvara hoiumeetmeteid analüüsitakse põhjalikumalt järgnevas alapunktis 2.1, kuna hoiumeetmete rakendamine lõimub pärandi inventuuri teemaga.

1.2. Pärandi inventuuri ja pärandvara pankroti koht pärija vastutuse piiramise vahendite seas

Inventuurisoodustusega pärandi vastuvõtt oli tavapärane juba vanas Roomas. Inventuuri tegemise põhimõte oli seal sarnane meie praeguse inventuuri põhimõttega: teha teatud kindla tähtaja jooksul pärandvara nimekiri.

Pärija vastutuse osas pärandaja võlgade eest on preetor loonud veel kolmandagi soodustuse algmed, millele lõpliku kuju andis Justinianus. Selle – inventari soodustuse (*beneficium inventarii*) – järgi vabaneb pärija vastutusest pärandi aktivat ületavate võlgade eest, kui ta 30 päeva jooksul arvates *delatio*’st (pärandaja surma momendist) asub pärandvara nimestiku koostamisele ja tunnistajate ja notari abil lõpetab selle 60 päeva jooksul. Siis ta vastutab vaid nimestikku võetud pärandvara ulatuses – *intra vires hereditatis*.³⁶ Eelneva põhjal tõdeme, et vanas Roomas oli inventuuri läbiviimine detailselt läbi mõeldud, tähtjajad täpselt paika pandud ja pärija piiratud vastutus kindlustatud.

Järgnevalt analüüsitakse ja võrreldakse kaasaegseid pärandvara inventuuriga seotud probleeme ja asjaolusid Saksa õigusega.

Pärandil lasuvate kohustustega seondub vastutus. Siia ei kuulu vaid vastutus otseses mõttes, seega ka mitte juurdepääs varale, vaid pärija liigub pigem üldõigusjärgluse põhimõtte alusel võlgniku positsiooni üle; kohustused lähevad pärandi avanedes iseenesest pärijale üle.³⁷

D. Leipold on väga lihtsalt kokku võtnud kogu pärimise käigu, kuna pärijale lähevad üle nii pärandajast järelejäänud vara kui ka varalised kohustused. Seega pole pärimine vaid vara lisandumine oma senisele varale, sellest teatud mõttes tähtsam on pärija jaoks vabanemine „võlgniku“ positsioonist.

³⁶ E. Ilus, lk 185 – 186.

³⁷ D. Leipold, lk 275, äärenr 696.

Sellises olukorras on mõeldavad järgmised vastutussüsteemid, millel on eeskujud õiguse ajaloos ja mida esineb erinevates õiguskordades kombineeritud kujul:

1. Mõlemad varamassid sulavad vastutusõiguslikult üheks tervikuks (varamasside ühtsus), nii et pärija vastutab isiklike võlausaldajate ja pärandvara võlausaldajate ees nii oma isikliku varaga kui ka pärandvaraga. Niisiis ei ole pärija vastutus pärandvara kohustuste eest siinkohal piiratud pärandvaraga; pigem on tegemist pärandvara ja isikliku vara piiramatu vastutusega.³⁸

Eeltoodud olukorra tekitab pärandi eraldamise nõude esitamata jätmise annakusaaja või pärandist huvitatud isiku poolt või inventuuri nõude esitamata jätmise pärija poolt pärandit vastu võttes (vana pärimisseaduse kehtivuse ajal). Eesti uue pärimisseaduse kehtivusajal tekitab varamasside ühtsuse õigeaegne inventuuri nõude ja pankrotiavalduse esitamata jätmise. Eesti uus pärimisseadus on andnud pärijale lisaks pärandi vastuvõtmisel inventuuri nõude esitamisele ka veel võimaluse esitada inventuuri nõue kolme kuu jooksul pärast seda, kui ta sai teada või oleks pidanud teada saada asjaoludest, millest võib järeldada, et pärandvarast ei piisa pärandaja võlausaldajate nõuete rahuldamiseks (uus PärS § 137 lg 2). Antud sättega kaitseb Eesti õigus pärija huve üsna tõhusalt, aga ei pruugi kaitsta võlausaldajate huve.

2. Mõlemad varamassid jäävad vastutuse osas lahutatuks; pärija isiklike võlausaldajate ees vastutab üksnes pärija isiklik vara, pärandvarakohustuste võlausaldajate ees üksnes pärandvara. Siin on pärija vastutus pärandvaral lasuvate kohustuste eest esemeliselt piiratud pärandvaraga. Pärija vastutab hilisema üldise õiguse nimetamise kohaselt „*cum viribus hereditatis*“. Pärandvarakohustuse võlausaldaja võib pöörata sissenõude üksnes pärandvarale.³⁹ Mõlema varamassi esemeline lahusus on pärijale kõige õiglasem. Kui pärija peab pärandvarast kõik võlausaldajate nõuded rahuldama, on pärija isiklik vara siiski pärandaja võlausaldajate sissenõuete eest kaitstud. Võib öelda, et kahe isiku – pärandaja ja pärija – võlad tasutakse nende endi varast ning pärijale kahju ei teki ega tekitata.

3. Mõlemad varamassid sulavad üksteisesse (väärtuse alusel (arvestuslik) lahutamine), nii et nende lahutamine ei ole enam võimalik. Siiski jääb pärandvara väärtus õiguslikult oluliseks, kuna pärija vastutab kogu oma varaga (isikliku ja pärandvaraga) pärandvaral lasuvate kohustuste eest, seda aga siiski üksnes pärandvara väärtuse ulatuses. See arvestuslikult piiratud vastutus, mida üldises õiguses nimetati vastutuseks „*pro viribus hereditatis*“, on tegelikkuses võla, seega soorituskohustuse piiramine.⁴⁰ Arvestuslikult piiratud vastutust

³⁸ H. Brox, lk 360, äärenr 640.

³⁹ H. Brox, lk 360, äärenr 641.

⁴⁰ H. Brox, lk 360, äärenr 642.

tunneb tänapäeval Sloveenia õigus. Pärjad vastutavad pärandaja võlgade eest ainult pärandvara tegeliku väärtuse ulatuses, sõltumata sellest, kas sealjuures vastutab pärandvara või isiklik vara, mis enne pärandi üleminekut eraldatud oli (vastutus *pro viribus hereditas*). [...] Vastutuse puhul on pärandaja võlanõuded otse pärijale suunatud ja mitte pärandvara vastu, kuna pärand läheb sloveenia õiguse järgi *ipso iure* pärijale üle, mislābi see tegelikult pärija isikliku vastutuseseni võib viia.⁴¹ Varamasside sulandumine on pigem erandlik nähtus. Tegemist on pärimisõiguse põhimõttega, mille kohaselt muutub pärandvara pärijale üle minnes pärija varaks. Seejärel, kui pärijal tekib kohustus täita pärandaja võlanõudeid, vastutab ta justkui oma isikliku varaga, ehkki kuni pärandvara tegeliku väärtuseni.

Järgnevalt vaadeldakse, millised huvid on pärimise korral pärandvara võlausaldajal, pärijal endal ja pärija isiklikul võlausaldajal.

Pärandaja surmaga on pärandaja võlausaldajad kaotanud võlgniku, so isiku, kes on neile võlgu ja kellelt võlausaldajad on lootnud saadaoleva võla kokkulepitud ajal kätte saada. Võlgnikuks (ülekantud tähenduses) saab pärandi avanemisel ja selle vastuvõtmisel pärija, kes ei pruugi olla huvitatud pärandaja võlgade maksmisest. Pärija on pigem huvitatud oma elujärje parandamisest kui teise isiku võlgade tasumisest. Pärija võib ka hoolitseda selle eest, et pärandvara näiks võimalikult väiksena, mille tõttu pole sellest võimalik kõiki võlgu või kogu võlga ära maksta. Pärija võib näiteks osa pärandvara ära kulutada ja seejärel inventuurinõude esitada. Pärandaja võlausaldaja seisukohalt oleks sobiv selline lahendus, kui pärija inventuuri tegemist ei nõua ning pärandvara võlausaldaja ees vastutab nii pärand- kui ka pärija isiklik vara, st pärija vastutaks pärandvara võlausaldaja ees piiramatult.

Kui pärija vastutab pärandvara võlausaldaja ees ainult pärandvaraga, st piiratult, siis on pärandvara võlausaldaja huvitatud sellest, et pärandvara vastutaks sellises ulatuses, nagu ta pärandajast järele jäi.

Pärandi võlausaldaja võib Saksa õiguse kohaselt enda kaitseks testamendi menetluses (pärandi avanemisest kuni vastuvõtmiseni) pärandvara eraldamist taotleda. See halvendab pärija tegelikku käsutusõigust. Igal juhul võib ta vältida eraldamist vastava tagatisega. Eraldamine ei või vaatamata ülevõlgnevusele (nt pärandvara pankrot) kasutu olla; eraldamine teenib vähemalt võlausaldajate rahulolu huve.⁴² Eesti õiguses näeb uue PärS § 112 lg 3 p 5 ette võimaluse pärandvara eraldamise pärandvara hooldaja poolt, nimelt on hooldaja kohustatud võtma uue PärS § 111 lg-s 3 (st ka juhul kui pärandi hoiumeetmeid on nõudnud

⁴¹ A. Dežman, G. Danko. Nachlassinsolvenz in Slovenien. – Zeitschrift für Europarecht, internationales Privatrecht und Rechtsvergleichung 2011/01, lk 44.

⁴² B. Eccher, lk 125.

võlausaldaja) nimetatud juhul, samuti muul juhul, kui see on vajalik pärandvara säilimise tagamiseks, pärija või kolmanda isiku valduses oleva pärandvara oma valdusesse või tagama muul viisil selle eraldamise pärija varast.

Pärandvara võlausaldajate huvides võiksid varamassid jääda eraldatuiks nii kaua, kuni pärandvara võlausaldajate nõuded on rahuldatud. Peale selle on pärandvara võlausaldaja huvides, et pärija ei saaks pärandvara kuni pärandaja võlgade tasumiseni käsutada, sh võõrandada ja kasutada seda muul moel oma tarbeks või oma võlgade maksmiseks. Eesti pärimisseadus on andnud selleks pärandvara võlausaldajale võimaluse uue PärS § 111 lg-tes 3 ja 5 sätetstatuga, mille kohaselt võib kohus pärandvara hoiumeetmete rakendamise otsustada ka pärandaja võlausaldaja, annakusaaja või muu pärandvara suhtes nõuet omava isiku taotlusel, kui hoiumeetmete rakendamata jätmine võiks ohustada nimetatud isikule kuuluva nõude rahuldamist pärandvara arvel. Nimetatud juhul võib hoiumeetmete rakendamise otsustada pärast pärandi vastuvõtmist pärijate poolt, eelkõige juhul, kui pärija tegevus või varaline olukord võivad seada ohtu pärandvara säilimise ja nõuete rahuldamise pärandvara arvel. Kohus määrab pärandvara valitsemiseks hooldaja, kusjuures pärijal ei ole õigust käsutada pärandvara, mis on antud hooldaja valitseda. Niisuguse sättega ongi formaalselt tagatud pärandvara säilimine võimalikult muutmatul kujul.

Pärandaja võlad lähevad üle pärijale, sest kogu pärandaja vara, koos kohustustega, läheb pärijatele üle. Niinimetatud pärandaja võlgade eest vastutab pärija seepärast alati üksnes seetõttu, et ta pärijaks sai.⁴³ Pärija vastutab põhimõtteliselt kõigi pärandvara kohustuste eest, mis koosnevad pärandaja võlgadest, pärandi võlgadest ja halduskuludest.⁴⁴ Pärija vastutab pärandi võlgade eest päritud varaga ja oma eraomandiga.⁴⁵ Pärijale oleks võlakooormast vabanemiseks parimaks lahenduseks, kui ta võiks pärandvaral lasuvate kohustuste eest vastutada üksnes pärandvaraga. Selline esemeliselt piiratud vastutus on talle soodsam eelkõige siis, kui pärandvara kohustused ületavad vara plusspoole. Pärija huvile vastab antud juhul olukord, kus ta ei vastuta pärandvara võlausaldajate ees oma isikliku varaga.

Eesti pärimisseadus annab pärijale võimaluse piirata vastutust pärandvara võlgade eest pärandvaraga (pärija piiratud vastutuse põhimõte), mis on sätestatud uue PärS § 130 lg-s 3. Vastutust võib piirata pärandvara inventuuri ja pärandvara pankrotiga. Mõlemal juhul eraldatakse pärandvara isiklikust varast ning luuakse, vähemalt dokumentaalselt, pärandvaras

⁴³ C. Eberl – Borges. Die Erbausinandersetzung. Tübingen: Mohr Siebeck 2000, lk 332.

⁴⁴ W. J. Friedrich. Testament und Erbrecht. 16. Auflage. München: Deutscher Taschenbuch Verlag 1991, lk 297.

⁴⁵ W. J. Friedrich, lk 306.

ja pärandi kohustustes selgus. Sellega on pärandvara võlausaldajate huvid paremini kaitstud, eriti juhul kui pärandvarast jätkub pärandvara võlausaldajate nõuete rahuldamiseks.

Tuleb arvestada, et pärandvara hoiumeetmete rakendamine, pärandvara inventuur ja pärandvara pankrotimenetlus on seotud küllaltki suurte kuludega. Kui on tegemist pärandvara võlausaldajate nõuete rahuldamiseks mittepiisava pärandvaraga, on pärija huvides saavutada seaduslikul teel pärija piiratud vastutus. Siis peab pärija täitma pärast inventuuri tegemist kohustused seaduses sätestatud korras või tegutsema, et kuulutataks välja pärandvara pankrot. Pankrotimenetlus võib lõppeda ka pankrotti välja kuulutamata, raugemise tõttu. Viimasel juhul ei ole pärandvara võlausaldajad kaitstud. Pärija peab maksma pärimismenetluse, võlausaldajate väljakutsemenetluse, pärandvara inventuuri ja pärandvara pankrotimenetluse kulud. Praktiliselt ei ole niisugune menetlus pärijale kasulik.

Austria õiguse järgi vastutab kuni üleandmiseni pärandvara oma varaga pärandil lasuvate kohustuste eest, millega vastutus on ka piiratud (*cum viribus*). Kui pärandi inventuuri ei tehta, vastutab pärija peale pärandi vastuvõtmist piiramatult.⁴⁶ See tähendab, et Austrias peab pärija vastutuse piiramiseks tegema pärandi inventuuri.

Inventuur on (BGB § 1993 – 2001) nimekiri kõigist pärandis olemasolevatest varadest ja kohustustest. Õige, arusaadav ja tähtaegselt tehtud inventuur ei vii mitte pärandvara vastutuse piiramiseni; siinkohal on seadusandja mõelnud ainult paberil olevat pärandvara eraldamist, kuid mitte enam.⁴⁷ Ebenrothi seisukoht on väga õige. Inventuur on kõigile teadaolevalt vaid paberile vormistatud varade aktiva ja passiva nimekiri, millel iseenesest puudub õiguslik tagajärg.

Saksa õigusteadlane H. Brox määratleb *inventari* pärandvara nimekirjana; ja seda nii aktive kui passivate kohta (BGB § 2001). Aktivateks on pärandi avanemisel olemas olnud pärandiesemed ja passivateks pärandil lasuvad kohustused. Saksa seadus peab pärandvara nimekirja all silmas nimekirja, mille koostamisel pärija kaasab pädeva ametiisiku või mille koostab pädev ametiasutus (BGB §-d 2002 ja 2003). Inventuuri tegemine on sellise pärandvara nimekirja esitamine pärandikohtule (BGB § 1993, ka 2004).⁴⁸ Pärandvara inventuuri tegemine iseenesest pärija vastutust Saksa õiguse kohaselt ei piira.⁴⁹ Eestis menetleb pärimist notar, kes teeb inventuuri nõude ülesandeks kohtutäiturile (uus PärS § 137 lg 1).

⁴⁶ B. Eccher, lk 122.

⁴⁷ C. Th. Ebenroth. Juristische Kurzlehrbuch für Studium und Praxis. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung 1992, lk 744.

⁴⁸ H. Brox, lk 373, äärenr 669.

⁴⁹ U. Liin 2003, lk 48.

Tagasihoidliku, mitte märkimisväärse pärandi puhul, millest ei jätku isegi pärandvara valitsemise või pärandvara pankroti kulude katmiseks, loobub Saksa seadus ametliku pärandvara eraldamise kui vastutuse piiramise eeltingimuse nõudest. Siin saab pärija üksi vaide (vastuväite) (BGB § 1990 lg 1) esitamise teel oma vastutust pärandvaraga piirata, kuigi ta on kohustatud pärandi võlausaldajate nõuete rahuldamiseks sundtäitmisele (BGB § 1990 lg 2) andma.⁵⁰ Eesti seadus pärija vaide esitamise võimalust pärandvara nappuse korral ette ei näe, kuid see oleks autori arvates Eesti pärimisõiguses vajalik menetlus. Näiteks haldusmenetluses on vaiete esitamine igati õigustatud, pärimisel teeniks vaide esitamise võimalus üsna tõhusalt pärija huve.

I. Mahhov märkis 1995. aastal (enne vana pärimisseaduse jõustumist), et erinevus võrreldes praegu kehtiva vastuvõtmise korraga on kõigepealt selles, et pärandi vastuvõtmine võib tulevikus olla kaheksagune:

- 1) inventuuriõigusega (*beneficium inventarii*), millisel juhul pärija hoolitseb pärandvara inventeerimise eest ning vabaneb sellega kohustusest tasuda pärandaja need võlad, mis pärandvara väärtust ületavad;
- 2) tavaline vastuvõtmine ilma inventuuriõigusega, millisel juhul pärija ei pea pärandvaras korda looma, kuid vastutab pärandaja võlgade eest piiramatult (*ultra vires hereditatis*) oma isikliku varaga ka siis, kui pärandaja võlad ületavad päritud vara väärtuse.

Varasemas nõukogude õiguses sätestatud kord, mille kohaselt pärandi vastuvõtnud pärija ei vastuta pärandaja võlgade eest selles ulatuses, mis ületavad temale üle läinud pärandvara tegeliku maksumuse (§ 558), toob kaasa selle, et pärija ei ole huvitatud pärandi aktiveerimisest ja passivates korra loomisest, millega on põhjendamatult ohtu seatud pärandaja kreditoride huvid.⁵¹

Inventuuri eesmärgiks on panna kirja kogu pärandvara – nii õigused kui ka kohustused, samuti nende väärtuse kindlakstegemiseks vajalik kirjeldus ja hinnang. Selliselt saavutatakse see, et päritud vara oleks alati eraldatav pärija enda varast ning välistatakse seega pärandvara segunemine pärija enda varaga. Pärija vastutuse piiramise aluseks on järelikult päritud vara üle range arvepidamine ning selle lahushoidmine oma isiklikust varast.⁵² On täiesti loomulik, et pärija pole nõus hüvitama pärandaja võlausaldajatele pärandaja võlgasid oma vara arvelt. Õigeaegselt ja täpselt tehtud inventuur on oluline pärija enda vara puutumatuse huvides.

⁵⁰ C. Th. Ebnroth, lk 725, äärenr 1089.

⁵¹ I. Mahhov 1999, lk 289.

⁵² U. Liin. Pärimisõigus. Tallinn: Ilo 2005, lk 203.

Samuti toob inventuur selguse nii pärijale kui pärandaja võlausaldajatele pärandajast jäänud õiguste ja kohustuste suuruse osas.

Inventuuri läbiviimise eesmärk on uue PärS § 139 lg 5 kohaselt pärandvara nimekirja koostamine. Pärandvara nimekirja kantakse kõik pärandi avanemise ajal olemasolevad päritavad asjad ning õigused ja kohustused.

Uue seaduse eelnõu koostajad nägid peamise probleemina pärandvara nimekirja koostamisel pärandvaral lasuvate kohustuste, eriti pärandaja kohustuste kindlakstegemist. Nende arvamuse kohaselt vana pärimisseadus ei näinud selleks ette adekvaatset menetlust, seetõttu on potentsiaalselt ohustatud nii inventuuri tegeva pärija kui ka pärandaja võlausaldaja huvid.⁵³

Pärandi inventuuri läbiviimise korraldamine on pärimisseaduse kohaselt tehtud notari kohustuseks. Kehtiv õigus [U. Liin peab silmas 2005. aastal kehtinud õigust, so vana pärimisseadust – K. O.] on siin üsna napolisõnaline, seepärast tuleb inventuuri läbiviimisel kindlasti arvestada veel ka teiste vastavaid protseduure reguleerivate eeskirjadega. [...] Täiendavaks garantiiks on siin aga asjaolu, et kogu protseduur on allutatud notaripoolsele kontrollile. Notari otsustada on see, kes inventuuri läbi viib (vana PärS § 137). Tavaliselt määratakse inventuuri tegijaks üks pärijatest või muu pärandist huvitatud isik. Kui pärandaja on nimetanud testamenditäitja, siis on loomulik, et pärandi inventuuri viib läbi testamenditäitja. Inventuuri läbiviimise kulud kaetakse pärandvara arvel (vana PärS § 137 lg 7).⁵⁴

Vanas pärimisseaduses kehtinud pärandi ülemineku vastuvõtusüsteemi kohaselt oli tähtis, et pärija langetaks otsuse, kas võtta pärand vastu inventuuriõigusega või mitte, enne pärandi vastuvõtmist, kuna pärast pärandi vastuvõtmist ilma inventuuriõigusega hiljem, võlgade ilmnedes, pärija oma otsust enam muuta ei saa. Juhul, kui pärijal ei ole endal selgust pärandvara olukorrast, on otstarbekas igaks juhuks alati inventuuri nõuda.⁵⁵ Eeltoodud seisukoht on õige, kuid pärija jaoks ebasoodne. Igapäevaelust on teada, et inimesed enamasti ei soovi tarbetuid asjaajamisi; inventuuri tegemise asemel soovitakse pigem pärandvaral lasuvate kohustuste täitmist kokkulepete kaudu.

Austria õiguse kohaselt inventuur tagab vastutuse piiramise üksnes siis, kui võlausaldajaid, va sundosa ja annakusaajad, palutakse oma nõuded ettenähtud tähtaja jooksul esitada.⁵⁶ Eestiski

⁵³ Pärimisseaduse eelnõu seletuskiri, mai 2007. Arvutivõrgus:

<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=95329&u=20120119175952>. (16.02.2012)

⁵⁴ U. Liin 2005, lk 203.

⁵⁵ I. Mahhov 1995, lk 291.

⁵⁶ B. Eccher, lk 123.

on pärija huvitatud pärandvara kõikide kohustuste teadasaamisest, kuna ta saab ainult nii teada, kas pärandvarast jätkub kohustuste täitmiseks või mitte. Seepärast näeb uue PärS § 140 lg 1 ette võimaluse lasta võlausaldajaid inventuurimenetluses oma nõuete esitamiseks üles kutsuda. Pärandvara võlausaldajad ei ole kohustatud nõudeid esitama. Kui võlausaldaja endast ei teata, siis on ta üleskutsemenetluses välistatud. Üleskutsemenetluses tähtaegselt esitamata nõuete eest vastutab pärija pärast inventuuri tegemist üksnes ulatuses, milles ta on temale nõudest teatamise hetkel veel pärandvara arvel rikastunud (uus PärS § 143 lg 3). Pärast seda ei ähvarda pärijat enam oht, et tundmatud võlausaldajad pöörduvad oma nõuetega tema isikliku vara poole. Kui pärija teeb peale üleskutsemenetlust kindlaks, et pärandvarast piisab teadaolevate võlausaldajate nõuete rahuldamiseks, siis võib ta pärandvara käsutada.

Üleskutsemenetluse viib läbi kohtutäitur, kes on notari poolt määratud inventuuri läbiviimiseks. Uue PärS § 140 lg 2 p-de 1-3 ja lg 3 kohaselt, üleskutsemenetluse läbiviimiseks avaldab inventuuri tegija ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded vastava teate.

Üleskutsega kohustatakse pärandvara suhtes nõudeid ja õigusi omavaid isikuid teatama oma nõuetest ja õigustest inventuuri tegijale hiljemalt ühe kuu jooksul üleskutse avaldamisest.

Üleskutsemenetluse tulemusena esitatud nõuete põhjal koostatakse pärandvara nimekiri, millesse kantakse esmalt inventuuri tegijale teadaolevad pärandvara hulka kuuluvad esemed ning üleskutsemenetluses tähtaegselt esitatud nõuded (uue PärS § 141 lg 1) ning samuti käsipandiga või avalikku registrisse kantud pandiga tagatud nõuded, mille võlausaldajad on nõudest teatamisest vabastatud (uue PärS § 140 lg 3). Inventuuri tegija peab pärandvara nimekirja kandma ka pärandaja võlausaldajate nõuded, millest ta on teadlik, st nõuded, mille kohta inventuuri tegija on saanud andmeid väljastpoolt üleskutsemenetlust.

Pärast seda ei vaja pärandvara võlausaldaja kaitset, kui ta ei ole nõuete esitamise üleskutsemenetluses endast märku andnud. Pärija võib keelduda sellise võlausaldaja nõude rahuldamisest, kui pärandvara on ammendatud mittevälistatud võlausaldajate nõuete rahuldamisega. Muus osas piirdub pärija vastutus alusetu rikastumisega uue PärS § 143 lg 3 alusel, mille järgi vastutab pärija üleskutsemenetluses tähtaegselt esitamata nõuete täitmise eest pärast inventuuri tegemist üksnes ulatuses, milles ta on temale nõudest teatamise hetkel veel pärandvara arvel rikastunud. Seega pärija ei vastuta, kui ta rikastunud ei ole. Võib eeldada, et pärandi arvel rikastumist on keeruline kindlaks teha, eriti just mitte märkimisväärse pärandi suuruse korral.

Pärija ei pea enam selle (välistatud) võlausaldajaga arvestama; võlausaldaja oleks pidanud oma nõudest õigeaegselt teatama. Samalaadse huvide olukorraga on tegemist siis, kui pärandvara pankrot on lõpetatud vara jagamisega. Niisugune kord eeldab, et kõik

võlausaldajad, st inimesed, kellele on teised isiku midagi võlgu, peavad regulaarselt lugema väljaande Ametlikud Teadaanded võlausaldajate üleskutseid ja pankrotiteateid. Välistatud võlausaldajal on põhiseaduslik õigus pöörduda oma õiguste kaitseks pärija vastu hagiga kohtusse (Eesti Vabariigi Põhiseaduse (PS) § 15 esimene lause).

Autor peab vajalikuks peatuda pärandvara hoiumeetmete rakendamisel, kuna hoiumeetmete rakendamist tingivate asjaolude tõttu (kirjeldatud allpool järgnevate kohtulahendite alusel) ei ole muul viisil võimalik tagada pärandvara säilimist ja korrashoidu.

Vastavalt tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 585 sätetele kuulab kohus pärandi hoiumeetmete rakendamise menetluses ära avaldaja või isiku, kelle huvides pärandi hoiumeetmeid rakendatakse, ja isiku, kelle määramist pärandi hooldajaks soovitakse. Vajaduse korral kuulab kohus ära teised isikud, kelle õigusi ja kohustusi avaldus puudutab. TsMS § 586 kohaselt otsustab kohus hoiumeetmete rakendamise ja pärandi hooldaja määramise vastavalt äraolija varale hoolduse seadmise kohta sätestatule, kui TsMS vastavas peatükis sätestatust ei tulene teisiti. Hoiumeetmete rakendamise ja pärandi hooldaja määramise määrus jõustub selle kättetoimetamisega hooldajale. Määrus tehakse teatavaks ka avaldajale, pärijatele, annakusaajatele ja pärandaja võlausaldajatele ning testamenditäitjale. Pärija, annakusaaja, pärandi hooldaja, pärandaja võlausaldaja ja testamenditäitja avalduse alusel või omal algatusel võib kohus hoiumeetmeid muuta või tühistada, samuti hooldaja tema kohustustest vabastada.

Kohus võib rakendada uue PärS § 110 lg-st 1 lähtudes pärandaja surma korral pärandvara hoiumeetmeid. Hoiumeetmete loetelu on sätestatud uue PärS § 110 lg-s 2, nendeks on pärandvara valitsemise korraldamine ja tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud hagi tagamise abinõude rakendamine. Kohus edastab pärandvara hoiumeetmete kohaldamise ja kohaldamise lõpetamise määruse pärimisregistrile.

Pärimisseadusest tulenevalt määratakse hooldaja eelkõige pärandvara valitsemiseks (nt uus PärS § 112 lg 1), hooldajale võib kohus anda korraldusi vara valdamiseks, kasutamiseks ning käsutamiseks. Uue PärS § 112 lg 2 kohaselt võib hooldajaks olla isik, kes saab pärandit nõuetekohaselt valitseda.

Uue PärS § 112 lg 3 p-dest 1, 3, ja 4 tulenevalt on pärandvara hooldaja kohustatud vara heaperemehelikult valitsema ning tagama selle säilimise; täitma pärandvara arvel pärandvaraga seotud kohustused; andma aru vara valitsemisest kohtule ja pärijatele. Kohus rahuldab pärandvara valitsemise korraldamise avalduse, kui leiab, et see võimaldab vältida pärandvara võlgnevuste kasvamist ja seeläbi võlausaldajate huvide kahjustamist.

Viimaste aastate kohtulahendite põhjal on kohtule pärandvara hoiumeetmete rakendamise avalduse esitajaks üsna sageli korteriühistu, kus pärandaja elas. Avalduse esitamise ajaks lasuvad korteriomandil võlgnevused, mis pidevalt kasvavad. Kui korteriühistu hooldab elumaja ja maksab elanike poolt kasutatud teenuste eest, nõustub kohus korteriühistu pärandvara hooldajaks määramisega. Koos pärandi hooldaja nimetamisega määrab kohus uue PärS § 112 lg 1 teise lause kohaselt pärandi inventuuri tegijaks kohtutäituri, kohaldades vastavalt uue PärS § 138 – 141.⁵⁷

Korteriühistu on ainukesena huvitatud eelpool kirjeldatud korteriomandi säilimisest ja säilitamisest, et korteriomandi võõrandamise järel saaksid võlad tasutud. Kohtu poolt antakse vajadusel uue PärS § 112 lg 4 järgi luba korteriomandi või kinnisvara võõrandamiseks (TMKm 2-10-16461). Korteriomandi või kinnisvara võõrandamise vajadus tekib, kuna hooldaja on uue PärS § 112 lg 3 p 3 kohaselt kohustatud täitma pärandvara arvel pärandvaraga seotud kohustused.

Vana PärS § 111 lg 1 kohaselt rakendas kohus pärandvara hoiumeetmeid notari, pärija, pärandi hooldaja, testamenditäitja, pärandaja võlausaldaja, pärandisse kuuluva vara kaas- või ühisomaniku või teiste huvitatud isikute taotlusel. Kui kohus tuvastab, et puuduvad konkreetSED andmed pärandaja võimalike pärijate kohta ning pärand vajab seetõttu valitsemist, määratakse pärandvara hooldajaks sageli korteriühistu. Lähtuvalt vana PärS § 112 lg-test 1-2, lg 3 p-dest 1-2, 4-5 ja lg-test 4-5 nimetab kohus pärandvara valitsemiseks pärandi hooldaja, kellele kohus võib anda korraldusi vara valdamiseks, kasutamiseks ning käsutamiseks. Kohus nimetab hooldajaks pärandist huvitatud isiku, huvitatud isiku poolt soovitatud isiku või muu isiku. Hooldajaks võib olla isik, kes saab pärandit nõuetekohaselt valitseda. Kohus võib isiku, kes pärandit nõuetekohaselt ei valitse, hooldaja kohustustest vabastada. Hooldaja on kohustatud: kohtu määratud tähtaja jooksul esitama kohtule pärandvara nimekirja (uues pärimisseaduses seda nõuet ei ole); vara heaperemehelikult valitsema ning tagama selle säilimise; tasuma pärandvara arvel pärandaja võlad; aru andma vara valitsemisest kohtule ja pärijatele. Hooldajal ei ole õigust kohtu loata võõrandada pärandisse kuuluvat kinnisasja. Pärijal ei ole õigust käsutada pärandvara, mis on antud hooldaja valitseda.

Kohus rakendab pärandi hoiumeetmeid ja määrab pärandvara hooldaja ka siis, kui pärija on pärandist loobunud.⁵⁸ Pärandist loobunud pärija asemele astuvat pärijat võib olla raske leida. Kui pärand on võlgadega üle koormatud, siis võib juhtuda, et ka järgmine pärija ei soovi

⁵⁷ VMKm 2-08-52256; VMKm 2-09-10873; HMKm 2-10-17988.

⁵⁸ HMKm 2-10-17988.

pärandit vastu võtta. Kui pärija loobub pärandist, siis on põhjendatud rakendada pärandvara suhtes hoiumeetmeid, kuna see on vajalik pärandvara hooldamiseks ja pärandaja kohustuste täitmiseks.

Esineb juhtumeid, kus pärija ei võta pärandit pikka aega vastu ja korteriomandi küttevõlg kasvab pidevalt. Korteriühistul, kes oli juba eelnevalt taotlenud kohtu kaudu pärandvara hoiumeetmete rakendamist, ei jää üle muud, kui pöörduda taas kohtusse, et saada luba korteriomandi võõrandamiseks, et saadud rahast maksta kogunenud võlad. Uue PärS § 112 lg 7 kohaselt, kui pärija ei ole selgunud kuue kuu jooksul pärandi avanemisest arvates, samuti juhul, kui pärandi vastu võtnud pärija ei ole kuue kuu jooksul pärandi vastuvõtmisest arvates asunud pärandvara valitsema, võib pärandi hooldaja pärast inventuuri tegemist pärandvara müüa ning hoiustada pärandvara müügist saadu. Sellisel juhul ei kohaldata uue PärS § 112 lg-s 4 sätestatud, mille kohaselt hooldaja võib pärandvara käsutada üksnes oma kohustuste täitmiseks ja pärandvara valitsemisega seonduvate kulude katmiseks. Hooldajal ei ole õigust kohtu loata käsutada pärandvara hulka kuuluvat kinnisasja. Samas on hooldaja kohustuseks tasuda pärandvara arvel pärandaja võlad (uus PärS § 112 lg 3 p 3).

Kui kohtu poolt määratud inventuuri aruandest nähtub, et pärandajal on võlad, kuid puudub vallasvara, mille arvel hooldaja saaks pärandaja kohustusi täita, osutub vajalikuks pärandaja kohustuste täitmiseks võõrandada pärandajale kuuluv kinnisasi.⁵⁹ Nimetatud seisukoht on kohtu poolt õige, sest muu võimalus rahaliste vahendite leidmiseks puudub. Sageli kogu kinnisvarast saadud raha katab vaid korteriomandi ülalpidamisele kulunud võlgnevused.

Saksa õiguse järgi ei saavuta pärija inventuuri tegemisega veel piiratud vastutust. Inventuur on pärandvara eraldamine isiklikust varast üksnes formaalselt ja seega seadusandjate arvates ebapiisav. Inventuuri tegemine annab aga pärijale õiguse piirata vastutust pärandvara kohustuste eest pärandvaraga. Muus osas sisaldab see pärandvara võlausaldajate jaoks üksnes informatsiooni, et pärandi avanemise ajal teisi pärandvaraesemeid peale loetletute ei eksisteerinud (BGB § 2009). Sama mõte on ka Eesti pärimisseadusel. Inventuuri tegemine ei vabasta pärijat piiramatust vastutusest pärandvara kohustuste eest. Uue PärS § 130 lg 3 sätestab, et pärija on kohustatud täitma kõik pärandaja kohustused. Pärandvara ebapiisavuse korral peab pärija need kohustused täitma oma vara arvel, välja arvatud juhul, kui ta pärast inventuuri tegemist on täitnud kohustused seaduses sätestatud korras, kui on välja kuulutatud pärandvara pankrot või kui pankrotimenetlus on lõppenud pankrotti välja kuulutamata, raugemise tõttu. Sätte redaktsioon jõustus 01.07.2010, ajavahemikul 01.01.2009 – 30.06.2010 kehtis säte, mille kohaselt kui pärandvarast ei piisa kõigi pärandaja kohustuste täitmiseks ning

⁵⁹ TMK 2-10-16461.

ei ole tehtud pärandi inventuuri ega välja kuulutatud pärandvara pankrotti, on pärija kohustatud täitma pärandaja kohustused ka oma vara arvel. Seega Eestis peab pärija pärandvara ees piiramatust vastutusest vabanemiseks täitma pärandaja kohustused seaduses sätestatud korras või esitama kohtule avalduse pankroti väljakuulutamiseks (uus PärS § 142 lg 6).

Kui pärija rikub temale pandud pankroti väljakuulutamise taotluse esitamise kohustust, on ta pärandvara võlausaldajate ees vastutav oma varaga. Pärija peab ennast kaitsma, kui pärand on võlgadega ülekoormatud.⁶⁰ Saksa õiguse kohaselt peab pärija, kui pärandvaras on kohustusi rohkem kui vara, esitama pärandvara pankroti väljakuulutamise taotluse. Ka Eestis peab pärija ennast samamoodi kaitsma.

Pankroti põhjus on pärimismenetluses ainult pärandvara ülevõlgnevus. Ülevõlgnevus on, kui passiva ületab aktiva. Ülevõlgnevuse kindlakstegemiseks on pärandvara bilansi tegemine nõutav.⁶¹ Pärandvara pankroti väljakuulutamise avalduse esitamisele ei pea alates 01.07.2010 (uus PärS § 130 lg 3) kohaselt eelnevalt tegema inventuuri. Uue PärS § 130 lg 3 kuni 01.07.2010 kehtinud sõnastuse kohaselt, kui pärandvarast ei piisa kõigi pärandaja kohustuste täitmiseks ning ei ole tehtud pärandi inventuuri ega välja kuulutatud pärandvara pankrotti, on pärija kohustatud täitma pärandaja kohustused ka oma vara arvel. Sõnastusest tulenes, et kui pärand oli ebapiisav kohustuste täitmiseks, siis olid pärija piiramatu vastutuse eeldusteks pärandi inventuuri tegemata jätmine ja pärandvara pankroti väljakuulutamata jätmine.

Eelnõu kohaselt peaks PärS § 130 lg 3 uus sõnastus selgemalt sätestama põhimõtte, et pärija võib pärandvara pankroti avalduse esitada ka ilma inventuuri tegemata, kui ta suudab seda piisavalt põhistada. Ka juhul, kui pankrotimenetlus on algatatud pärandaja eluajal ning pankrot kuulutatakse välja või pankrotimenetlus raugneb ilma pankrotti välja kuulutamata pärast pankrotivõlgniku surma, on see piisav pärija vastutuse piiramiseks.⁶²

Pankrotihaldur koostab pärast pankroti väljakuulutamist pankrotivara nimekirja, milles märgib vara koosseisu ja väärtuse, sealhulgas võlgniku võlad ja nõuded liikide kaupa. Pankrotivarasse kuuluva eseme kohta tuleb märkida selle väärtus (01.01.2004 jõustunud pankrotiseadus (uus PankrS) § 126 lg-d 1 ja 2). Pankrotihalduri poolt koostatud pankrotivara nimekiri on sarnane kohtutäituri poolt koostatud pärandvara nimekirjaga (uus PärS § 139 lg 5). Nimetatust tulenevalt puudub vajadus panna pärijale seadusega kohustus viia enne

⁶⁰ J. W. Friedrich, lk 312.

⁶¹ C. Th. Ebenroth, lk 765, äärenr 1145.

⁶² Kinnistusraamatusseaduse, pärimisseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=984304&u=20120406181425>. 06.04.2012)

pankrotiavalduse kohtusse esitamist läbi inventuur, kuna pankrotihaldur teeb ise vara nimekirja ja viib läbi võlausaldajate väljakutsemenetluse. See teeb protseduuri pärija jaoks kiiremaks ja odavamaks. Pärija peab eelnevalt siiski olema teadlik pärandis sisalduva vara ja kohustuste bilansist.

Võrreldes vana pärimisseadusega on uues pärimisseaduses muudatus, nimelt on uue PärS § 142 lg-s 6 sätestatud pärandvara pankroti väljakuulutamise avalduse esitamise võimalus, mis on sarnaselt pärandvara inventuuriga pärija vastutuse piiramise aluseks. Pärandvara pankrot eraldab varamassid, mistõttu pärija oma isikliku varaga pärija kohustuste eest ei vastuta. Uue PärS § 142 lg 6 kohaselt juhul, kui pärandvarast ei jätku kõigi uue PärS § 142 lg 1 p-des 1 ja 2 nimetatud nõuete rahuldamiseks ja pärija ei ole nõus nende rahuldamisega oma vara arvel, on pärandvara hooldaja või pärija kohustatud viivitamata esitama avalduse pärandvara pankroti väljakuulutamiseks. Eeltoodust tulenevalt on pankrotiavalduse esitamine asjaoludest olenevalt kohustus (kohalik omavalitsusüksus, riik ja piiratud teovõimega pärija) või võimalus, kuid see teenib ühesugust eesmärki – päästa pärija pärandaja kohustuste täitmisest oma vara arvel.

Saksamaal vastutab pärija pärandi võlausaldajate ees üksnes pärandvaraga ja mitte oma isikliku varaga, kui on tehtud pärandvara hooldamise korraldus pärandi võlausaldajate nõuete rahuldamiseks (pärandvara valitsemine) või kui on välja kuulutatud pärandvara pankrot (BGB § 1975). Reeglina on mõlema varamassi lahutamine kasulik ka pärandi võlausaldajatele, kuna pärija ja viimase isiklikud võlausaldajad hoitakse pärandvarast eemal. Pärandvara säilib kuni pärandaja võlausaldajate nõuete rahuldamiseni ja pärija ei saa pärandi arvel rahuldada oma isiklikke võlausaldajaid. Pärija isiklike võlausaldajate suhtes vastutab Saksamaal üksnes pärija isiklik vara; Eestis, vähemalt formaalselt, samuti (siinkohal mõtleb autor seda, et pärija võib hoolitseda pärand- ja isikliku vara segunemise eest enne ametliku pärandvara nimekirja koostamist).

Pärandvara pankroti väljakuulutamine viib nagu ka pärandi hooldus pärija oma vara eraldamisele pärandvarast ja piirab nii – seni veel võimaliku – pärija kui üleelanu vastutuse.⁶³ Õigustoimingud, mis pärija pärast pankroti väljakuulutamist ette võtab, on pärandi võlausaldajatele ebasoodsad.⁶⁴ Pärast pankroti väljakuulutamist ei saa pärandaja võlausaldaja Saksa õigusruumis nõuda pärijalt pärandaja kohustuste täitmist pärija varast. Eesti pärimisõigus järgib sama põhimõtet.

⁶³ C. Th. Ebenroth, lk 765, äärenr 1145.

⁶⁴ C. Th. Ebenroth, lk 767, äärenr 1148.

Kokkuvõtlikult on Saksa õiguses pärija vastutuse piiramise vahenditeks pärandvara eraldamine ja pärandvara pankrot, kusjuures mõlema menetluse eelduseks on kohustuslik eelnev inventuuri läbiviimine. Eesti vana pärimisseaduse kohaselt olid pärija vastutuse piiramise vahenditeks pärandi inventuuri ja pärandvara eraldamine (vana PärS § 114), sealjuures oli inventuur pankrotimenetluse eelduseks (kumulatiivne pärija vastutus). Eesti uues pärimisseaduses on pärandi inventuur ja pärandvara pankrot alternatiivsed pärija vastutuse piiramise vahendid.

2. PÄRANDVARA INVENTUUR

2.1. Pärandvara inventuuri nõude esitamiseks õigustatud isik

Pärandvara inventuuri nõude esitamiseks õigustatud isikud on Eesti pärimisõiguse sätete kohaselt pärija (01.01.2009 kuni 30.06.2010 ka pärimismenetluse algataja), sundosa saaja (01.01.2009 kuni 30.06.2010) ja kohus omal initsiatiivil hoiumeetmeid rakendades. Kõigile arusaadavalt on peamiseks pärandvara inventuuri nõude esitamiseks õigustatud isikuks pärija. Pärija on igati mõistetavalt huvitatud saama täpset teavet pärandi õiguste ja pärandi kohustuste kohta. Vana PärS § 135 lg 1 sätestas sõna-sõnalt pärija õiguse nõuda pärandit vastu võttes selle inventuuri, millega pärija vabaneb pärandaja võlgade tasumise kohustusest oma vara arvel. Vana PärS § 135 lg 2 kohaselt kui pärija pärast inventuuri nõudmist loobub sellest nõudest, on ta kohustatud tasuma pärandaja võlad ka oma vara arvel. Pärija vastutab vana pärimisseaduse kohaselt pärandaja võlgade eest pärandvara ulatuses vaid juhul, kui inventuur reaalselt läbi viiakse, mitte vaid inventuuri nõude esitamise korral. Vana pärimisseaduse kehtivuse ajal oli pärijal seega üsna lihtne tegutseda, et vabaneda pärandvara võlgade tasumisest oma isikliku vara arvel. Seepärast võib tõdeda, et pärandvara võlausaldajate õigused on Eestis vähem kaitstud kui näiteks Itaalias ja Saksamaal.

Samuti nagu Eestis on ka Itaalia õiguses inventuuri nõude esitamiseks õigustatud isikuks pärija. Kui pärija soovib Itaalias säilitada inventuurisoodustust, peab ta läbi tegema spetsiaalse protseduuri, sh avalikult teatades võlausaldajatele nende nõuete registreerimisest.⁶⁵ Niisugune menetlus tundub olevat läbipaistev ja aus. Võlausaldajad ei pea üleliigselt muretsema oma vara kättesaamise pärast, kuna võlausaldajate nõuete registreerimise protseduuriga on riik kaitsnud võlausaldajate huve.

Saksamaal viib pärija pärandvara inventuuri läbi kas vabatahtlikult või võlausaldaja nõudmisel.⁶⁶ Pärijal on õigus vabatahtlikuks inventuuri tegemiseks BGB § 1993 alusel. Saksa pärimisõigus lubab pärijat võlausaldaja taotlusel inventuuri tegemiseks sundida ja määrata talle inventuuri tegemise tähtaja (BGB § 1994 lg 1).⁶⁷ Eestis ei ole võlausaldajal õigust sundida pärijat inventuuri tegema. Pärandi inventuuri nõude esitab pärija Eesti õiguse kohaselt üksnes vabatahtlikult.

⁶⁵ J. Basedow, K. J. Hopt, R. Zimmermann, A. Stier. The Max Planck Encyclopedia on European Private Law. Volume II. Oxford University Press 2012, lk 1097.

⁶⁶ M. Gruber, S. Kalss, K. Müller, M. Schauer. (Hrsg.). Erbrecht und Vermögensnachfolge. Wien: Springer – Verlag 2010, lk 649, äärenr 428.

⁶⁷ C. Th. Ebenroth, lk 745, äärenr 1120.

Šveitsis saab näiteks registreerida ametlikult pärandvara inventuuri taotluse (ZGB art 580), misjärel võib pärandist loobuda, pärandi vastu võtta või võtta pärandi vastu koos inventuurisoodustusega.⁶⁸ Niisugune lahendus tundub olevat huvitav – vaid pärandvara inventuuri taotluse esitamine toob kaasa õiguslikud valikud, mida pärandiga ette võtta.

Šveitsis on pärandvara avalik – õiguslikul inventuuril praktikas mõte – võita aega ja koguda informatsiooni.⁶⁹ Ilmselt on Šveitsi tingimused Eesti pärimistingimustest erinevad, kuid aja võitmine ja informatsiooni kogumine on ka Eesti pärimismenetluses pärandvara inventuuri üks eesmärgi. Informatsiooni kogumise alla võib meie tingimustes paigutada ka seaduse uurimise ja õiguslase konsulteerimise.

Seadus ei kohusta pärijat pärandit vastu võttes nõudma pärandvara inventuuri, vaid annab pärijale selleks võimaluse. Pärandi inventuur on vana ja uue PärS § 136 lg 1 järgi kohustuslik vaid juhul, kui pärijaks on piiratud teovõimega isik, kohalik omavalitsusüksus või riik. Vana ja uue PärS § 136 lg 2 kohaselt, kui piiratud teovõimega pärija seaduslik esindaja ei ole pärija huvides pärandi inventuuri taotlenud, vastutab ta isiklikult pärandaja nende võlgade eest, mille rahuldamiseks pärandist ei jätkunud. Nimetatud sättega annab seadus piiratud teovõimega pärijale siiski võimaluse pärida ka ilma inventuuri teostamata, pannes vastutuse inventuuri nõude järgimata jätmise eest piiratud teovõimega isiku seaduslikule esindajale. Eesti kohtupraktika on seda ka aktsepteerinud, nii on kohus ühel juhul andnud piiratud teovõimega pärija vanemale nõusoleku pärandvara jagamiseks ilma inventuuri tegemata. Pärimismenetluses osalejad olid kindlad, et neile on pärandvara koosseis adekvaatselt teada. Kohustusliku inventuuri tegemine on üksnes mittevajalik aja- ja ressursikulu ning pärijate huvid ei saa inventuuri tegemata jätmise tõttu kahjustada, leidsid pärijad kohtuistungil.⁷⁰

Kohalikule omavalitsusüksusele ja riigile kui pärijale seadus inventuuri tegemata jätmiseks võimalust ei anna (vana ja uue PärS § 136 lg 1). Seega riik ja kohalik omavalitsusüksus pärandvara ületavate võlgade eest vana pärimisseaduse kohaselt ei vastuta, kuid uue pärimisseaduse järgi, nagu eelpool kirjeldatud, peab riik või kohalik omavalitsusüksus vastutuse piiramiseks vara ebapiisavuse korral esitama kohtule avalduse pankroti väljakuulutamiseks.

⁶⁸ J. Basedow jt, lk 1096.

⁶⁹ D. Abt, T. Weibel. Erbrecht. 2. Auflage. Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag 2011, lk 1074, äärenr 5.

⁷⁰ VMKm 2-10-57716.

E. Silvet ja I. Mahhov on avaldanud, et inventuuri nõue on ainuke tingimus, mida pärija pärandit vastu võttes seada saab – muude tingimuste seadmine võimalik ei ole (vana PärS § 121).⁷¹

Vana PärS § 137 lg 1 esimene lause väljendab põhimõtet, et inventuuri nõude esitab pärija. Seejärel otsustab notar, kellele ta teeb ülesandeks inventuuri tegemise. Kaaluka põhjusega ei ole vaja teise pärija nõudel inventuuri teist korda teha, kui inventuur on ühe pärija nõudel tehtud.

Vana pärimisseaduse kehtivuse ajal pidi pärija oma vastutuse piiramise küsimuse otsustama pärandi vastuvõtmise ajal. Hilisem inventuuri nõudmine (näiteks peale pärandvara ülevõlgnevusest teadasaamist) ei olnud enam võimalik. Vana pärimisseadus kohustas pärijat nõudma inventuuri juhul, kui pärija oletas, et pärandvara ei kata pärandvara kohustusi. Teoreetiliselt võib eeldada, et pärija saab teada pärandvara vastu suunatud ja pärandvara väärtust ületavatest nõuetest enne pärandi vastuvõtmist. Tegelikkuses võivad aga pärandaja võlad ilmnedagi hiljem.

Uue pärimisseaduse eelnõuga soovisid selle koostajad, et pärandi ilma inventuurinõudeta vastu võtnud pärija saaks ka keelduda kohustuste rahuldamisest ulatuses, milles need ületavad pärandvara väärtust. [...] Vana seadus ei sätestanud, millisel viisil või kelle poolt tehtud inventuur vabastab pärija kohustusest tasuda pärandvaraga seotud kohustused oma vara arvel. Ühelt poolt peab pärija olema kindel, et tema tehtud inventuur vastab seaduse nõuetele ning pärija oma varaga vastutama ei pea. Teiselt poolt peab inventuuri ja vastutusküsimuste reguleerimisega kindlustama olukorra, kus pärandvara suhtes õigusi omavate isikute nõuded ei jääks pärimismenetluse käigus rahuldamata.⁷²

Uue PärS § 137 lg 1 kuni 30.06.2010 kehtinud redaktsiooni kohaselt võis inventuuri nõude notarile esitada koos pärimismenetluse algatamise avaldusega või pärandi vastuvõtmise avaldusega. Nimetatud säte ei selgitanud, kes võib esitada pärimismenetluse algatamise avalduse, mis võis segadust tekitada. Seda eelkõige seepärast, et uue PärS § 166 lg 1 kohaselt võis pärimismenetluse algatamise avalduse esitada pärija, pärandaja võlausaldaja, annakusaaja või muu pärandvara suhtes õigusi omav isik. Pärandi võlausaldaja võib näiteks olla pärandvara nimekirjast huvitatud, sest see annab talle ülevaate pärandvara koosseisu kohta. See omab tähtsust tema otsuse suhtes, kas ja millistele esemetele ta sissenõude

⁷¹ E. Silvet, I. Mahhov. Kuidas pärida ja pärandada. Tallinn: Juura 1997, lk 64 – 65.

⁷² Pärimisseaduse eelnõu seletuskiri, mai 2007. Arvutivõrgus:

<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=95329&u=20120119175952> (16.02.2012)

pöörama peab, st pärandi võlausaldaja saab pärandvara nimekirjast teavet oma raha tagasisaamise võimaluse kohta.

Kuni 30.06.2010 kehtinud uue PärS § 137 lg 3 järgi võis inventuuri nõude esitada ka sundosa saamiseks õigustatud isik uue PärS §-s 173 sätestatud tingimustel (lõige 3 on alates 01.07.2010 kehtetu). See otsustus on seadusandja poolt õige, kuna sundosa suurus on leidnud põhjalikku käsitlust uue pärimisseaduse 5. peatükis ning sundosa saaja ei vastuta uue pärimisseaduse sätete kohaselt oma varaga pärandaja kohustuste eest. Eeltoodust tulenevalt puudub sundosa saajal inventuuri taotluse esitamise vajadus.

Šveitsi ZGB artikli 567 kohaselt on pärimisest loobumise tähtjaks kolm kuud. Seadusjärgsetele pärijatele algab see tähtaeg pärandaja surmast teadasaamisest ja viimse tahte alusel nimetatud pärijatele alates hetkest, kui neile on ametlikult pärandaja korraldusest teatatud. Kui on aga välja kuulutatud pärandvara inventuur, siis hakkab kolmekuuline tähtaeg kulgema ajast, kui pärijatele ametlikult teatati inventuuri lõpetamisest. Vastuvõtu ametlik deklareerimine on vastuvõtusüsteemi korral lisaks pärandvarasse kuuluva eseme kohta registrikande parandamisele vajalik ka siis, kui pärandvara soovitakse vastu võtta inventuurisoodustusega. Nii oli see Eestis (vana PärS §-d 135 ja 137) ja Itaalias.⁷³ Seda võimalust kasutati praktikas ja eriti olukorras, kus oli vaja kas kohalikul omavalitsusüksusel või kohtul anda nõusolek alaealise pärija pärandist loobumiseks.

Kinnistusraamatuseaduse, pärimisseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskirjas põhjendati uue PärS § 137 lg 1 muutmist järgnevalt.

Vanast sättest võis aru saada, et inventuuri nõude esitajaks on lisaks pärijale ka iga muu isik, kes esitab pärimismenetluse algatamise avalduse. Inventuuri on käsitletud ekslikult kui pärandvara koosseisu kohta info saamise vahendit või koguni kui võlausaldaja huvide kaitse vahendit. [...] PärS § 137 lg 1 sõnastuse muutmisega sätestatakse selgelt, et inventuuri nõude saab esitada ainult pärija. Teise lausega reguleeritakse olukorda, kui inventuuri nõue esitatakse enne pärandi vastuvõtmist pärija poolt. Sellisel juhul ei määra notar inventuuri tegijat enne, kui pärand on inventuuri nõudnud isiku poolt vastu võetud, st kui on möödunud loobumistähtaeg või kui pärija on esitanud vastuvõtmiseks otsese tahteavalduse.⁷⁴

Seega alates 01.07.2010 kehtiva PärS § 137 lg 1 redaktsiooni alusel võib sõnaselgelt üksnes pärandi vastu võtnud pärija esitada notarile inventuuri nõude. Kui pärija esitab inventuuri nõude enne pärandi vastuvõtmist, määrab notar inventuuri tegija pärast seda, kui inventuuri

⁷³ U. Liin 2003, lk 55.

⁷⁴ Kinnistusraamatuseaduse, pärimisseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=984304&u=20120406181425>. (06.04.2012)

nõude esitaja on pärandi vastu võtnud. Notar määrab kehtiva PärS § 138 lause 1 kohaselt inventuuri tegijaks kohtutäituri.

Eeltoodust nähtuvalt on seadusandja toiminud sätte muutmisel mõistlikult ja inventuurisoodustuse üldist mõtet silmas pidavalt. Kui alates 01.01.2009 kuni 30.06.2010 kehtinud PärS § 137 lg 1 järgi ei pidanud pärija inventuuri taotlust esitades olema pärandi vastu võtnud, siis nüüd on pärija selleks kohustatud. Pärandi vastuvõtuga kaasneb pärijapoolne hoolsus pärandvara suhtes ning eeldatavalt ka huvi pärandaja võlausaldajate nõuete olemasolu väljaselgitamise ja rahuldamise võimaluste osas.

Vana pärimisseaduse kehtivuse ajal on U. Liin leidnud, et kui osa pärijatest otsustab võtta pärandi vastu inventuurisoodustusega ja teised sellist tingimust ei sea, tuleb inventuurisoodustust mittenõudnud pärijatel ikkagi taluda seda, et pärandvara inventuuri tegemise kulude võrra väheneb. Kehtiva õiguse [st vana pärimisseaduse – K. O.] kohaselt saavad inventuurisoodustuse vaid need kaaspärijatest, kes pärandi vastuvõtmisel inventuuri nõudsid. Seega need kaaspärijatest, kes inventuurinõudest loobusid, seda soodustust ei saa, ehkki konkreetse pärandvara kohta korrakohane inventuur tehakse.⁷⁵ Vana PärS § 137 lg 6 kohaselt, kui inventuur on ühe pärija nõudel tehtud, ei ole kaaluka põhjusega vaja teise pärija nõudel seda uuesti teha. See tähendab, et vana pärimisseaduse järgi inventeeriti pärandvara enamasti üks kord. Samas võis nimetatud säte ajada teisi pärijaid segadusse, kuna võis juhtuda, et pärija ei teadnud oma õigusest nõuda samuti pärandvara inventuuri ning mitmesugustel põhjustel võis see jääda notari juures vormistamata. Vana PärS § 137 lg 7 järgi hüvitati inventuuri kulud pärandvara arvel.

Vastutuse piiramine on iga pärija isiklik õigus. Kui pärijaid on mitu, ei too vastutuse piiramine ühe pärija osas kaasa vastutuse piiramist teiste pärijate jaoks. Seetõttu peab oma vastutuse piiramiseks iga pärija esitama isiklikult inventuurinõude. Kui iga pärija isiklikult inventuurinõuet ei esita, vastutab pärandvara ulatuses ainult see pärija, kes inventuuri nõude esitas. Uue PärS § 139 lg 7 sõnastus on palju selgem: kui inventuur on ühe pärija nõudel tehtud, kehtivad käesoleva seaduse §-s 143 nimetatud tagajärjed kõigi pärijate suhtes, kes on nõudnud pärandi inventuuri. Sellisel juhul ei ole olulise põhjusega vaja teise pärija nõudel pärandit uuesti inventeerida. Uue pärimisseaduse sätted on sama põhimõttega nagu vana pärimisseaduse sätted – kui inventuur on ühe pärija nõudel tehtud, kehtivad uue PärS §-s 143 nimetatud tagajärjed kõigi pärijate suhtes, kes on nõudnud pärandvara inventuuri. Uue PärS § 143 lg 1 järgi on pärija vastutus pärandvaraga seotud kohustuste eest pärast inventuuri

⁷⁵ U. Liin 2005, lk 204.

tegemist piiratud pärandvara väärtusega, arvestades uue PärS § 130 lg-s 3 ja § 142 lg-s 6 sätestatud kohustust esitada avaldus pärandvara pankroti väljakuulutamiseks, kui pärandvara ei kata kõiki pärandi kohustusi. Pärandvara vähenemist inventuuri tegemise kulude võrra tuleb kaaspärijatel samuti taluda (uus PärS § 139 lg 8).

Pärandvara inventuuri nõude saab lisaks pärijale esitada ka kohus pärandvara hoiumeetmete rakendamisel. Vaatamata sellele, et uue PärS § 137 lg 1 muudetud redaktsiooni kohaselt saab alates 01.07.2010 inventuuri nõude esitada pärija ja mitte enam ükskõik milline pärimismenetluse algatanud isik, on siiski inventuuri nõude esitamiseks õigustatud isikute ring endiselt väga lai, seda just hoiumeetmete raames pärandi hooldaja määramise korral. Kohus rakendab pärandvara hoiumeetmeid omal algatusel (uue PärS § 111 lg 2). Koos pärandi hooldaja nimetamisega määrab kohus pärandi inventuuri tegijaks kohtutäituri, kohaldades vastavalt uue PärS § 138-141 (uue PärS § 112 lg 1). Järelikult saab ja peab kohus korraldama sel juhul ilma pärija nõudeta inventuuri. Kohus võib pärandvara hoiumeetmete rakendamise otsustada ka pärandaja võlausaldaja, annakusaaja või muu pärandvara suhtes nõuet omava isiku taotlusel, kui hoiumeetmete rakendamata jätmine võiks ohustada nimetatud isikule kuuluva nõude rahuldamist pärandvara arvel (uue PärS § 111 lg 3). Uue PärS § 111 lg 4 järgi võib kohus vaidluse korral, kes on pärija, otsustada pärandvara hoiumeetmete rakendamise ka pärimisõiguse tunnustamist nõudva isiku taotlusel. Seega ka kõik need isikud saavad seeläbi kaudselt pärandi inventuuri algatada. Hoiumeetmete rakendamist saab põhimõtteliselt nõuda ka sundosa saama õigustatud isik. Kuigi alates 01.07.2010 kehtivas uue PärS § 137 lg 3 ja § 173 sättes (sundosa saama õigustatud isik võis esitada inventuuri nõude) on kehtetud, kuulub sundosa saama õigustatud isik kategooria „*muu pärandvara suhtes nõuet omav isik*“ (uue PärS § 111 lg 3) alla. Sellisel juhul peab kohus rakendama pärandvara hoiumeetmeid ja algatama pärandi inventuuri läbiviimise.

Kohtupraktikast on võimalik leida ka väikest segadust hoiumeetmete raames inventuuri korraldamisel. Nimelt esitas Viru Maakohtu istungil avaldaja (korterühistu) taotluse määrata pärandvara inventuuri teostajaks kohalik kohtutäitur. Kohus leidis, et avaldaja taotlus tuleb jätta rahuldamata. Pärand avanes 31.03.2006. Kohus leidis, et pärandi avanemise ajal kehtinud seadus (vana PärS § 137 lg 1) ei näinud ette pärandvara inventuuri tegemiseks kohtutäituri määramist. Lisaks märgib kohus, et pärandi inventuuri korraldab notar ning seda pärija või pärija esindaja nõudel. Pärandvara hooldaja ei ole õigustatud esitama nõuet pärandvara inventuuri teostamiseks.⁷⁶ Töö autori arvates on kohus teinud osaliselt ebaõige

⁷⁶ VMKm 2-09-10873.

lahendi. Uue PärS § 180 kohaselt kohaldatakse pärimisele pärandi avanemise ajal kehtinud seadust, kui seaduse rakendussätetest ei tulene teisiti. Pärimisele kohaldatava õiguse ulatus määratakse rahvusvahelise eraõiguse seaduse (REÕS) § 26 järgi. REÕS §-s 26 sisalduvad kohaldatava materiaalõiguse normid, pärandvara inventuuri korraldamine kuulub aga menetlusõiguse valdkonda. REÕS § 26 kohaselt määrab pärandi avanemise ajal kehtinud õigus ära viimse tahteavalduse liigid ja toime, pärimisvõime ja pärimiskõlbmatuse, pärandi ulatuse, pärijate ringi ja nendevahelised suhted ning vastutuse pärandaja võlgade eest. Muudes küsimustes kohaldub kehtiv pärimisseadus. Seega on ebaõige kohtu järeldus, et antud juhul tuleb juhinduda vanast pärimisseadusest, mis kehtis pärandi avanemise ajal, ning keelduda kohtutäituri määramisest inventuuri tegijaks. Vana pärimisseadus ei näinud ette pärandvara inventuuri tegemiseks kohtutäituri määramist, uus seadus aga näeb seda ette (uus PärS § 128). Kohus oleks pidanud järgima kehtivat pärimisseadust. Õige on kohtu hinnang, et vana pärimisseaduse sätete kohaselt ei ole pärandvara hooldaja õigustatud esitama nõuet pärandvara inventuuri teostamiseks. Vana PärS § 112 lg 3 p 1 kohaselt on hooldaja kohustatud kohtu määratud tähtaja jooksul esitama kohtule pärandvara nimekirja. Inventuuri nõue tuli vana pärimisseaduse kohaselt esitada pärija või piiratud teovõimega isiku seadusliku esindaja poolt notarile (vana PärS §-d 135 ja 136).

U. Liin on selgitanud oma 2005. aastal ilmunud pärimisõiguse õpikus, et vana pärimisseaduse mõtte kohaselt saab inventuuri nõuda üksnes see pärima õigustatud isik, kes on juba otsustanud pärandi vastu võtta, kuid soovib seejuures oma vastutust pärandil lasuvate kohustuste eest piirata pärandvara väärtusega (vana PärS § 130 lg 3). [...] Inventuurisoodustus on niisiis ette nähtud ainult sellele pärima õigustatud isikule, kes igal juhul pärida soovib, kuid kellel on alust arvata või kes juba kindlalt teab, et pärandvarasse kuuluvad kohustused võivad ületada pärandvara positiivset väärtust. [...] Inventuuri tingimust sisaldava pärandi vastuvõtuavalduse esitamisest üksi aga oma vastutuse piiramiseks ei piisa. Kehtiv õigus näeb ette, et ainult siis, kui inventuur on läbi viidud kõiki seaduse eeskirju järgides, vabaneb pärija pärandvara ületavate kohustuste täitmisest oma vara arvel (vana PärS § 135-138).⁷⁷ Uue pärimisseaduse kohaselt teeb pärandi inventuuri notari korraldusel kohtutäitur (uus PärS § 138) kohtutäiturimäärustiku peatüki 2¹ „Pärandi inventuuri tegemise kord“ alusel. Seega uue pärimisseaduse kehtivusaajal saab pärandi inventuuri teha ainult kehtiva korra kohaselt. Inventuurisoodustust saab pärija inventuuri läbiviimisega vaid siis, kui pärandvara aktiva on suurem pärandvara passivast. Kui pärandvarast ei jätku pärandaja

⁷⁷ U. Liin 2005, lk 202 - 203.

kohustuste täitmiseks, peab pärija täitma pärandaja kohustused oma varast (uue PärS § 130 lg 3) või esitama kohtule pärandvara pankroti väljakuulutamise avalduse (uue PärS § 142 lg 6).

Õigusteadlane U. Liin on 2005. aastal selgitanud ka sundosa saaja õigust esitada pärandit vastu võttes inventuuri taotlus. Ta leidis, et kehtiva õiguse järgi peaks sundosa saama õigustatud isik oma pärandiosa vastu võttes (näiteks notarile sundosa vastuvõtmise avaldust esitades) kaaluma ka võimalust võtta pärandvara vastu inventuurisoodustusega. Vastasel korral tuleb tal vastutada pärandaja pärandit ületavate võlakohustuste eest ka oma varaga (vana PärS § 130 lg 3). Inventuurisoodustust ei ole aga vaja kasutada annakusaajal, sest tema vastutus on nagunii seadusest tulenevalt piiratud vaid annakuesemega (vana PärS § 70).⁷⁸ Uue PärS § 137 lg 3 kuni 30.06.2010 kehtinud redaktsiooni järgi võis inventuuri nõude esitada ka sundosa saamiseks õigustatud isik.

Kinnistusraamatuseaduse, pärimisseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõus selgitati uue PärS § 137 lg 3 kehtetuks tunnistamist sellega, et sellise võimaluse loomisel peeti algselt silmas vajadust kaitsta sundosa saaja kui eelduslikult nõrgema osapoole huve. Seaduse rakendumisel selgus, et selline võimalus tekitab pigem segadust nii sundosa kui ka inventuuri tähenduse osas. Kuna sundosa saaja tunnistus ei ole täitedokument ka juhul, kui sellele on inventuuri tulemuse alusel märgitud sundosa rahaline väärtus, siis ei ole inventuuri läbiviimine sundosa saaja nõudel põhjendatud ega aita kaasa sundosa saaja õiguste kaitsele.⁷⁹ Seisukoht on loogiliselt põhjendatud, autor on vastaval sättel peatunud ja samas alapunktis eespool.

Kokkuvõtlikult saab nentida, et uue pärimisseadusega parandati oluliselt pärandvara inventuuri teostamise õiguslikke tagajärgi. Uue pärimisseadusega täpsustati ka pärija vastutust. Pärija piiratud vastutus kohaldub vaid juhul, kui pärija pärast inventuuri läbiviimist täidab kõik pärandi võlausaldajate nõuded või selle võimatuse korral esitab kohtule avalduse pärandvara pankroti väljakuulutamiseks. Uue pärimisseaduse paremus seisneb antud teema puhul ka selles, et pärandvara inventuuri viib läbi sõltumatu ja pädev ametiisik – kohtutäitur.

2.2. Pärandi inventuuri nõude esitamise tähtaeg

Vastuvõtusüsteemi puhul, nii Eesti vana pärimisseaduse kehtimise ajal kui näiteks ka Itaalia õiguse kohaselt tuleb inventuuri nõue esitada koos pärandi vastuvõtuavaldusega. Seega langeb niisugusel juhul inventuuri nõude esitamise tähtaeg kokku pärandi vastuvõtu tähtajaga.

⁷⁸ U. Liin 2005, lk 205.

⁷⁹ Kinnistusraamatuseaduse, pärimisseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=984304&u=20120406181425>. (06.04.2012)

Vanas pärimisseaduses ei ole reguleeritud eraldi tähtaega, mille jooksul tuleks oma vastutust piirata soovival potentsiaalsel pärijal teha notarile avaldus pärandi vastuvõtuks inventuurisoodustusega. Õigemini on küll, nagu eespool nägime, üldine pärandi vastuvõtu lõpptähtaeg, see tähendab 10 aastat pärandi avanemisest (vana PärS § 118 lg 3). Millegipärast on meie õiguspraktikas sellest 10-aastasest pärandi vastuvõtu tähtajast kujunenud üsnagi omapärane arusaamine. Valdavalt ollakse veendunud, et 10 aastat ongi normaalne ja seaduse mõtte kohaselt pea et ainuvõimalik tähtaeg pärimisjärgluse väljaselgitamiseks. Tegelikult on PärS § 118 lõikes 3 toodud tähtaeg pärimisseaduse mõtte kohaselt käsitletav üksnes pärimisõiguse aegumise tähtajana, mitte aga normaalse pärandi vastuvõtutähtajana.⁸⁰ Seega on vana PärS § 118 lg 3 segadust tekitav, sest 10aastane inventuuri nõude esitamise tähtaeg ei ole praktiliselt sugugi mõeldav, selle aja möödudes ei pruugi pärandist enam midagi säilinud olla.

Pärimisseaduse mõtte kohaselt on normaalseks pärandi vastuvõtutähtajaks vana PärS § 118 lg 1 kohaselt notari poolt määratud lühendatud tähtaeg. Kui aga keegi notarile pärandi vastuvõtu tähtaja lühendamise taotlust ei esita, siis tekibki küsimus, kas sel juhul ei saagi pärima õigustatud isik inventuurisoodustust oma vastutuse piiramiseks kasutada. Selline olukord tuleb ette eriti siis, kui pärand võetakse sisuliselt vastu vaikimisi (vana PärS § 117 lg 2) või tegudega (vana PärS § 117 lg 3). Kuidas siis sellisel juhul käituda? Millal peaks tegudega või vaikimisi pärandi vastu võtnud pärija siis notarile inventuuriavalduse esitama? Neile küsimustele kehtiv pärimisõigus vastust ei anna.⁸¹

U. Liin leidis oma 2005. a ilmunud raamatus, et oleks loogiline, et ka kohalviibiv pärija või siis tegudega vastuvõttev pärija saaksid teatud mõistliku tähtaja jooksul pärandi inventuuri tegemist nõuda. 1996. a pärimisseaduse väljatöötamisel aluseks võetud 1940. a tsiviilseadustiku eelnõus oli see ka nii kavandatud. Nimelt oli TsSE § 818 kohaselt ette nähtud, et „pärimisele kutsutud isik, kes soovib või peab kasutama inventuuriõigust, on kohustatud hoolitsema, et kohtu korraldusel koostataks pärandi nimekiri ühes hindegaga ja avaldataks pärandi avanemise kuulutus kolme kuu jooksul arvates ajast, mil see isik enda pärimisele kutsumisest teada sai“. 1996. a pärimisseadusesse seda üsnagi olulist sätet siiski sisse ei võetud. U. Liin avaldas lootust, et see lünk peaks saama kõrvaldatud selliselt, et uude pärimisseadusesse lisatakse analoogse sisuga säte, ja seda juba Saksa õiguse eeskujul.⁸²

⁸⁰ U. Liin, 2005, lk 205.

⁸¹ U. Liin 2005, lk 205.

⁸² U. Liin 2005, lk 205 – 206.

Uue pärimisseadusega lünka ei kõrvaldatud, kuna uus pärimisseadus võimaldab pärijal esitada inventuuri nõude nii pärandi vastuvõtmisel kui ka palju hiljem. Inventuuri nõude esitamise tähtaega ei seatud sõltuvusse pärimisõigusest teadasaamisest, vaid hoopis võlgadest teadasaamisest. Kui pärija nõuab pärandi vastuvõtmisel pärandvara inventuuri (uus PärS § 137 lg 1), peab kohtutäitur tegema inventuuri kahe kuni kolme kuu jooksul, erandjuhul pikema aja jooksul (uus PärS § 139 lg 4). Kui pärija aga avastab pärandvara mittepiisavuse võlausaldajate võlgade tasumiseks hiljem, peab ta esitama notarile avalduse inventuuri tegemiseks kolme kuu jooksul arvates pärandvara piisamatuse asjaoludest teadasaamisest (uus PärS § 137 lg 2). Hilisema inventuurinõude esitamise, ehk täpsemalt uutest asjaoludest teadasaamise tähtaega uus pärimisseadus ei anna.

Seadusandja poolt on jäetud uue PärS § 137 lg 2 muutmata, millest tuleneb, et inventuurinõude esitamise tähtaeg on osaliselt ikka ajaliselt piiramata: sätte järgi võib pärija notariaalselt tõestatud inventuuri nõude notarile esitada ka kolme kuu jooksul pärast seda, kui ta sai teada või oleks pidanud teada saama asjaoludest, millest võib järeldada, et pärandvarast ei piisa pärandaja võlausaldajate nõuete rahuldamiseks. Arvatavasti suudab pärija notarile ikka tõestada, millistel põhjustel ta sai vastavatest asjaoludest teada tunduvalt hiljem kui pärandit vastu võttes. Nimetatud säte on muidugi pärija õiguste kaitseks vajalik; kuna inventuuri läbiviimine on seotud ka kulutustega, võib see olla põhjuseks, miks pärija kohe pärandi vastuvõtmisel alati inventuuri ei nõua.

Antud sätet võib tõlgendada nii, et inventuuri nõude võib pärija esitada pärandi vastuvõtmisest tunduvalt hiljem. Säte ei ole hästi õnnestunud, sest pärija võib vahepeal pärandvara või selle osa ära tarvitada, mistõttu peale pärandi vastuvõtmist tehtud inventuur ei pruugi anda pärandvara täielikku koosseisu pärandi avanemise seisuga.

Vana PärS § 118 lg 3 kohaselt oli pärandi vastuvõtmise või sellest loobumise maksimumtähtajaks ehk aegumistähtajaks 10 aastat. Samas oli igal huvitatud isikul õigus taotleda notarilt konkreetse pärandi vastuvõtu tähtaja lühendamist (vana PärS § 118 lg 1). Võrdlusena olgu toodud, et uue pärimisseaduse kohaselt on pärandi vastuvõtmise või sellest loobumise maksimumtähtaeg märksa pikem. Kuna uues pärimisseaduses endas enam eriregulatsiooni ei ole, võibki surnud isiku pärandi alates 01.01.2009 vastu võtta või sellest loobuda 30 aasta jooksul pärandi avanemisest, sest kohaldamisele tuleb tsiviilseadustiku üldosa seaduses sätestatud üldine pärimisõigusest tuleneva nõude aegumistähtaeg (TsÜS § 155 lg 1).⁸³

⁸³ U. Liin 2009, lk 29.

U. Liin on leidnud, et pärandi omandamisel loobumissüsteemile üleminekust tulenevalt anti pärijale võimalus esitada inventuurinõue mitte koos pärandi vastuvõtuga, st enne kolmekuulise loobumistähtaja möödumist, vaid alles siis, kui ilmneb, et pärandvarast ei piisa pärandaja võlausaldajate nõuete rahuldamiseks. Järelikult jäi välja üks väga oluline inventuurisoodustuse aluspõhimõte: sundida pärijat võimalikult kiiresti looma selgus pärandvara koosseisus ning välistada sellega pärandvara ja pärija isikliku vara segunemine. Uue seaduse kohaselt oli inventuurinõude esitamine ajaliselt piiramata. [...] Tõesti, eeskujuks võetud Saksa õiguses ei ole inventuurinõude esitamisele seaduses sõnaselget ajalist piiri seatud, kuid erinevalt Eesti õigusest ei too Saksa õiguses inventuuri tegemine iseenesest kaasa pärija vastutuse piiramist. Saksa õiguses räägitakse õigeaegselt tehtud inventuurist, mis loob vaid eelduse, et pärandi avanemise ajal ei olnud olemas muid pärandiesemeid kui inventuuriaktis äranäidatud esemed.⁸⁴ Töö autor ühineb U. Liini seisukohaga, kuna pärijale on uue pärimisseadusega teoreetiliselt antud lisavõimalus pärandvara inventuuri nõude esitamiseks ka aastate möödumisel peale pärandi vastuvõtmist. See ei ole õige lahendus, sest pärandvara väärtus ei pruugi hilisemaks inventuuri tegemiseks ajaks olla säilinud pärandi avanemise aja väärtuses. Inventuur peab aga kajastama pärandvara väärtust pärandi avanemise aja seisuga (vana PärS § 137 lg 4, uus PärS § 139 lg 5).

Eeltoodust nähtuvalt ei ole seadusandja Eestis andnud konkreetset kuudes või päevades arvutatavat tähtaega pärandvara inventuuri nõude esitamiseks. Autori arvates on niisugune põhimõte siiski mõistlik, arvestades pärijate juriidiliste teadmiste erisusi ja pärimise harukordsust. Pärandvara nõude esitamine on viidud sõltuvusse pärandi vastuvõtmise ajast (uue PärS §-d 118 ja 119; § 137 lg 1) ning pärija hilisemast teadasaamisest asjaoludest, millest järeldub pärandvara piisamatus pärandaja võlausaldajate nõuete rahuldamiseks (uue PärS § 137 lg 2). Seetõttu peab pärija olema enne pärandi vastuvõtmist teinud eeltööd pärandaja varandusliku olukorra väljaselgitamise nimel.

2.3. Pärandi inventuuri läbiviimise tähtaeg

Saksa õiguse kohaselt võib pärandi võlausaldaja oma avaldusega määrata pärijale inventuuri tegemiseks tähtaja (BGB § 1994 lg 1 lause 1).⁸⁵ Ka juhul, kui pärija ei tee inventuuri vabatahtlikult, võib pärandikohus pärijale inventuuri tähtaja anda. Pärandi võlausaldaja peab oma nõuet põhjendama.⁸⁶ Piiratud vastutusega pärijal on nimekirja alusel lihtsam tõendada

⁸⁴ U. Liin. Uus pärimismenetlus – kuidas edasi? – Juridica 2009/1, lk 30.

⁸⁵ H. Brox, lk 373, äärenr 670.

⁸⁶ M. Bonefeld, L. Kroiss, M. Tanck. (Hrsg.). 2. Auflage. Baden – Baden 2005, lk 650, äärenr 431.

pärandaja võlausaldajatele pärandvara koosseisu. Seetõttu peab pärija Saksa õiguse järgi hoolitsema pärandvara nimekirja koostamise eest.

Eesti pärimisseadus ei näe otseselt ette inventuuri tegemise tähtaja määramist võlausaldaja poolt, ta saab seda teha vaid kaudselt hoiumeetmete rakendamise avalduse kaudu, kui taotleb kohtult pärandi hooldaja määramist. Kohtule hoiumeetmete rakendamiseks avalduse esitamise tähtaega ei ole seadusega reguleeritud.

Saksa õiguse kohaselt saavad pärandi võlausaldajad pärandvara ulatuse teadasaamiseks lasta määrata pärijale inventuuri tegemise tähtaja (BGB §-d 1994-2000). Erinevatele isikutele inventuuri tegemise tähtaega anda ei saa (BGB § 2000 lause 2; § 2011 jj). Mittetäieliku pärandvara nimekirja korral võib määrata pärijale nimekirja täiendamiseks uue tähtaja (BGB § 2005 lg 2). Ühelgi juhul ei ole pärijal kohustust inventuuri teha.⁸⁷ Saksa õigusruumis, nagu ka Eestis, pole pärijale kindlat inventuuri tegemise tähtaega antud, va eelmainitud juhtum, kus pärijalt nõuab pärandvara inventuuri võlausaldaja.

Saksamaal muutub inventuuri tähtaja määramine kehtetuks, kui tehakse pärandvara valitsemise korraldus või kui pärandvara suhtes kuulutatakse välja pankrot. Pärandvara valitsemise või pankrotimenetluse kestel ei saa määrata inventuuri tähtaega. Kui pärandvara pankrotimenetlus on lõpetatud pärandvara jagamise või pankrotiplaani kinnitamisega, siis ei ole piiramatu vastutuse vältimiseks tarvis teha inventuuri.⁸⁸ Eriti on tulemusteta pärandvara valitsemise või pärandvara pankroti ajal korraldatud inventuur.⁸⁹ See on igati arusaadav, et pärandvara pankroti ajal ei ole vaja teha pärandvara inventuuri, kuna pärandvara koosseis tehakse kindlaks ja eraldatakse pärija isiklikust varast pankrotimenetluse jooksul.

Eesti vana PärS § 137 lg 3 järgi ei võinud inventuuri tegemise tähtaeg olla lühem kui üks kuu. Sama sätte kohaselt võis notar inventuuri tähtaega kaalukal põhjusel pikendada. Uue PärS § 139 lg 4 kohaselt annab notar inventuuri tegemiseks tähtaja, mis ei või olla lühem kui kaks kuud ega pikem kui kolm kuud; notar võib inventuuri tähtaega kaalukal põhjusel pikendada. Vana ja uue pärimisseaduse sätete võrdlusest nähtub, et uue pärimisseadusega, kus inventuuri tegemine on antud ametiisikule – kohtutäiturile -, on inventuuri tegemise tähtaega pikendatud. Tähtaja pikendamine ei tundu olevat põhjendatud, sest vana seaduse kehtivusajal pidi näiteks pärija tegema inventuuri kiiremini kui kohtutäitur, kes teeb pärandvara inventuure kutsetööna. Inventuuri käigus koostatakse pärandvara nimekiri, kuhu kantakse kõik pärandi avanemise ajal olemasolevad päritavad õigused ja kohustused, samuti nende tähistamiseks ning väärtuse

⁸⁷ H. Brox, lk 672, äärenr 374.

⁸⁸ J. Damrau, lk 407, äärenr 4.

⁸⁹ J. Damrau, lk 408, äärenr 5.

kindlakstegemiseks vajalik kirjeldus ja hinnang (vana PärS § 137 lg 4, uus PärS § 139 lg 5). Inventuur piirdub üksnes pärandvara koosseisu kindlakstegemisega. Inventuuri käigus kohustusi ei täideta. Inventuuri nimekirja kantakse kõik kohustused, sõltumata nende sissenõutavaks muutumise ajast. Õige pärandvara nimekirja koostamine on raske ülesanne. Võib juhtuda, et mõne kohustuse olemasolust saab teada alles siis, kui võlausaldaja esitab oma nõude.

Pärandvara valitsemine ja pärandvara pankrot toovad kaasa pärandvara ja isikliku vara lahutamise. Pärandvaral lasuvate kohustuste eest vastutab pärandvara, pärija isiklike kohutuste eest tema isiklik vara.⁹⁰ Kuna pärandvara valitsemise ja pärandvara pankroti käigus pärandvara ja pärija isiklik vara lahutatakse ja koostatakse pärandvara nimekiri, pole inventuuri läbiviimine nimetatud juhtudel vajalik.

2.4. Pärandi inventuuri läbiviimine

Vana pärimisseadusega ei olnud küllaldaselt reguleeritud pärija vastutuse, sh pärandvara inventuuri läbiviimise põhimõtted. Vana PärS § 137 lg-ga 1 oli sätestatud praktiliselt iga isiku õigus teha pärandvara inventuuri, mis, arvestades inventuuri tähtsust pärandvara hindamisel, ei olnud tulemuse seisukohalt õige. Samuti ei olnud õiguspärane, et pärija vabanes pärandaja võlgade tasumise kohustusest oma vara arvel, kui ta pärandit vastu võttes nõudis selle inventuuri (vana PärS § 135 lg 1).

Pärimisõiguse teise reformi õiguspoliitilised lähtekohad võttis 2002. aastal lühidalt kokku tollane justiitsminister M. Rask. Vana, so 1996. aasta pärimisseaduse kitsaskohtadena tõi minister muuhulgas välja, et piisavalt selgelt ei ole reguleeritud pärijate vastutus pärandaja kohustuste täitmise eest. Piisavalt selgelt ei ole reguleeritud see, kuidas tehakse inventuur ja milline on vastutus, kui inventuuri tegemisel osa pärandvarast kahe silma vahele jääb või hoopiski haihtub.⁹¹

Kitsaskohad võisid vana pärimisseaduse kehtivuse ajal mõningal määral esineda päringute tegemisel. Uue pärimisseaduse kohaselt teevad päringud registritesse ja ametiasutustele notar ja inventuuri läbiviiv kohtutäitur (uus PärS § 176, uus kord § 19). Tänapäeval, kui ametiisik (notar, kohtutäitur) teeb ametliku, seadusega põhjendatud elektroonilise päringu teisele ametiisikule, on see teine ametiisik kohustatud seaduse alusel vastama. Tänapäeval on ka registrid ja infosüsteemid edasi arenenud.

⁹⁰ H. Brox, lk 387, äärenr 701.

⁹¹ U. Liin 2009, lk 29.

Kohtutäituri poolt läbiviidud inventuuri käigus pannakse kirja pärandvara koosseis, millest lähtutakse hiljem pärandvara võlausaldajate nõuete rahuldamisel. Kui niisugust (ametlikku) pärandvara nimekirja ei oleks, poleks võimalik tuvastada vahendeid, millest saaks pärandaja võlad kinni maksta, et vastutus ei langeks lisaks pärandvarale täies ulatuses ka pärija isiklikule varale. Eesti varasema õiguse järgi tõi inventuuri tegemine kaasa pärija piiratud vastutuse (vana PärS § 135 lg 1).

Saksa õiguse järgi aga ei too inventuuri tegemine kaasa pärija piiratud vastutust. Pigem kaasneb selle tegematajätmisega, samuti ebaõige pärandvara nimekirjaga see, et pärija vastutab pärandvara võlausaldajate ees piiramatult ja vastutust enam piirata ei saa (BGB § 2013).⁹² Eesti uue pärimisseaduse kohaselt ainuüksi inventuuri tegemine pärija vastutust ei piira, mis on väga oluline Eesti õiguses toimunud muutus pärandvara inventuuri õiguslikus tagajärjes. Kui pärija peale inventuuri pärandiga seotud kõiki kohustusi ei täida, peab ta vastutuse piiramiseks esitama kohtule pärandvara pankrotiavalduse (uus PärS § 130 lg 3, § 142 lg 6).

Pärija vastutuse puhul tuleb silmas pidada, et uue PärS § 130 lg 3 kehtib ainult pärandaja kohustuste ehk pärandvara hulka kuuluvate kohustuste kohta, mille ulatuses pärija on kohustatud pärandaja kohustused täitma. Peale nende kuuluvad pärija kohustuste hulka ka sellised kohustused, mis tekivad pärija enda õiguslikust seisundist, näiteks pärandaja matuse kulude kandmise kohustus, pärimismenetluse kulude kandmise kohustus jmt. Pärija varaliste kohustuste hulka kuulub ka testamentaarsete korralduste (annakud, sihtkäsundid ja -määrangud) täitmine, kuid nende osas on pärija vastutus piiratud pärandvara väärtusega ka ilma täiendavate abinõudeta (uus PärS § 58, § 75, § 76).⁹³

Saksa õiguse kohaselt, kui inventuur on tehtud õigeaegselt, eeldatakse pärija ja pärandi võlausaldaja vahelises suhtes, et pärandi avanemise ajal ei olnud olemas muid pärandiesemeid kui pärandvara nimekirjas äranäidatud esemed.⁹⁴ Eesti õiguses kehtis vana pärimisseaduse kehtivusaajal sama eeldus. Uue pärimisseadusega kaasneb pärandaja kohustuste kindlakstegemiseks üleskutsemenetlus (uus PärS § 140) ja üleskutsemenetluses tähtaegselt esitamata nõuete täitmise eest vastutab pärija pärast inventuuri tegemist üksnes ulatuses, milles ta on temale nõudest teatamise hetkel veel pärandvara arvel rikastunud (uus PärS § 143 lg 3). Seega eristab uus pärimisseadus pärija vastutuse ulatuse määratlemisel pärandvara nimekirja kantud ja pärandvara nimekirja kandmata (tähtaegselt esitamata) nõudeid.

⁹² H. Brox, lk 363, äärenr 651.

⁹³ Kinnistusraamatusseaduse, pärimisseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=984304&u=20120406181425>, (06.04.2012)

⁹⁴ J. Damrau. Praxiskommentar Erbrecht. 2. Auflage. Bonn: Zerb Verlag 2011, lk 430, äärenr 1.

2.5. Pärandi inventuuri õiguslik tagajärg

Pärast inventuuri tegemist on pärija vastutus pärandvaraga seotud kohustuste eest (vastavalt kohustuste täitmise järjekorrale vana PärS § 134, uue PärS § 142 kohaselt) piiratud pärandvara väärtusega (vana PärS § 135 lg 3, uus PärS § 143 lg 1). Kui pärija jätab pärandvara nimekirja kandmiseks avaldamata pärandi hulka kuuluvaid asju või õigusi või avaldab olematuid kohustusi selleks, et kahjustada pärandaja võlausaldajaid, vastutab pärija pärandaja kohustuste täitmise eest ka oma varaga (vana PärS § 138, uus PärS § 144).

H. Brox on leidnud, et sarnasel juhul peab esinema pärija subjektiivne kavatsus kahjustada pärandvara võlausaldajaid. Sagedane juhtum: mõeldakse välja võlgu, näitamaks pärandvara võimalikult väheväärtuslikuna ja saavutamaks seeläbi pärija jaoks võimalikult soodne kokkulepe pärandi võlausaldajatega.⁹⁵ Saksa õigusteadlase poolt toodud näide sobiks ka Eesti õigusruumi, kui on tegemist omamoodi nutika pärijaga. Sellele võiks lisada lihtsalt pärandvara näitamise väiksemas mahus kui see tegelikult on.

Pärija vastutuse piiramise eelduseks on inventuuri tegelik läbiviimine, mitte lihtsalt selle nõudmine (vana PärS § 130 lg 3, uus PärS § 143 lg 1). Alates 01.07.2010 jõus oleva PärS § 130 lg 3 muutmist selgitab seadusandja, et kuni 30.06.2010 kehtinud sõnastus loob eksitava mulje, nagu oleks pärija vastutus piiratud ainult inventuuri tegemisega. Järgnevatest paragrahvidest selgub, et tegelikult on pärija vastutus piiratud pärandvara väärtuse või üleskutsemenetluses esitatud nõuetega ainult juhul, kui ta pärast inventuuri tegemist rahuldab võlausaldajate nõuded seaduses sätestatud korras. Suurema õigusselguse huvides sätestatakse see põhimõtte ka PärS § 130 lg-s 3.⁹⁶ Autor nõustub siinkohal seadusandja selgitusega, sest kuni 30.06.2010 kehtinud uue PärS § 130 lg 3 sõnastusest nähtus, et pärija vastutuse piiramiseks pidi pärija tegema kas pärandi inventuuri või tuli välja kuulutada pärandvara pankrot.

Uue PärS § 137 lg 2 kohaselt võib pärija inventuurinõude esitada ka pärast pärandi vastuvõtmist, kolme kuu jooksul pärast seda, kui ta sai teada või oleks pidanud teada saada asjaoludest, millest võib järeldada, et pärandvarast ei piisa pärandaja võlausaldajate nõuete rahuldamiseks. Selline säte võib kahjustada võlausaldajate huvisid, kui pärija on mõnede võlausaldajate nõuded täitnud enne inventuuri tegemist. Niisugusel juhul vastutab pärija ülejäänud võlausaldajatele tekitatud kahju eest, kui ta kohustuse täitmise hetkel teadis või pidi teadma, et pärandvara võlausaldajate nõuded võivad ületada pärandvara väärtuse (uus PärS §

⁹⁵ H. Brox, lk 376, äärenr 677.

⁹⁶ (Kinnistusraamatuseaduse, pärimisseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=984304&u=20120406181425>. (06.04.2012)

143 lg 2). Pärija vastavat teadmist või arvatavat teadmist on praktikas ilmselt keeruline tõendada, kuna pärija pole täiendavast omapoolsest vastutusest huvitatud.

Pärija kaotab oma õiguse piirata vastutust pärandvara võlausaldajate suhtes, kui ta loobub inventuuri nõudest (vana PärS § 135 lg 2) või kui tuvastatakse pärija pahatahtlikkus pärandi nimekirja koostamisel (vana PärS § 138). Eelnimetatud kahel juhul vastutab pärija piiramatult pärandvaraga ja oma isikliku varaga. Uue PärS § 144 kohaselt, kui pärija jätab pärandvara nimekirja kandmiseks avaldamata pärandi hulka kuuluvaid asju või õigusi või avaldab olematuid kohustusi selleks, et kahjustada pärandaja võlausaldajaid, vastutab pärija pärandaja kohustuste täitmise eest ka oma varaga. Seadus on küll karm, kuid kas pärandvara nimekiri tehakse alati täpselt, sellele ei oska keegi täpselt vastata. Kui pärandil lasuvad võlad, võib pärija toimida nii, et olemasolev vara paistab väiksemana kui see pärandi avanedes oli.

Siin võib näitena tuua kohtulahendi, millest selgub, et pärija võõrandas päritud kinnisasja, mille seaduslik omanik ta on, alla turuhinna (st liiga odavalt). Kohus jõudis oma otsuses seisukohale, et pärandaja võlausaldajatel puudub õigus nõuda pärijalt kohustuste täitmist kinnisvara müügihinna ületavas summas. Pärandvara inventuur on teostatud, seega kuulub võlausaldaja kohustus täitmisele pärandvara ulatuses. Kooskõlas AÕS § 68 lg 1 oli pärijal kui omanikul täielik õigus asja vallata, kasutada ja käsutada ning seega ka õigus võõrandada korteriomand temale sobivatel tingimustel ilma tagasiulatuvate piiranguteta. Kohus leidis, et vana PärS § 138, mille kohaselt kui pärija jätab pärandvara nimekirja kandmiseks avaldamata pärandi hulka kuuluvaid asju või õigusi või avaldab olematuid kohustusi selleks, et kahjustada pärandaja võlausaldajaid, vastutab pärija pärandaja võlgade eest ka oma varaga, ei ole antud juhul kohaldatav.⁹⁷ Juriidiliselt on antud kohtu seisukoht ja otsus põhjendatud, kuna pärandina saadud kinnisvara müüdi hinnaga, mis on dokumentaalselt tõendatud, seega ei ole pärija pärandvara nimekirja midagi valesti kandnud ega kandmata jätnud. Võlausaldaja suhtes see õiglane ei tundu olevat. Vana pärimisseadusega polnud sätestatud võlausaldajate väljakutsemenetlust. See võimaldas pärijal pärandvara enne võõrandada, kui võlausaldaja nõude esitada jõudis.

Vanas pärimisseaduses oli jäetud *expressis verbis* sätestamata, millisest hetkest pärija pärandi omandab.⁹⁸ Sellest tulenevalt on Eesti kohtupraktikas tekkinud probleem, millise ajamomendini tekkinud kohustus tuleb lugeda pärandvara hulka ja seega inventuuri korral pärija piiratud vastutuse reservatsiooni kasutada. Ehk teisiti öeldes, millisest ajamomendist

⁹⁷ VMKo 2-05-3467.

⁹⁸ T. Mikk 2004, lk 66.

alates lugeda pärand pärijale üle läinuks ja seega pärimise teel omandatud esemega seoses tekkivad kohustused lugeda pärija isiklikeks kohustusteks.

Oma lahendis on Viru Maakohus selgitanud seaduse vajakajäämist järgmiselt. Kooskõlas TsÜS §-ga 4 kohaldatakse õigussuhet reguleeriva sätte puudumisel sätet, mis reguleerib reguleerimata õigussuhtele lähedast õigussuhet, kui õigussuhte reguleerimata jätmine ei vasta seaduse mõttele ega eesmärgile ja sellise sätte puudumisel lähtutakse seaduse või õiguse üldisest mõttest. Pärimisseaduse mõttest lähtuvalt lähevad pärandaja õigused ja kohustused pärijale üle tagasiulatuvalt pärandi avanemise hetkest.⁹⁹

Nimetatud kohtu seisukoht tuleb lugeda igati õigeks. Pärijale lähevad pärandi vastuvõtmisega üle pärandaja õigused ja kohustused (vana ja uus PärS § 130 lg 1). Kuna vana ja uue PärS § 3 lg 2 kohaselt on pärandi avanemise aeg pärandaja surmapäev, siis lähevad pärandaja õigused ja kohustused pärijale seaduse üldise mõtte kohaselt üle tagasiulatuvalt pärandi avanemise seisuga. Vastavalt vana ja uue PärS §-le 2 on pärand pärandaja vara. Vana PärS § 4 järgi peab pärija pärandi vastu võtma, kuid uue PärS § 4 lg 1 on sõnastatud täpsemalt: pärandi avanemisel läheb pärand üle pärijale. Seega uus pärimisseadus sätestab, millisel ajahetkel läheb pärand pärijale üle.

Seda seisukohta on oma hilisemas kohtulahendis kinnitanud ka Riigikohus. Kohus mõistis kostjalt (pärijalt) välja tarnitud soojusenergia eest võlgnetava summa kuni pärandaja surmani ja samuti peale pärandaja surma, kusjuures alates pärandi avanemisest ei ole enam tegemist pärandvara võlasuhtega vaid pärija isikliku võlasuhtega, mistõttu pärija piiratud vastutuse reservatsioon kohaldamisele ei kuulu. Soojusenergia tarnimisel eluruumi VÕS § 1028 lg 1 kohaselt tuleb teenuse saajaks lugeda eluruumi omanikku. Tulenevalt vana PärS § 3 lg-st 2 ja § 130 lg-st 1 lähevad pärandaja õigused ja kohustused pärijale üle tagasiulatuvalt pärandaja surmapäevast alates. Riigikohus on leidnud, et kuigi pärimisseadusest ei tulene otseselt, millisest ajast läheb pärandaja vara pärijale üle, leiab Riigikohtu tsiviilkolleegium pärimisseaduse mõttest tulenevalt, et pärandaja surma korral läheb pärandvara hulka kuuluvate esemete omand pärandi vastuvõtnud pärijale üle tagasiulatuvalt alates pärandi avanemise ajast, s.o PärS § 3 lg 2 järgi alates pärandaja surmapäevast.¹⁰⁰ Seega ka omandiõigus korterile läheb pärijale üle pärandaja surmapäevast alates, sõltumata pärija kinnistusraamatusse kandmise ajast.¹⁰¹ Muud lahendust oleks antud olukorras raske leida. Kui

⁹⁹ VMKo 2-05-3467.

¹⁰⁰ RKTko 3-2-1-86-08.

¹⁰¹ VMKo 2-05-3500.

korteriomand läheks pärijale üle mingist muust ajahetkest arvates, kuidas siis toimitaks näiteks korteri vahepealsete ülalpidamiskuludega?

Saksa õigusruumis teenib inventuuri tegemine võlausaldajate huve.¹⁰² See on ka Eestis sarnase toimega, kuigi Eestis räägitakse pigem pärija huvist luua pärandvarasse kord.

Pärandi ebapiisavuse korral peavad kõikide võlausaldajate huvid olema võrdselt kaitstud. Selleks on pärandi arvel täidetavate kohustuste täitmiseks ette nähtud kindel järjekord. See tähendab, et pärijad ei või täita nõudeid nende esitamise järjekorras ega muul moel eelistada ühte võlausaldajat teisele. Kui pärandist ei jätku kõigi kohustuste täitmiseks, peavad nõuded olema lõppkokkuvõttes rahuldatud selliselt, et iga võlausaldaja saaks midagi – proportsionaalselt oma nõude suurusele.¹⁰³

Pärimisseadus jagab kohustused kolme järjekorda (vana PärS § 134 lg 1, uus PärS § 142 lg 1). Esimeses järjekorras täidetakse pärandi avanemisega seotud kohustused - pärandaja matuse, tema perekonnaliikmete ülalpidamise, pärandi hoiu ja hooldamise (uues seaduses pärandvara valitsemise) ning inventuuri tegemise kulud.

Peale esimese järjekorra kohustuste täielikku täitmist täidetakse teises järjekorras võlanõuded pankrotiseaduses sätestatud järkude kaupa (vana seadus), uue seaduse järgi rahuldatakse teises järjekorras üleskutsemenetluses tähtaegselt esitatud pärandaja võlausaldajate nõuded ja inventuuri käigus väljaselgitatud nõuded.

Peale teise järjekorra kohustuste täielikku täitmist täidetakse kolmandas järjekorras annakud, sihtkäsundid ja sihtmäärangud (vana ja uue seaduse kohaselt). Hüve loetakse annakuks ja hüve saaja annakusaajaks, kui testaator ei ole määranud isikule kogu oma vara ega selle mõttelist osa, vaid üksnes teatud varalise hüve, pidamata hüve saajat oma õigusjärglaseks. Annaku määramise korraldus annab annakusaajale õiguse nõuda annakutäitjalt annakuks määratud eseme üleandmist (uus PärS § 56 lg 1). Seega on vajalik eristada pärandvara võlausaldajat annakusaajast. Võib juhtuda, et pärandaja poolt määratud annakusaaja kuulub ka ise pärandvara võlausaldajate hulka.

Pärandvara võlausaldajatest vähem kaitstud on annakusaajad ning sihtkäsundite ja sihtmäärangute saajad, sest sellised kohustused ei tulene võlasuhetest. Seepärast täidetakse annakud, sihtkäsundid ja sihtmäärangud kolmandas järjekorras, mistõttu võib selguda, et pärandvarast nende täitmiseks enam vahendeid ei jätku.

Pärandvaras võib kohustusi olla rohkem kui reaalsel vara, millest kohustusi täita. Sellisel juhul tõusetub küsimus, kas pärija peab täitma kohustused ainult pärandvara ulatuses või

¹⁰² M. Gruber jt, lk 326, äärenr 18.

¹⁰³ T. Mikk 2004, lk 66 – 67.

lisama puudujääva osa oma isiklikust varast. Vastutus on seadusega piiratud pärandvarale vaid annaku täitmise osas (vana PärS § 57). Kui pärandist annaku täitmiseks ei piisa, ei ole pärija kohustatud annakut täitma pärandvara ületavas osas ja ainuüksi annaku täitmise kohustuse pärast ei pea pärandit inventuuriga vastu võtma.¹⁰⁴

Kui pärandvara on ebapiisav ühe järjekorra kõikide kohustuste täitmiseks, jagatakse pärandvara selle järjekorra võlausaldajate vahel proportsionaalselt nende nõuete suurusele (vana PärS § 134 lg 3, uus PärS § 142 lg 3).

Erinormiga on tegemist sätte juures, mille kohaselt pärija kannab pärandaja matusekulud, arvestades tavasid ning pärandi suurust. Kui pärandvarast ei piisa pärandaja matusekuludeks, kannab pärija need kulud enda arvel. See säte tähendab, et ka pärandi vastuvõtmine inventuuriõigusega ei vabasta pärijat kohustusest kanda matusekuludest seda osa, mis ületab pärandvara väärtuse.¹⁰⁵ Matusekulude kandmine on sätestatud sarnaselt nii uue kui vana PärS § 131 lg-s 1.

Järgnevalt analüüsitakse paari kohtulahendi näitel kohtuasju, kus lapse seaduslik esindaja loobub pärandist lapse nimel, sest kohustusliku inventuuri (uus PärS § 136 lg 1) tulemuste põhjal on pärandaja kohustused ja pärimismenetluse kulud suuremad kui pärandaja teadaoleva vara väärtus. Kohus on leidnud, et seetõttu ei ole pärandi vastuvõtmine pärijate – alaealiste laste – huvides ja avaldajale tuleb anda nõusolek laste nimel pärandist loobumiseks.¹⁰⁶ Perekonnaseaduse (PKS) § 185 kohaselt valitseb eestkostja vara, mille eestkostetav saab pärandina või kinkena, kinketehingus, testamendis või pärimislepingus sisalduvate korralduste kohaselt. Eestkostja võib kohtu nõusolekul korraldustest kõrvale kalduda, kui nende järgimine võib kahjustada eestkostetava huve. PKS § 188 kohaselt ei või eestkostja eestkostetava nimel kohtu eelneva nõusolekuta teha tehingut, millega eestkostetav võtab kohustuse käsutada kogu oma vara, pärandit, tulevast seaduslikku pärandiosa või tulevast sundosa, samuti loobuda pärandist, annakust või sundosast ega sõlmida pärandvara jagamise lepingut. Vana PärS § 4 kohaselt pidi pärija pärimiseks pärandi vastu võtma, uue PärS § 4 kohaselt läheb pärandi avanemisel pärand pärijale üle, kusjuures ta võib pärandist seaduses sätestatud korras loobuda. Antud lahenditega loobuti alaealiste pärijate huvides pärandist, kuna inventuuri käigus on selgunud, et pärandvara võlad koos inventuuri kuludega ületavad pärandvara väärtuse. Kohtutäituri poolt tehtud inventuuri järgi on täpselt märgitud pärandaja kohustused ja vara ning kohus on toiminud laste huvidest lähtuvalt. Tekib küll küsimus,

¹⁰⁴ T. Mikk 2004, lk 63.

¹⁰⁵ I. Mahhov 1995, lk 290; T. Mikk lk 63.

¹⁰⁶ TMKm 2-11-5534; VMKm 2-11-5746.

kuidas on saadud pärandist loobuda, kui see on kord vastu võetud (inventuuri tehakse pärandi vastu võtnud pärija, antud juhul seadusliku esindaja nõudel (uus PärS § 137 lg 1); kui pärand on vastu võetud, ei saa sellest enam loobuda (uus PärS § 116 lg 2). Kohus on jätnud eelnimetatud pärimisseaduse sätted tähelepanuta ja uurinud üksnes perekonnaseadust. Uue PärS § 123 alusel saab pärandi vastuvõtmise tunnistada kehtetuks, kuid selle küsimusega kohtud ei tegelenud. Siiski tunduvad kohtute lahendid õiglastena. Kui suures osas aga võivad kohtunikud asendada õiguse õiglusega, ei ole kusagil kirjas. Õigus on üksnes tunnetatav.

Kui pärijaks on kohalik omavalitsusüksus (KOV), on pärandi inventuur kohustuslik. Kuna omavalitsusüksus või riik on sundpärija, ei saa ta pärandaja võlgade ja kohustuste eest oma varaga vastutada. Inventuuri kohustuslikkus tähendab, et nad vastutavad pärandaja võlgade ja kohustuste eest ainult pärandvara väärtuse ulatuses. Kohtuasja asjaolude kohaselt müüs äriühing soojusenergiat nii pärija eluajal kui ka peale tema surma. Pärandaja kohustuseks saab lugeda kohustusi, mis on tekkinud pärandi avanemise ajaks, kuna pärandvara koosseis tehakse kindlaks pärandi avanemisest (vana ja uue PärS § 3). Seega enne pärandaja surma tekkinud võlgnevus tuleb lugeda pärandvaraga seotud kohustuseks ning selle peab KOV tasuma pärandvara väärtuse (korterit turuväärtus) ulatuses. Uue PärS § 3 lg 2 ja § 4 lg 1 alusel läheb pärand pärijale üle pärandi avanemisel, kusjuures pärandi avanemise aeg on pärandaja surmapäev. Seega on korteri omanikuks peale pärandaja surma tema pärija, so KOV. Korteri omanik peab kandma kõik korteriga seotud kohustused, sh tasuma soojaenergia eest. Seega peab peale pärandaja surma tarbitud soojusenergia eest tasuma KOV kui korteriomanik oma vara arvelt.¹⁰⁷ Lahend oleks õige ja õiglane tavapärase füüsilisest isikust pärija suhtes, aga KOV-i suhtes ei tundu õiglane. KOV ei peaks olema kohustatud tasuma oma surnud elanike korterite soojusenergia kulusid. Korteriühistu peaks olema aktiivsem; kui pärijat ei ole, siis leidma kiiresti probleemile õigusliku lahenduse, st et korteriühistu peaks leidma korterile ostja, kellele müüa korter koos soojavõllaga. Kohustus hoolitseda selle eest, et poleks pikka aega tühjalt seisvaid korteriomandeid, tuleks täpsemalt sätestada korteriühistuseaduses.

Vana pärimisseadus on andnud pärijale võimaluse vastutada ainult pärandvara arvel, kui inventuuri aktis võlausaldaja nõue puudub. Kohus on kohaldanud vana PärS § 135 lg-t 1 pärija vastutuse piiramise alusena.

TsMS § 445 lg 4 sätestab, et kostjaks oleva pärija taotlusel võib kohus teha otsuse pärija piiratud vastutuse reservatsiooniga. Seda on oma lahendis kasutanud Harju Maakohus. Kohus leidis, et asjaolu, et vaidlusalust nõuet ei ole kajastatud pärandvara inventuuri läbiviimise

¹⁰⁷ VMKo 2-1779/05.

käigus koostatud pärandvara nimekirjas, ei vabasta kostjat veel iseenesest täitmise kohustusest. Tsiviilasja materjalide põhjal otsustades on inventuuri teostanud kostja esitanud mainitud nimekirjas ebaõigeid andmeid, mis võib põhimõtteliselt anda aluse eeskätt vana PärS § 140 rakendamiseks (eeldusel, et ebaõigete andmete esitamine või teabe varjamine on toimunud teadlikult). Küll annab inventuuri teostamise fakt aluse kostja vastutuse piiramiseks vana PärS § 135 lg 1 alusel. Nimetatud sättest tuleneb, et kui pärija pärandit vastu võttes nõuab selle inventuuri, vabaneb ta pärandaja võlgade tasumise kohustusest oma vara arvel. Eeltoodut arvestades vastutab kostja kohustuste eest üksnes pärandvara arvel. Kostja kui pärija piiratud vastutust arvestades tuleb samas rahuldada kostja taotlus TsMS § 445 lg 4 kohase reservatsiooni tegemiseks kohtuotsuses.¹⁰⁸ Lahend on heaks näiteks selle kohta, et pärija pidi oma vastutuse piiramiseks pärandvaraga vaid nõudma inventuuri ja inventuuri tegema. Puudulikult tehtud inventuur ei mõjutanud pärija vastutuse piiramist.

Vana PärS § 138¹ kohaselt vastutas inventuuritegija, kes ei ole pärija, üksnes oma tahtluse korral, kui ta tahtlikult ei kanna pärandvara nimekirja pärandi hulka kuuluvat asja või õigust või kannab pärandvara nimekirja olematu kohustuse, kahjustamaks võlausaldaja või teiste pärandist kasu saama õigustatud isikute huve. Uue PärS § 145 kohaselt, kui inventuuri tegija süüliselt ei kanna pärandvara nimekirja pärandi hulka kuuluvat asja või õigust või kannab pärandvara nimekirja olematu kohustuse selleks, et kahjustada võlausaldaja või teiste pärandist kasu saama õigustatud isikute huve, vastutab ta tekitatud kahju eest kohtutäituri seaduse alusel. Uues pärimisseaduses on tahtlikkus asendatud süülisusega, kuna kohtutäituri kui oma tööd erapooletult tegeva ametiisiku puhul on tahtlikkuse esinemine välistatud. Tsiviilmenetluses võib osutada keeruliseks tõendada inventuuritegija tahtlikkust ja distsiplinaarmenetluses kohtutäituri süüd. Kui kohtutäitur eksimuse tõttu jätab osa varast pärandvara nimekirja märkimata või märgib sinna midagi ülearust, on see loomulik ja vabandatav. Kohtutäituri distsiplinaarkorras karistamine KTS §-de 56 – 66 alusel on aeganõudev ja keerukas. Töö autori poolt läbi vaadatud kohtulahendite hulgas ei leidunud lahendeid inventuuri tegija vastutuse kohta.

Uue PärS § 112 lg 7 annab pärandi hooldajale õiguse oma äranägemise järgi pärandvara müüa, kui pärija ei ole selgunud kuue kuu jooksul pärandi avanemisest arvates või kui pärandi vastuvõtnud pärija ei ole kuue kuu jooksul pärandi vastuvõtmisest asunud pärandvara valitsema. Sellisel juhul ei vaja pärandi hooldaja kinnisasja müügiks isegi mitte kohtu eelnevat luba. Enne müüki peab olema tehtud pärandi inventuur ning pärandvara müügist

¹⁰⁸ HMKo 2-08-13784

saadu tuleb hoiustada. Sellist seaduse alusel omanikuks saanud pärijale kuulunud vara võõrandamist ilma pärija enda nõusoleku ning teadmisetä ei saa pidada kuidagi kooskõlas olevaks põhiseadusest tuleneva omandiõiguse ja pärimisõiguse tagatuse põhimõttega.¹⁰⁹

Autor ühineb U. Liini seisukohaga, sest omandiõiguse kaitsega nii kiirel pärandi müügi võimaldamisel vaevalt midagi ühist on. Näiteks oli ühel juhul pärandvara müük vajalik korteri ülalpidamiskulude katteks.¹¹⁰ Siiski on pärandvara müük õigustatav pärimisseadusega; kui võõrandatakse pärandajale korteriühistus kuulunud eluruum, võib seda vaadelda omakorda nagu korteriühistu liikmete omandiõiguse kaitset (teised korteriühistu liikmed ei pea tasuma tühja korteri kulusid).

Saksamaal muutub inventuuri tähtaja määramine kehtetuks, kui tehakse pärandvara valitsemise korraldus või kui pärandvara suhtes kuulutatakse välja pankrot. Pärandvara valitsemise või pankrotimenetluse kestel ei saa määrata inventuuri tähtaega. Kui pärandvara pankrotimenetlus on lõpetatud pärandvara jagamise või pankrotiplaani kinnitamisega, siis ei ole piiramatu vastutuse vältimiseks tarvis teha inventuuri.¹¹¹ Eriti on tulemusteta pärandvara valitsemise või pärandvara pankroti ajal korraldatud inventuur.¹¹² Eeltoodud selgitused oleksid kohased ka Eesti õiguses, kui Eestis selliseid olukordi esineks. Eestis määrab kohus koos pärandvara valitsemiseks hooldaja määramisega inventuuri tegijaks kohtutäituri (uus PärS § 112 lg 1). Seega Eestis kaasneb pärandvara valitsemisega inventuur. Eesti seadused ei näe ette pärandvara pankroti ajal inventuuri määramist. Niisugune juhtum võib Eestiski aset leida, et pärija on taotlenud pärandi inventuuri, kuid saanud teada, et pärandvaral on suured kohustused, otsustab pärija pöörduda kohtusse pankroti väljakuulutamise avaldusega. Autor arvab, ehkki mitte seadusele tuginevalt, et juhul, kui inventuur veel toimumas pole, tühistab meie notar niisuguses olukorras inventuuri taotluse.

Peatükki kokku võttes tuleb tõdeda, et pärandvara inventuur on piisavaks vahendiks pärija vastutuse piiramisel vaid juhul, kui pärandvarast on võimalik katta kõik pärandaja võlausaldajate nõuded. Kui see osutub võimatuks, ilmneb, et pärandvara inventuur ei ole piisav vahend pärija vastutuse piiramiseks. Selleks, et vältida pärandajast jäänud kohustuste hüvitamist oma isikliku vara arvel, peab pärija pöörduma kohtusse pärandvara pankroti väljakuulutamise avaldusega, millel peatutakse käesoleva töö järgmises peatükis.

¹⁰⁹ U. Liin 2009, lk 36.

¹¹⁰ TMKm 2-10-16461.

¹¹¹ J. Damrau, lk 407, äärenr 4.

¹¹² J. Damrau, lk 408, äärenr 5.

3. PÄRANDVARA PANKROT

3.1. Pärandvara pankroti nõude esitamiseks õigustatud isik

Pärandvara pankrotti käsitledes tekib esmalt küsimus selle kohta, missugust seadust pärandvara pankroti menetlusel kohaldada. Pärimisseadus vastavaid sätteid ei sisalda. Riigikohus on leidnud, et pärandvara pankroti korral tuleb pankrotiseaduse mõtte kohaselt kohaldada pankrotimenetlust reguleerivaid sätteid. Vastasel korral ei oleks PankrS § 9 lg-1 2 mõtet.¹¹³ Seega leiab pärandvara pankroti käsitlemisel vastuse kahe seaduse – pärimisseaduse ja pankrotiseaduse - baasil. Autori arvates võiks edaspidi kaaluda pärandvara pankrotti reguleerivate sätete paigutamist pärimisseadusesse või pärimismenetluse seadusesse, kuna pankrotiseadus on liiga mahukas ja pärandvara pankroti käsitlemisele enamik pankrotiseaduse sätteid ei kohaldu.

Vana pankrotiseadus kehtis alates 01.09.1992. Vana pärimisseadus (kehtis 01.01.1997 kuni 31.12.2008) ei sisalda üldse sätteid pärandvara pankroti kohta. Autori arvates pidanuks vana pärimisseadus reguleerima pärandvara pankrotti või sellele vähemalt viitama. Uues pärimisseaduses sisaldub „pärandvara pankrot“ kahes sättes (uue PärS § 130 lg 3 ja ja § 142 lg 6). Uue PärS § 142 lg-st 6 tulenevalt on pärandvara pankroti väljakuulutamiseks õigustatud avalduse esitama pärija ja pärandvara hooldaja.

Vana pankrotiseaduse (vana PankrS; kehtis 01.09.1992 kuni 31.12.2003) § 7 kohaselt võib pankrotiavalduse esitada võlgnik või võlausaldaja, võlgniku surma korral ka pärija või pärandvara hoidja. Vana PankrS § 10 kohaselt on pärandvara hoidja kohustatud esitama pankrotiavalduse, kui pärandvarast ei jätku surnud võlgniku kõigi võlgade tasumiseks.

Pärandvara pankrotiavalduse esitamine eeldab, et avalduse esitaja omab andmeid pärandvara aktiva ja passiva kohta; kui pole tehtud inventuuri, siis on tehtud vähemalt pärandaja õigusi/kohustusi sisaldav pärandvara nimekiri.

Uue pankrotiseaduse (uus PankrS) § 9 lg 1 kohaselt võib pankrotiavalduse esitada võlgnik või võlausaldaja. Uue PankrS § 9 lg 2 kohaselt võib võlgniku surma korral pankrotiavalduse tema vara suhtes esitada ka võlgniku pärija, testamenditäitja või pärandi hooldaja. Sel juhul kohaldatakse pankrotiavaldusele vastavalt võlgniku pankrotiavalduse kohta sätestatud. Uue PankrS § 9 lg 3 kohaselt võib seaduses sätestatud juhtudel pankrotiavalduse esitada ka uue PankrS § 9 lõigetes 1 ja 2 nimetamata isik. Sel juhul kohaldatakse sellele isikule vastavalt võlausaldaja kohta sätestatud, kui seadusest ei tulene teisiti. “Muu isiku” kohta seadus

¹¹³ RKTkm 3-2-1-13-09.

täiendavat selgitust ei anna. Kuna uue PankrS § 9 lg 1 järgi esitab pankrotiavalduse võlgnik või võlausaldaja, siis on autori arvates seadusega kooskõlas, et pärandvara pankrotiavalduse võib esitada ka pärandaja võlausaldaja. Uue PankrS § 9 lg 1 annab üldreegli, millest nähtub, kes saab pankrotiavalduse esitada. Seda üldreeglit täiendab uue PankrS § 9 lg-s 2 esinev sõna „ka“ ning uue PankrS § 9 lg-s 3 toodu „Seaduses sätestatud juhtudel võib pankrotiavalduse esitada ka käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 nimetamata isik“. Üldreegel annab võlausaldajale võimaluse ja kaitse oma õiguste realiseerimiseks.

Kui asuda seisukohale, et võlausaldaja ei saa esitada pankrotiavaldust, siis see võimaldaks olukordi, kus pärandvara oleks nõ hõljuvas olekus ning võlausaldajal puuduks seaduslik alus ja võimalus realiseerida oma nõuet võlanõude sissenõudmiseks. Selline olukord võimaldaks võimalikel pärijatel pärandi vastuvõtmise asemel esitada kohtule hoiumeetmete rakendamiseks avaldust ning seeläbi takistada võlausaldajal oma nõude pööramist olemasolevale pärandvarale. Pärimisseaduse alusel võib selline olukord kesta kuni 10 aastat pärandaja surmast.¹¹⁴ Autor nõustub kohtu seisukohaga. Eelnevalt viidatud asjas jättis kohus avalduse läbi vaatamata (antud kohtuasjas leidis avalduse tagastamiseks ka muid seaduslikke põhjuseid peale avaldaja kohasuse küsitavuse). Kohus arvestas vaid vana PankrS § 7 lg-t 2, mille järgi võib võlgniku surma korral pankrotiavalduse esitada võlgniku pärija, testamenditäitja või pärandi hooldaja. Kohus leidis, et avalduse esitaja – AS Eesti Maapank (pankrotis) ja tema õigusjärglane OÜ Trenton Invest – vana PankrS § 7 lg-s 2 nimetatud isikute hulka ei kuulu.

Tavaelus esinevad väga erinevad olukorrad, mistõttu võivad “muuks isikuks” olla peale pärandvaras korra loomisest huvitatud isikute veel näiteks isikud, kes teevad pankrotimenetlusega sarnast kutsetööd (võlanõustaja, saneerimisnõustaja).

Brox on leidnud, et pärija isiklikku võlausaldajat võib pärandi avanemine kahjustada ka pärandvara võlausaldaja kasuks, nimelt siis, kui pärandvara võlausaldajad pööravad sissenõude ka pärija isiklikule varale. Seda võib takistada varamasside eraldamisega; siiski ei ole pärija isiklikul võlausaldajal õigust taotleda pärandvara valitsemist või pankrotti.¹¹⁵ Eesti õiguses kehtivad samad reeglid: ka Eestis ei ole pärija isiklikul võlausaldajal õigust taotleda pärandvara valitsemist ega esitada kohtule avaldust pärandvara pankroti väljakuulutamiseks. Niisugune seisukoht on igati põhjendatud, kuna pärija pärandvara käsutamine pärija isikliku võlausaldaja poolt ei ole pärija õigustega kooskõlas. Kui aga pärija pärandvara osas oma

¹¹⁴ VMKm 2-02-2 (enne 01.01.2006 nr 2-1120/02).

¹¹⁵ H. Brox, lk 364, äärenr 653.

hoolsuskohustust ei täida, võib juhtuda, et võlausaldajad pööravad sissenõude pärija varale ka Eestis.

Kui pärija on Saksamaal saanud teada pärandi maksejõuetusest või ülemäärasest võlgnevusest, siis peab ta viivitamatult taotlema pärandvara pankroti väljakuulutamist. Kui ta seda kohustust rikub, siis vastutab ta selle tõttu võlausaldajatele tekkinud kahju eest. Pärandi piisavuse arvestamisel ei võeta arvesse annakutest ja sihtkäsunditest tulenevaid kohustusi. Pärija peab pärandi märkima pankrotimenetluse algatamisel nii nagu see pärandi avanemisel oli (BGB § 1980 lg 1).¹¹⁶ Vabas vormis pankrotiavalduse võib esitada iga pärija.¹¹⁷ Pankroti väljakuulutamise avaldust on igal juhul õigustatud esitama pärijad.¹¹⁸ Pärija on pärandvara ülemäärase võlgnevuse korral sisuliselt kaasvõlgnik, kuna pärandvara pankrot on pankrotimenetlus ühe osa pärandi kui isikliku vara suhtes võlgniku varast.¹¹⁹ Eestis ja Saksamaal on pärandvara pankrotimenetluse algatamiseks õigustatud ühed ja samad isikud, mis viitab Eesti ja Saksa õiguse sarnasusele. Enesestmõistetavalt on peamiseks pärandvara pankrotinõude esitajaks pärija, kes ei soovi asuda täitma pärandaja kohustusi. Nõustuda ei saa sellega, et pärija on pärandvara ülemäärase võlgnevuse korral kaasvõlgnik, kuna pärandvara võlgnevused on siiski pärandajast jäänud võlad.

Saksa õiguse kohaselt võib pärija esitada pankrotikohtule avalduse ka siis, kui pärija ei ole veel pärandit vastu võtnud või kui ta juba piiramatult vastutab. Viimasel juhul jääb vastutus piiramatuks; pankrot teenib siin ainult võlausaldaja huve. Saksa maksujõuetuse seaduse § 317 kohaselt on õigus esitada avaldust pärijal (pärija on selleks kohustatud, kui pärand on ülemääraselt koormatud), pärandi hooldajal, valitsejal, valitseval testamenditäitjal, pärandi võlausaldajal ning vara valitseval abikaasal ühisvara hulka kuuluva pärandvara suhtes. Kui varamass ei kata kulusid, võib avalduse tagasi lükata.¹²⁰ Eelnevast nähtuvalt on erinevalt Eesti õigusest Saksamaal seadusega sõnasõnaliselt sätestatud pärandi võlausaldaja õigus esitada pärandvara pankrotiavaldust; samuti on selleks antud õigus pärandvara valitsejale, valitsevale testamenditäitjale ja vara valitsevale abikaasale. Saksamaa õigusega määratletud pärandvara avalduse esitamiseks õigustatud isikute ring on tunduvalt laiem Eesti omast. Eestis ei saa, erinevalt Saksamaast, pärandvara pankrotiavaldust tagasi lükata, kui varamass ei kata (pankrotimenetluse) kulusid. Eestis on võimalik katta pankrotimenetluse kulud osaliselt riigi vahenditest.

¹¹⁶ A. Frieser, lk 291.

¹¹⁷ K. Schellhammer, lk 91, äärenr 192.

¹¹⁸ M. Gruber jt, lk 336, äärenr 53.

¹¹⁹ M. Bonefeld jt, lk 648, äärenr 421.

¹²⁰ H. Brox, lk 385, äärenr 695.

Kui pärija on otsustanud esitada kohtule avalduse pärandvara pankroti väljakuulutamiseks, peab ta enne seda olema veendunud, et pärandvaras olevad kohustused ületavad varalisi õigusi. Seadus ei sätesta, et enne pankrotiavalduse esitamist tuleb läbi viia pärandvara inventuur, ent siiski tehakse seda sageli.¹²¹ Inventuuri tegemine lisab küll pärandvara pankrotimenetlusele aega ja rahakulu, kuid see-eest teostatakse inventuur asjatundja poolt ja sellega hoitakse ära hilisemad „üllatused“. Näiteks on pärandvaraks tihti kinnisvara. Kinnisvara hindamisel võib nii pärija kui ka inventuuri läbiviija eksida kinnistu väärtuse hindamisel. Kui müügiga on kiire, ei saa kinnisvara eest soovitud hinda, arvestada tuleb ka tulumaksuga, mis tuleb tasuda kinnisvara müügil.

Magistritöö esimeses peatükis (alap 2.1) on märgitud, et pärijaiks saavad peale füüsiliste isikute olla ka juriidilised isikud – riik ja kohalikud omavalitsused. Seega esitavad kohtutele avaldusi pärandvara pankroti väljakuulutamiseks ka kohalikud omavalitsused. Pärandi inventuur on vana ja uue PärS § 136 lg 1 järgi kohustuslik vaid juhul, kui pärijaks on piiratud teovõimega isik, kohalik omavalitsusüksus või riik.

Kui pärijaks on kohalik omavalitsus, on pärandvaraks enamasti korteriomand, millel on suur võlgnevus korteriühistule. Seetõttu ei kata korteriomandi müügist saadud vahendid pärandvara kohustusi.¹²² Eelnevast tulenevalt ei teeni kohalik omavalitsusorgan pärijana korteriomandit võõrandades tulu, vaid pigem kulutab asjatult oma töötajate tööaega ja – vahendeid pärandvara pankrotiga seonduvas asjaajamises.

Euroopa Liidu Nõukogu määruse nr 1346/2000, maksejõuetusmenetluse kohta, art 3 lg 1 sätestab, et maksejõuetusmenetluse algatamiseks on pädevad selle liikmesriigi kohtud, kus asub võlgniku põhihuvide kese. Äriühingu või muu juriidilise isiku puhul peetakse vastupidiste tõendite puudumisel tema põhihuvide keskmeks registrijärgset asukohta. Kohtule esitas avalduse pankroti väljakuulutamiseks juriidiline isik RL, mis on registreeritud Gibraltaril, kuid põhitegevuskoht on Tallinn. RL tegevjuht/omanik kadus, tema surm tuvastati 2010. a. Kohus leidis, et esitatud asjaoludel tuleb võlgniku pankrot välja kuulutada, kuna võlgniku põhihuvide kese on Eesti Vabariigis, põhiline majandustegevus toimus Eestis, seda juhtisid ja said kasu Eesti Vabariigi residendid, võlgnik ei ole Gibraltaril kunagi tegutsenud.¹²³ Eeltoodust nähtuvalt on meil olemas kohtulahend, mille tegemisel on lähtutud Euroopa õigusest. Euroopa õigusest lähtuvalt ei oma juriidilise isiku registreerimiskoht kohtualluvuse valikul tähtsust. Kui võlgniku põhihuvide kese asub väljaspool juriidilise isiku

¹²¹ PMKm 2-12-45622; HMKm 2-12-26421; PMKm 2-11-31596.

¹²² VMKm 2-12-41284; HMKm 2-12-29088.

¹²³ HMKm 2-12-5857.

registreerimiskohta, on maksejõuetuse algatamiseks pädev võlgniku põhihuvide keskmee asukohajärgne kohus.

Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seadus (VÕVS) ei reguleeri pärandvara pankroti küsimusi, vastavalt VÕVS § 1 lg-le 1 on seaduse eesmärk makseraskustes füüsilisele isikule (võlgnikule) tema võlgade ümberkujundamise võimaldamine, et ületada makseraskusi ja vältida pankrotimenetlust.

Ebenroth on leidnud, et pärandvara pankroti põhjus on ainult pärandi ülevõlgnevus, mitte pärija maksejõuetus.¹²⁴ Uue PärS § 130 lg-s 3 on juttu ainult pankrotimenetluse võimalikkusest pärija vastutuse piiramisel. Seepärast leiab autor, et võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seadus kehtestab võimalused elava makseraskustes isiku makseraskuste ületamiseks. Pärija puhul, kes teeb vajalikud toimingud piiratud vastutuseks, ei saa rääkida makseraskustes olemisest, kuna pärandvara osas on eeldatavalt pärija vastutus piiratud pärandvaraga.

Pärandvara pankrotiasjas kohaldab kohus PankrS § 2 sätteid, mille kohaselt rahuldatakse pankrotimenetluse kaudu võlausaldajate nõuded võlgniku vara arvel pankrotiseaduses ettenähtud korras võlgniku vara võõrandamise või võlgniku ettevõtte (kui pärandvarasse kuulub ettevõtte) tervendamise kaudu. Füüsilisest isikust võlgnikule antakse pankrotimenetluse kaudu võimalus vabaneda oma kohustustest pankrotiseaduses ettenähtud korras.

PankrS § 13 kohaselt peab võlgnik pankrotiavalduses põhistama oma maksejõuetuse. Maksejõuetuse põhistamiseks lisab võlgnik pankrotiavaldusele seletuse maksejõuetuse põhjuse kohta ja võlanimekirja. Võlanimekirjas märgitakse võlgniku võlausaldajate nimed ja nende elu- või asukohad ning nende nõuded, samuti andmed võlgniku vara kohta. Seletusele ja võlanimekirjale kirjutab võlgnik alla. Vastavalt PankrS § 31 lg-le 1 kuulutab kohus pankroti välja, kui võlgnik on maksejõuetu. Kui pankrotiavalduse on esitanud võlgnik, siis eeldatakse, et ta on maksejõuetu (uus PankrS § 31 lg 4). Nimetatud eeldus kehtib ka pärandvara pankroti puhul, kuna võlgniku (pärandaja) asemel esitab avalduse pärija. Pankroti kuulutab kohus välja määrusega (pankrotimäärus). Pankroti väljakuulutamisega algab pankrotimenetlus (uus PankrS § 31 lg 5).

Võib juhtuda, et pankrotivõlgnik sureb pankrotimenetluse ajal. Selle tagajärjel muutub pankrotivara pärandvaraks. Niisugusel juhul tekib küsimus, kas ja kuidas muutub antud olukorras pankrotihalduri seisund. Sellises olukorras ei lõpe pankrotihalduri esindusõigus

¹²⁴ J. W. Frierich, lk 312.

võlgniku surmaga, vaid tema õigused ja kohustused lõpevad siis, kui on täidetud pankrotimenetluse eesmärk - võlausaldajate nõuete rahuldamine. Kuni 01.01.2010 kehtinud uue PankrS § 35 lg 1 p 2 järgi läks pankroti väljakuulutamisega haldurile üle võlgniku vara valitsemise õigus ning õigus olla võlgniku nimel kohtumenetluses menetlusosaliseks vaidluses, mis puudutab pankrotivara või vara, mille võib arvata pankrotivarasse.¹²⁵ Alates 01.01.2010 kehtiva uue PankrS § 35 lg 1 p 2 muudatuse kohaselt uue PankrS § 35 lõike 1 punktis 2 asendati sõna „nimel“ sõnaga „asemel“. Muudatus on eelnõu seletuskirja kohaselt tehtud põhjusel, et pankrotiseaduses on pankrotihalduri positsioon kindlaks määratud esindusteooria ja ametiteooria seguna, mis ei ole osutunud heaks lahenduseks ja täiendavate segaduste vältimiseks loobutakse esindajateooriast ja minnakse üle täielikult ametiteooriale.¹²⁶

Pankrotihaldur ei saa jääda pärast füüsilisest isikust pankrotivõlgniku surma teda esindama. TsÜS § 125 lg 3 kohaselt ei lõpe volitus esindatava surmaga, kui ei lõpe esindamise aluseks olev käsundusleping. Nimetatud säte on erand TsÜS § 125 lg 2 p-st 9, mille kohaselt lõpeb volitus esindatava surmaga. Praegusel juhul ei ole aga tegemist lepingulise esindusega ning TsÜS § 125 lg-t 3 kohaldada ei saa. Pankrotihaldur tuleb eespool kirjeldatud pankrotimenetluse eesmärki arvestades lugeda füüsilisest isikust pankrotivõlgniku surma korral võlgniku pärija(te) esindajaks, seda ka tagasivõitmise hagi korral. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi arvates tähendab PankrS § 9 lg 2 sõnastus, et ka pärast võlgniku surma esitatud pankrotiavalduse korral tegutseb pankrotihaldur võlgniku pärijate nimel (mitte aga surnud võlgniku, testamenditäitja või pärandi hooldaja nimel).¹²⁷ Alates 01.01.2010 kehtiva pankrotiseaduse kohaselt tegutseb pankrotihaldur sarnase juhtumi korral võlgniku pärijate asemel, mitte nende nimel. Autori arvates on pankrotihalduri tegutsemine võlgniku (pankrotis) pärijate nimel vajalik, kuna uue PankrS § 9 lg 2 järgi kohaldatakse surnud võlgniku pärija pankrotiavaldusele vastavalt võlgniku pankrotiavalduse kohta sätestatud. Niisugune lahendus on õige, kuna pärandaja, kes oli oma eluajal pankrotis, pärandvara pankrotti tuleb edasi menetleda ja pärandaja võlausaldajate nõuded parimal viisil rahuldada. Probleem tekib küsimuses, kes on hagejaks pärandvara tagasivõitmise hagis kui kostjaks on pärija ise. Tavapärase pankrotimenetluses on tagasivõitmise hagis hagejaks võlgnik, keda esindab pankrotihaldur. Pärandvara pankroti korral tekib probleem, sest pärandvara ise ei oma

¹²⁵ RKTkm 3-2-1-120-07.

¹²⁶ Kohtutäituri seadus 462 SE III. Eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=594370&u=20120418190407>. (18.04.2012)

¹²⁷ RKTkm 3-2-1-120-07.

tsiviilprotsessiõigusvõimet, mistõttu ei saa ta olla ka menetlusosaliseks ning seega puudub võimalus lugeda pankrotihaldurit tema esindajaks. Olukord, kus pärandvara on pankrotistunud, kuid puudub võimalus pankrotivara suurendamiseks läbi tagasivõitmise on oma olemuselt võlausaldajate huve ebamõistlikult kahjustav. Eelnevast probleemist ülesaamiseks saab Riigikohtu tsiviilkolleegiumi arvates hagi esitada pankrotihaldur, tegutsedes võlausaldajate huvide kaitseks. Õigustuse eelnevaks annab TsMS (2006) § 3 lg 2. Probleemiks antud seisukohaga on, et TsMS (2006) § 3 lg 2 kohaselt saab isik esitada teiste kaitseks hagi ainult juhul, kui see on seaduses nii ette nähtud. Käesoleval juhul ei näe pankroti- või pärimisseadus ette võimalust pankrotihalduril esitada hagi enda nimel kolmandate isikute kaitseks.¹²⁸ Antud lahendis ei ole Riigikohtu tsiviilkolleegium sisuliselt oma seisukohta selgitanud, vaid ainult märkinud, et tagasivõitmise hagi saab esitada pankrotihaldur võlausaldajate huvides. See on väga huvitav seisukoht, kuna sellega on antud pankrotihaldurile, kes seaduse alusel kaitseb võlgniku (pärandvara pankroti korral pärija) huve, võimalus juhul, kui pärija on tagasivõitmise hagiis kostjaks, tegutseda pärandvara võlausaldajate huvides, kuigi tsiviilkohtumenetluse seadustik seda ette ei näe.

Professor P. Varul on leidnud, et põhimõtteliselt ei ole õige see, et haldur on võlgniku seaduslik esindaja. Seaduslik esindaja peab olema lojaalne esindataval ning kaitsma tema huve. Pankrotimenetluses peab küll haldur kaitsma võlgniku seadusest tulenevaid huve ja õigusi, kuid pankrotimenetlus, mida haldur juhib, toimub ikkagi eelkõige võlausaldajate jaoks ja nende huvides. Haldur peab käituma seega eelkõige võlausaldajate huvides, võlgniku ja võlausaldaja huvid on aga paljudel juhtudel vastuolus.¹²⁹ Professor P. Varul on väga õigesti ja arusaadavalt hinnanud pankrotihalduri õiguslikku seisundit.

Ka P. Viirsalu on antud küsimust uurinud. Ta on samuti leidnud, et haldur ei saa võlgniku ja võlausaldajate huve samaaegselt arvestada olukorras, kus need üksteisele vastanduvad.¹³⁰

Ideaalne on olukord, kus seadus on sõnastatud nii, et sätted ei ole omavahel vastuolus.

Autor vaatas läbi pärandvara pankrotti käsitlevad maa- ja ringkonnakohtute 80 otsust aastatest 2009 – 2013. Tulemuseks oli, et kõige enam esitasid pärandvara pankrotiavaldusi kohalikud omavalitsusüksused (40 korral, 50 %), pärijad esitasid avalduse 29 korral (36 %; sh kahel korral esitas avalduse pärija seaduslik esindaja). Juriidilised isikud esitasid pärijatena 7 avaldust, neid oli 9 protsenti. Pärandvara hooldaja ja võlausaldaja esitasid avalduse kahel korral, võlausaldajate esitatuks said avaldused kostjate surma tõttu kohtumenetluse käigus.

¹²⁸ RKTKm 3-2-1-13-09.

¹²⁹ P. Varul. Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud. – *Juridica* 2008/VI, lk 363.

¹³⁰ P. Viirsalu. Pankrotipesa problemaatika. – *Juridica* 2008/IV, lk 378.

Väikese statistika tulemus näitab, et kohalik omavalitsusüksus esitab pärijana kõige enam pärandvara pankrotiavaldusi, kuna ta on õigusaktide kohaselt kohustatud oma tegevuses juhinduma seadusest ning pärijana on ta sundolukorras – ta on kohustatud pärima ning ei saa sellest loobuda. Kohalikes omavalitsusüksustes on ametis juriidiliste teadmistega ametiisikud, kes oskavad kohtule vajalikke dokumente esitada. Pärija sellega nii hästi hakkama ei saa ning arvata võib, et tema püüab saavutada pärandi võlausaldajaga kokkulepet või kasutab pärandi ülevõlgnevuse korral õigust pärandist loobumiseks.

3.2. Pärandvara pankroti nõude esitamise tähtaeg

Uue PärS § 142 lg 6 kohaselt peab pärandvara hooldaja või pärija esitama viivitamata kohtule avalduse pärandvara pankroti väljakuulutamiseks, kui pärandvarast ei jätku kõigi uue PärS § 142 lg 1 p-des 1 ja 2 nimetatud nõuete rahuldamiseks ja pärija ei ole nõus nende rahuldamisega oma vara arvel. Seadus ei sätesta täpset avalduse esitamise tähtaega. Uue PärS § 142 lg 6 järgi peab kohtule avalduse esitamiseks olema täidetud kaks eeltingimust: esiteks, pärandvarast ei jätku kõigi uue PärS § 142 lg 1 p-des 1 ja 2 nimetatud nõuete rahuldamiseks ja teiseks, pärija ei ole nõus nende rahuldamisega oma vara arvel. Isikuteks, kellele pärimisseadusega on antud õigus esitada pärandvara pankrotiavaldust, on pärandvara hooldaja ja pärija. Kui kohus nimetab pärandvara valitsemiseks pärandvara hooldaja, määrab kohus koos pärandi hooldaja nimetamisega pärandi inventuuri tegijaks kohtutäituri (uus PärS § 112 lg 1). Seega eelneb pärandi hooldaja poolt pankrotiavalduse esitamisele inventuuri läbiviimine (kestusega kaks kuni kolm kuud). Pärija ei pea tegema pärandvara inventuuri, kuid ta võib seda teha. Tundub tõenäolisena, et kui pärija inventuuri ei tee, saab ta pärandvara korrastada ligikaudu sama kiiresti kui inventuuri tegija. Arvestades eeltoodut on mõistlik eeldada, et pärandvara pankrotiavaldus esitatakse kolme kuni kuue kuu jooksul arvates pärandi avanemisest. Kuid, nagu selgub käesolevas töös edaspidi, tavaelus see nii kiiresti ei toimu. Vastavad ajavahemikud on mitmeid kordi pikemad.

Kui surnud võlgniku pärija, testamenditäitja või pärandi hooldaja esitab kohtule pärandvara pankrotiavalduse (uus PankrS § 9 lg 1 ja 2), siis ei ole selleks kindlat tähtaega ette nähtud (seda pole uues pankrotiseaduses, uues pärimisseaduses ega ka tsiviilkohtumenetluse seadustikus). Seega tuleks lähtuda pärandvara pankrotiavalduse esitamisel mõistlikkuse põhimõttest.

Kui pankrotiavalduse esitab võlausaldaja (uus PankrS § 9 lg 3), peab ta võlgniku maksejõuetuse põhistamiseks muu hulgas tuginema vähemalt ühele järgmistest asjaoludest:

- 1) võlgnik ei ole täitnud kohustust 30 päeva jooksul pärast kohustuse sissenõutavaks muutumist ja võlausaldaja on teda kirjalikult hoiatanud kavatsusest esitada pankrotiavaldus (pankrotihoiatus) ning võlgnik ei ole seejärel kohustust täitnud 10 päeva jooksul;
- 2) võlgniku suhtes toimivas täitemenetluses ei ole kolme kuu jooksul vara puudumise tõttu saadud nõuet rahuldada või kui täitemenetluses ilmneb, et võlgnikul ei jätku vara kõigi kohustuste täitmiseks;
- 3) võlgnik hävitab, peidab või raiskab oma vara või teeb raskeid juhtimisvigu, mille tagajärjel ta on muutunud maksejõuetuks, või on muul viisil tahtlikult põhjustanud oma maksejõuetuse;
- 4) võlgnik teatab võlausaldajale, kohtule või avalikkusele, et ta ei suuda oma kohustusi täita;
- 5) võlgnik on lahkunud Eestist eesmärgiga hoiduda oma kohustuste täitmisest või varjab end samal eesmärgil (uus PankrS § 10 lg 2).

Uue PankrS § 10 lg-s 2 sisaldub kaks konkreetset tähtaega, mida peab arvestama pärandvara võlausaldaja kohtule pärandvara pankrotiavaldust esitades. Esiteks märgib seadus tähtaja tingimuseks, mil võlausaldaja võib esitada kohtule pärandvara pankrotiavalduse. Tingimuseks on, et võlgnik ei ole täitnud kohustust 30 päeva jooksul pärast kohustuse sissenõutavaks muutumist ja võlausaldaja on teda kirjalikult hoiatanud kavatsusest esitada pankrotiavaldus (pankrotihoiatus) ning võlgnik ei ole seejärel kohustust täitnud 10 päeva jooksul. Võlausaldajal on niisugusel juhul õigus esitada pärandvara pankrotiavaldus kohtule nimetatud tähtaegadest hiljem, kuid juhul, kui see hilisem pankrotiavaldus esitamise aeg ületab mõistlikkuse piiri, tuleb avalduse esitamisega hilinemist kohtule põhistada.

Võtnud pankrotiavalduse menetlusse, otsustab kohus 10 päeva jooksul ajutise halduri nimetamise, tehes selle kohta määruse. Kui ajutise halduri nimetamine tuleb otsustada eelistungil, otsustab kohus kümne päeva jooksul pankrotiavalduse saamisest istungi toimumise aja ja edastab kutsed. Sellisel juhul otsustab kohus ajutise halduri nimetamise 20 päeva jooksul pankrotiavalduse saamisest. Kui pankrotiavalduse on esitanud füüsilisest isikust võlgnik, võib kohus võlgniku varalist olukorda arvestades jätta ajutise halduri nimetamata ja 10 päeva jooksul pankrotiavalduse saamisest pankroti välja kuulutada (uus PankrS § 15). Kohus, saanud pankrotiavalduse, otsustab esimese toiminguna ajutise halduri määramise. Selle kohta teeb kohus määruse 10 või 20 päeva jooksul, st üsna kiiresti. Füüsilisest isikust võlgnikule laieneb säte, mille kohaselt võib kohus võlgniku (sh pärandvara pankrotiavalduse esitamise korral võlgniku pärija, testamenditäitja või pärandi hooldaja) varalist olukorda silmas pidades jätta ajutise halduri nimetamata ja 10 päeva pankrotiavalduse saamisest pankroti välja kuulutada, mis on väga kiire võimalus.

Võlgniku pankrotiavalduse vaatab kohus läbi kümne päeva jooksul, kaalukatel põhjustel 30 päeva jooksul ajutise halduri nimetamisest arvates. Võlausaldaja pankrotiavalduse vaatab kohus läbi 30 päeva jooksul, kaalukatel põhjustel kahe kuu jooksul ajutise halduri nimetamisest arvates. Pankrotiavalduse menetlemist ei või peatada. Kui kohus on pärast ajutise halduri nimetamist kohustanud võlausaldajat tasuma käesoleva seaduse §-s 11 nimetatud rahasumma, kuid võlausaldaja ei ole seda teinud, jätab kohus pankrotiavalduse läbi vaatamata. Vaadanud pankrotiavalduse läbi, kuulutab kohus pankroti välja, jätab avalduse rahuldamata või lõpetab menetluse raugemise tõttu uue PankrS §-s 29 nimetatud alusel (uus PankrS § 27). Eeltoodud sätted näitavad, et kohtulahendit ei tule kaua oodata.

Võlausaldajad on kohustatud hiljemalt kahe kuu jooksul pankrotiteate väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmunise päevast arvates teatama haldurile kõigist oma enne pankroti väljakuulutamist tekkinud nõuetest võlgniku vastu, sõltumata nõude tekkimise alusest ja nõude täitmise tähtpäevast. Kui pankrotiteade avaldatakse väljaandes Ametlikud Teadaanded mitu korda, algab tähtaeg esimese teate avaldamise päevast arvates (uus PankrS § 93). Esitatud sättest nähtuvalt peavad võlausaldajad olema hoolsad ja lugema Ametlikke Teadaandeid, kui nad on kellelegi vara võlgu andnud. Oleks loomulikum, kui võlausaldaja ei peaks pidevalt jälgima, kas võlgnik on elus või kas on välja kuulutatud võlgniku (pärandvara) pankrot.

Haldur esitab uue PankrS § 132 kohaselt kohtule ja pankrotitoimkonnale ettekande, milles märgitakse:

- 1) maksejõuetuse põhjus ja selle tekkimise aeg;
- 2) andmed vara tagasivõitmise võimaluste kohta;
- 3) arvamus pankrotiga seotud kuriteo tunnuste olemasolu ja andmed kuriteost teatamise kohta;
- 4) muud pankrotimenetluses tähtsust omavad asjaolud.

Haldur esitab ettekande pärast käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud asjaolude väljaselgitamist, kuid mitte hiljem kui kolm kuud pärast pankroti väljakuulutamist. Mõjuvatel põhjustel võib kohus ettekande esitamise tähtaega pikendada (uus PankrS § 132 lg-d 1 ja 3).

Autor analüüsis elektroonilises Riigi Teatajas olemasolevate 2010. – 2013. aasta kohtulahendite põhjal, kui kaua läheb aega pärandi avanemisest inventuuri tegemiseni ja pärandvara pankroti väljakuulutamise avalduse esitamiseni ning milline on ajavahemik pärandvara pankroti väljakuulutamise avalduse esitamise ja pärandvara pankroti väljakuulutamise määruse tegemise vahel. Kahjuks ei sisalda kõik kohtulahendid vajalikke andmeid, sageli ei ole märgitud pärandi avanemise (seoses isikuandmete kaitsega) ja

inventuuri tegemise kuupäevi. Analüüsis on võrreldud 80 Eesti maakohtute lahendit. Analüüsist ilmneb, et pärandi avanemisest inventuuri tegemiseni kulus aega kahest kuust 35 kuuni, keskmiselt 17 kuud. Pärandi avanemisest pankrotiavalduse esitamiseni kulus aega kolmest kuust kuni 96 kuuni, keskmiselt 26 kuud. Inventuuri tegemisest kuni pankrotiavalduse esitamiseni kulus aega 10 päevast kuni 20 kuuni (20 kuud on erandlik), keskmiselt 3,1 kuud. Pankrotiavalduse esitamisest kuni kohtumääruse tegemiseni kulus 10 – 210 päeva, keskmiselt 64 päeva. Pärandi avanemisest pankrotimääruse tegemiseni kulus aega viiest kuust kuni 97 kuuni, keskmiselt 27 kuud. Autori arvates on kõikide toimingutega kulunud kaua aega ning toimingute vahelised perioodid on väga erinevad. Arvestada tuleb, et kauem aega läheb, kui pärimismenetlus kulgeb komplikatsioonidega. Kõige kiiremini on toimitud pärast inventuuri tegemist pankrotiavalduse esitamisega isikute poolt ja pankrotiavalduse esitamisest kuni kohtumääruse tegemiseni kohtute poolt. Enamikel juhtudest on teostatud pärandvara inventuur.

Pärandvarasse kuuluva või pärandvara vastu suunatud nõude aegumine peatub ajani, mil pärija võtab pärandvara vastu või pärandvara suhtes kuulutatakse välja pankrot või pärandvarale määratakse hooldaja (TsÜS § 166 lg 1). Selliselt tagatakse isiku surma korral tema pärijatele võimalus isiku nõuete sissenõudmiseks pärast seda, kui pärandvara valitsemine on korraldatud, aga ka tema võlausaldajatele antakse võimalus esitada nõudeid pärast seda aega. TsÜS § 166 lg 2 tagab, erinevalt § 168 lg-st 2, et nii pärandvarasse kuuluvad kui pärandvara vastu suunatud nõuded ei aeguks enne kuue kuu möödumist pärandvara vastuvõtmisest, pärandvara pankroti väljakuulutamisest või pärandvarale hooldaja määramisest.¹³¹ Autor märgib, et uue PärS § 135 lg-te 1 ja 4 kohaselt võib pärija, kui ta nõuab pärandi inventuuri, keelduda pärandaja kohustuse täitmisest ning pärija võlausaldajad ei või rahuldada oma pärija vastu suunatud sissenõuet pärandvara arvel kuni inventuuri tegemiseni, ent mitte kauem kui inventuuri tähtaja lõppemiseni. Selliselt tagatakse pärija kohustuste kindlakstegemine üleskutsemenetluse käigus ning pärijate võrdne kohtlemine pärandaja vastu suunatud kohustuste täitmisel.

Sarnaselt perekonnaõiguslike nõuetega on ka pärimisõiguslikud nõuded allutatud 30-aastasele aegumistähtajale alates nõude sissenõutavaks muutumisest (TsÜS § 155 lg 1). Ka pankrotimenetluses tunnustatud nõude aegumistähtaeg on kümme aastat pankrotimenetluse lõppemisest.¹³² Vana PärS § 118 lg 3 alusel ei saa pärandit vastu võtta ega sellest loobuda, kui pärandi avanemisest on möödunud 10 aastat. Uues pärimisseaduses vastav säte puudub. Seega

¹³¹ P. Varul jt. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2012, lk 345.

¹³² P. Varul jt 2012, lk 337.

kohaldub pärandi vastuvõtmisele või sellest loobumisele 30-aastane aegumistähtaeg. Samuti on eelnevast tulenevalt võimalik esitada pankroti väljakuulutamise avaldust 30 aasta jooksul. Autor on seisukohal, et pärimisõigusliku, pankrotimenetluses tunnustatud nõude aegumistähtaeg on 30 aastat pankrotimenetluse lõppemisest. Seetõttu on ilmne, et pärandvara pankrotimenetlus võib teatud juhtudel kesta väga kaua.

3.3. Pärandvara pankroti õiguslik tagajärg

Pankrotimenetluse eesmärgiks on võimalikult efektiivselt realiseerida võlgniku varaline vastutus. Pankrotimenetluse keskseteks ülesanneteks on kindlaks teha nõuded võlgniku vastu ja võlgniku vara, mille arvelt saab toimuda nõuete rahuldamine.¹³³ Samad ülesanded kehtivad pärandvara pankroti puhul.

Uue PärS § 130 lg 3 alates 01.07.2010 kehtiva sõnastuse kohaselt on pärija kohustatud täitma kõik pärandaja kohustused. Pärandvara ebapiisavuse korral peab pärija need kohustused täitma oma vara arvel, välja arvatud juhul, kui ta pärast inventuuri tegemist on täitnud kohustused seaduses sätestatud korras, kui on välja kuulutatud pärandvara pankrot või kui pankrotimenetlus on lõppenud pankrotti välja kuulutamata, raugemise tõttu. Uue PärS § 130 lg 3 alates 01.01.2009 kuni 30.06.2010 kehtinud redaktsiooni järgi, kui pärandvarast ei piisa kõigi pärandaja kohustuste täitmiseks ning ei ole tehtud pärandi inventuuri ega välja kuulutatud pärandvara pankrotti, on pärija kohustatud täitma pärandaja kohustused ka oma vara arvel.

Uue PankrS § 35 kohaselt pankroti väljakuulutamisega:

- 1) moodustub võlgniku varast pankrotivara;
- 2) läheb haldurile üle võlgniku vara valitsemise õigus ning õigus olla võlgniku asemel kohtumenetluses menetlusosaliseks vaidluses, mis puudutab pankrotivara või vara, mille võib arvata pankrotivarasse;
- 3) kaotab füüsilisest isikust võlgnik õiguse teha tehinguid seoses pankrotivaraga;
- 4) on muud võlgniku õigused piiratud käesolevas seaduses ettenähtud korras;
- 5) lõpetatakse intressi ja viivise arvestamine võlgniku vastu suunatud nõuetelt;
- 6) peatub võlgniku vastu suunatud haldusakti vaidlustamise tähtaja arvestamine.

Võlgnik on kohustatud esitama haldurile pankroti väljakuulutamise päeva seisuga nimekirja temale kuuluvast varast, sealhulgas kohustustest (uue PankrS § 35 lg 2).

¹³³ T. Saarma. Pankrotimenetluse põhimõtted. – Juridica 2008/IV, lk 351.

Saksa õiguses on pärandvara pankroti väljakuulutamisel järgmised õiguslikud tagajärjed:

- pärija vastutuse piiramine pärandvaraga (BGB § 1975);
- pärandi reserveerimine pärandvara võlausaldajatele (BGB §-d 1975-1979);
- pärandi ja pärija vara eraldamine (§ 1975-1979);
- haldus- ja kohtuvõim ning õigus olla protsessi pooleks oma nõude alusel lähivad pärijalt üle pankrotihaldurile;
- pärija käsutuse kehtetus pärandvarasse kuuluva eseme üle;
- pankrotihalduri õiguspädevus pankrotivõlausaldaja sooritusele koos võlgniku kaitsega pärija sooritusele;
- pärija vastutus pärandi säilitamise eest.

Eesti õiguses puudub eelnenud loendist viimane, st pärija vastutus pärandi säilimise eest. Pankrotihaldur valitseb pankrotivara, kuid ka Eesti seaduses võiks autori arvates sarnane säte olla. Aeg pärandi avanemisest kuni pankroti väljakuulutamiseni on üsna pikk (see võib kesta mitu aastat) ja seetõttu peaks pärija vastutus seaduses selgesõnaliselt kajastuma.

Järgnevalt esitab autor näiteid maakohtute pärandvara pankrotti käsitlevatest lahenditest. Kohus otsustas kuulutada välja võlgniku pärandvara pankroti, kuna pärandvara ei kata võlgniku kohustusi. Ajutine pankrotihaldur on seisukohal, et kuigi pärandvarasse kuuluva korteriomandi väärtus võib olla minimaalne, ei ole võimalik ilma pankrotti välja kuulutamata antud vara realiseerida.¹³⁴ Pankrotihalduri seisukoht on õige, lisaks sellele saab pankrotihaldur tehingult ka oma tulu, millega võlgniku kohustuste katmise võimalus kahjuks väheneb.

Püssi linn esitas pankrotiavalduse 09.03.2010. Kohtutäituri poolt on teostatud pärandvara inventuur. Kuna pärandvara arvel ei ole võimalik rahuldada võlausaldajate nõudeid, palus avaldaja algatada pankrotimenetlus ja PankrS § 9 lg 2, § 13, § 31 lg 1 alusel kuulutada välja pärandvara pankrot, mida kohus ka tegi.¹³⁵ Vastavalt PankrS § 1 lg-le 2 võlgnik on maksejõuetu, kui ta ei suuda rahuldada võlausaldaja nõudeid ja see suutmatus ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine. Juriidilisest isikust võlgnik on maksejõuetu ka siis, kui võlgniku vara ei kata tema kohustusi ja selline seisund ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine. PankrS § 31 lg-st 4 tulenevalt, kui pankrotiavalduse on esitanud võlgnik, eeldatakse, et ta on maksejõuetu. Et saada ülevaade võlgniku varast ja kohustustest ning tuvastada võlgniku maksejõuetust, samuti maksejõuetuse põhjuseid, tuleb määrata ajutine haldur, kellel võlgniku varalise seisundi väljaselgitamiseks on õigus saada võlgnikult,

¹³⁴ VMKm 2-11-4225.

¹³⁵ VMKm 2-10-11364.

riigi-, kohaliku omavalitsuse- ja krediidasutustelt ning teistelt isikutelt teavet ja dokumente, samuti viibida võlgniku valduses oleval maatükil, tootmis- ja ametiruumides.

Kohtus on ajutine pankrotihaldur arvamisel, et pärandaja maksejõuetuse põhjuseks on pärandaja poolt võetud liiga suured kohustused; juhul kui keegi ei tasu kohtu deposiiti kohtu määratavat rahasummat, tuleks pankrotimenetlus lõpetada pankrotti välja kuulutamata raugemise tõttu, kuna puuduvad vahendid pankrotimenetluse kulude katmiseks.¹³⁶

Pankrotihalduri sarnane otsustus ilmneb ka muudest kohtuasjadest; pankrotihalduri jaoks on taolistes asjades määrav, et pankrotimenetluse kulud saaksid kaetud. Tõstatub küsimus, kas on ikka õige maksta pankrotihaldurile üsna suurt tunnitasu (keskmiselt 80 eurot, uue PankrS § 23 lg 3 kohaselt on ajutise halduri tunnitasu ülemmäär 96 eurot; lisandub sotsiaalmaks), kui pankrotti välja ei kuulutatagi. Riigi vahenditest on võimalik maksimaalselt hüvitada 397 eurot, mis enamasti ei kata pankrotihalduri nõuet oma kulude katteks. Siinkohal võiks olla seadusega sätestatud mõistlikum lahendus – kui pärandvara puudub, siis ei ole võimalik pankrotihalduri kulusid, mis ületavad eelnimetatud 397 eurot, niikuinii hüvitada.

Ühel juhul on kohus vähendanud ajutise pankrotihalduri töötasu (nõue 1104 eurot, tunnustati 420 eurot) seoses olulise aja kokkuhoiuga.¹³⁷

Võlgnikul on vara hinnanguliselt 372 729.56 krooni eest, kohustusi vähemalt summas 594 784.82 krooni. Pärija on Tallinna linn. Ajutine pankrotihaldur on märkinud oma aruandes, et kuna võlgniku näol on tegemist surnud isiku pärandvaraga, on võlgnik maksejõuetu. Kohus leiab, et esitatud asjaoludel (võlgnik on maksujõuetu, kuna on surnud) tuleb pärandvara pankrot välja kuulutada.¹³⁸ Inventuuri teostamist kohtulahendist ei nähtu, pärandaja vara ja kohustused on märgitud kohtule esitatud ajutise pankrotihalduri aruandesse. Kuna pärijaks on kohalik omavalitsusüksus, on uue PärS § 136 lg 1 kohaselt pärandi inventuur kohustuslik. Pärand avanes 06.04.2009. Pärandvara inventuur oli uue PärS § 136 lg 1 pärandi avanemise ajal seaduse kehtiva sõnastuse järgi kohustuslik. Harju Maakohus on samas asjas teinud 30.12.2010 lõpplahendi (pankrotimenetluse lõpetamine), milles on võlgniku maksejõuetuse põhjuseks märgitud võlgniku surm.

Pärandajast võlgnikul on seisuga 12.11.2008 vara ajutisele haldurile teadolevalt hinnanguliselt 600 000 krooni väärtuses, kohustusi 850 524 krooni ulatuses. Haldur on seisukohal, et pärandajast võlgnik on püsivalt maksejõuetu, ta ei suuda rahuldada võlausaldajate nõudeid ja see suutmatuse ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt

¹³⁶ HMKm 2-12-24907.

¹³⁷ HMK 2-12-34523.

¹³⁸ HMKm 2-10-865.

ajutine. Kohus kuulutas välja pärandvara pankroti. Ajutine haldur on tuvastanud, et võlgnikul oli eluajal piisav sissetulek kohustuste täitmiseks. Võlgnik on surnud, seega on maksejõuetuse põhjuseks muu asjaolu PankrS tähenduses.¹³⁹ Kohtuotsusest ei selgu, kas pärandvara inventuur tehti. Uue PankrS § 22 lg 5 kohaselt esitab ajutine haldur uue PankrS § 22 lg-s 2 nimetatud ülesannete täitmise kohta kohtule kirjaliku aruande ja arvamuse võlgniku maksejõuetuse tekkimise põhjuste kohta. Arvamusel märgib ajutine haldur, kas maksejõuetuse põhjuseks on kuriteo tunnustega tegu, raske juhtimisviga või muu asjaolu. Kohus on leidnud, et võlgniku surm on lähtuvalt uue PankrS § 22 lg-st 5 muu asjaolu. Kuna uus pankrotiseadus ei sisalda eraldi sätteid pärandvara pankroti kohta, arvestades selle erisust, on kohtu poolt märgitud seisukoht õige. Autor leiab, et seadusega tuleks sätestada pärandvara pankrotti käsitlevad normid. Võlgniku (pärandaja) surma viimine pankrotiseaduses *muu asjaolu* alla tundub ebat psena, nimetatud põhjus peaks olema õigesti sõnastatud.

Kui ajutine pankrotihaldur ei tuvasta maksejõuetuse põhjustena kuriteotunnustega tegusid, on maksejõuetuse põhjuseks muud asjaolud uue PankrS § 22 lg 5 tähenduses.¹⁴⁰ Seega loeb kohus nii võlgniku surma kui maksejõuetuse põhjusena kurireo tunnustega teo puudumise kategooriasse *muu asjaolu*. Liigituse alus tundub töö autorile ebaselgena. Siinkohal tuleks seaduse täpsustamisele mõelda.

Saksa õiguses kaotab pärija pärandvara valitsemise või pankroti väljakuulutamise korraldusega õiguse pärandvara valitseda ja käsutada (BGB § 1984 I 1 lause 1). Need õigused lähevad üle valitsejale (BGB § 1985 lg 1). Et pärija õigustoimingud ei kahjustaks pärandvara, on need pärandi võlausaldajate suhtes kehtetud (BGB § 1984 lg 1 lause 2).¹⁴¹ Eesti õiguse kohaselt, sarnaselt Saksa õigusega, peab haldur viivitamata pärast pankrotimääruse tegemist võlgniku vara valduse üle võtma ja asuma pankrotivara valitsema (uus PankrS § 35 lg 1 p 2). Haldur on kohustatud nõudma pankrotivarasse tagasi võlgniku vara, mis on kolmanda isiku valduses, kui seadusest ei tulene teisiti.

Saksa õigus sätestab, et kui võlgnik teeb pärijale soorituse peale pärandvara valitsemise või pankroti väljakuulutamise korraldust, siis vabaneb ta kohustusest üksnes sel määral, mil sooritud on läinud pärandvara hulka (BGB § 1984 lg 1 lause 2). Võlgnik vabaneb kohustusest ka siis, kui ta ei olnud korraldusest või pankroti väljakuulutamisest teadlik (BGB § 1984 lg 1 lause 2).¹⁴² Pankroti väljakuulutamisega läheb Eesti õiguses haldurile üle võlgniku vara valitsemise õigus ning õigus olla võlgniku asemel kohtumenetluses menetlusosaliseks

¹³⁹ HMKo 2-08-59399.

¹⁴⁰ VMK 2-12-41288.

¹⁴¹ H. Brox, lk 382, äärenr 689.

¹⁴² H. Brox, lk 382, äärenr 689.

vaidluses, mis puudutab pankrotivara või vara, mille võib arvata pankrotivarasse. Füüsilisest isikust võlgnik kaotab õiguse teha tehinguid seoses pankrotivaraga (PankrS § 35 lg 1 p-d 2-3). Võlgnik on kohustatud esitama haldurile pankroti väljakuulutamise päeva seisuga nimekirja temale kuuluvast varast, sealhulgas kohustustest (PankrS § 35 lg 2).

PankrS § 126 sätestab, et pärast pankroti väljakuulutamist koostab haldur pankrotivara nimekirja, milles märgib vara koosseisu ja väärtuse, sealhulgas võlgniku võlad ja nõuded liikide kaupa. Pankrotivarasse kuuluva eseme kohta tuleb märkida selle väärtus. Kui pankrotivarasse kuulub ettevõtte, tuleb ettevõttesse kuuluvate esemete väärtuse kõrval hinnata ka väärtust, mida ettevõtte või selle osa hinnanguliselt omaks juhul, kui ettevõtte tegevust jätkatakse ja ettevõtte või selle osa võõrandatakse tervikvarana. Nimekirjas tuleb eraldi märkida vara, mille välistamist pankrotivarast nõuavad või saavad nõuda kolmandad isikud, samuti vara, mis on võlgniku ja tema abikaasa ühisomandis. Nimekirjas tuleb märkida kõikide teadaolevate võlausaldajate nimed ja nende elu- või asukohad, samuti iga võlausaldaja nõude alus ja suurus. Nimekirjas tuleb eraldi märkida, kas ja millised nõuded on võlgniku varaga tagatud. Nimekirjas tuleb märkida, millised võimalused on nõuete tasaarvestuseks. Haldur esitab pankrotivara nimekirja võlausaldajate esimesele üldkoosolekule, kohtule ja pankrotitoimkonnale, samuti tutvustab seda igale võlausaldajale, kes seda nõuab. Haldur tutvustab nimekirja võlgnikule. Eeltoodust järeldeb, et inventuuri tegemist ei ole pankrotivara pankroti puhul vaja, kuna haldur, kes saab oma töö eest tasu, on seaduse alusel kohustatud ise koostama pankrotivara nimekirja. Eeltoodust tulenevalt sätestavad nii kehtiv pankrotiseadus kui uus pärimisseadus, et pankrotiavalduse esitamisele eelnevalt inventuuri tegemine kohustuslik ei ole. Vaadates aga töös eespool olevat analüüsi, on näha, et enamikel juhtudel on pärandvara inventuur tehtud. Olukorra kohta võib märkida, et on kahju pärijatest, kes ei oska õigesti leida kõige kiiremat võimalust pärandvaras selguse saamiseks.

Kui võlgnik on enne pankroti väljakuulutamist käsutanud oma tulevikus tekkivaid nõudeid, muutub käsutus pankroti väljakuulutamise järel tühiseks pärast pankroti väljakuulutamist tekkinud nõuete osas. Füüsilisest isikust võlgnik võib pankrotivara käsutada halduri nõusolekul. Halduri nõusolekuta tehtud käsutustehing on tühine (uus PankrS § 36). Eeltoodu kehtib ka pärandvara pankroti suhtes, kuivõrd pärandvara pankrotist tulenevaid erisusi Eesti seadus ette ei näe.

Pärandvara pankroti korral jääb pärija pärandvara omanikuks. Ta kaotab aga õiguse pärandvara valitseda ja pärandiesemeid käsutada. Valitsemis- ja käsutusõigus läheb üle pärandi pankrotihaldurile. Viivitamata pärast kohtu poolt pankrotimääruse tegemist peab haldur võlgniku vara valduse üle võtma ja asuma pankrotivara valitsema. Haldur on kohustatud nõudma pankrotivarasse tagasi võlgniku vara, mis on kolmanda isiku valduses. Pankrotivara valitsemine seisneb pankrotivara säilitamiseks ning pankrotimenetluse läbiviimiseks vajalike toimingute tegemises pankrotivaraga, samuti juriidilisest isikust võlgniku tegevuse juhtimises või füüsilisest isikust ettevõtja majandustegevuse korraldamises. Juriidilisest isikust võlgniku pankrotimenetluses on halduril juriidilise isiku juhatuse või seda asendava organi õigused ja kohustused, mis ei ole vastuolus pankrotimenetluse eesmärgiga (uus PankrS § 124).

Alates 01.07.2010 kehtivas pärimisseaduses sätestatu kohaselt piirab pärija vastutust vaid pärandvara pankroti väljakuulutamise ja pankrotimenetluse lõppemine pankrotti välja kuulutamata, raugemise tõttu. Kui pärandvara pankrot on välja kuulutatud, järgneb peale väljakuulutamist menetlus. Menetlus omakorda lõpeb seaduses ettenähtud viisil. Nii pärimisseadus kui ka pankrotiseadus ei näe ette erinorme, kuidas lõpeb pärandvara pankrotimenetlus. Seega lõpeb ka pärandvara pankrotimenetlus uue PankrS §-s 157 kohaselt järgmistel alustel:

- 1) pankrotiavalduse rahuldamata jätmisega (§ 27 lõige 5);
- 2) pankrotimenetluse raugemisega (§ 158);
- 3) pankroti aluse äralangemisega (§ 159);
- 4) võlausaldajate nõusolekul (§ 160);
- 5) lõpparuande kinnitamisega (§ 163);
- 6) kompromissi kinnitamisega (§ 183);
- 7) muul seadusest tuleneval alusel.

Saksa õiguse kohaselt lõpeb menetlus reeglina lõpetamisotsusega peale võlausaldajate lõppkoosoleku pidamist või peale pankrotiplaani kinnitamise jõustumist. Menetlus tuleb lõpetada pärija avalduse alusel, kui võlausaldajad annavad selleks nõusoleku.¹⁴³ Kui kõik võlausaldajad on andnud pankroti lõpetamiseks nõusoleku, on pärija vastutuse juures esmajoonel määravaks kokkulepped, mis ta on võlausaldajatega sõlminud.¹⁴⁴ Pankrotikohus lõpetab menetluse, kui kõik pankrotivara võlausaldajad sellega nõus on. See tuleb siis arvesse,

¹⁴³ H. Brox, lk 387, äärenr 699.

¹⁴⁴ H. Brox, lk 387, äärenr 700.

kui kõikide võlausaldajate nõuded on väljaspool pankrotimenetlust rahuldatud.¹⁴⁵ Kui pärandvara pankrot on varamasside jaotuse või pankrotiga lõppenud, jääb pärija vastutuse piirang kehtima.¹⁴⁶ Pankrotimenetluse tagajärjeks on vara eraldamine, misjärel pärija vastutab piiratult ainult pärandvaraga.¹⁴⁷ Sloveenias saab võlausaldaja nõuda vara eraldamist kuni pärimismenetluse lõpuni. See on nende juhtude puhuks, mil pärija on ise võlgadega koormatud ning võlausaldajatel on oht, et pärandaja vara tuleb pärijaga jagada.¹⁴⁸ Eestis on samuti tagajärjeks vara eraldamine, kuid pärija ja pärandvara võlausaldajate kokkulepped on harv nähtus. Eestis ei ole levinud ka võlausaldajate nõusoleku andmine pankrotimenetluse lõpetamiseks.

Pärandvara pankrot lõpeb kohtumenetluses ka peatamise või tühistamisega. Peatamine – edasise lõpetamise mõttes – tekib pärimismenetluses siis, kui mõni riigi kohtumaksudest pankrotivaraga kaetud ei ole. Tühistamise põhjused on võlausaldajate lõppkoosoleku läbiviimine pankrotimenetluse lõpetamiseks nii nagu ka jõustunud sundkompromissi otsus.¹⁴⁹ Pärandvara pankrotimenetlus peatatakse, kui menetluskulud ei ole pärandvaraga kaetud.¹⁵⁰ Kui pankrotimenetlus lõppes kõigi pankrotivõlausaldajate nõusolekul, õigustab ennast pärija vastutus esimeses liinis pärast tema ja võlausaldajate vahel võetud kokkulepet. Kuna senini tundmatud pankrotivõlausaldajad nendes kokkulepetes osalenud ei ole, vastutab pärija nende ees nagu enne pankroti väljakuulutamist.¹⁵¹

Eesti pankrotiseaduses on pankrotimenetluse lõpetamiseks olemas samad alused: uue PankrS § 160 lg 1 järgi lõpetab kohus pankrotimenetluse võlgniku avalduse alusel, kui menetluse lõpetamisega on nõustunud kõik tähtaegselt nõuded esitanud võlausaldajad. Uue PankrS § 184 lg 1 kohaselt lõpetab kohus pankrotimenetluse kompromissi kinnitamise määrusega.

Pärandvara pankroti lõppemisega omandab pärija haldus- ja korraldusõiguse pankrotihaldurilt automaatselt tagasi.¹⁵² Eesti uue PankrS § 156 lg 1 järgi tagastatakse võlgnikule pärast pankrotivarast väljamaksete tegemist ja võlausaldajate nõuete täielikku rahuldamist järelejäanud vara. Siin kehtib muidugi eeldus, et niisugune vara on olemas.

Kohustuste täitmise järjekorra peale pärandi inventuuri tegemist sätestab uue PärS § 142. Kuna Eesti seadus ei sätesta, millises järjekorras täidetakse pärandvara kohustused

¹⁴⁵ M. Bonefeld jt, lk 648, äärenr 421.

¹⁴⁶ J. W. Friedrich, lk 314.

¹⁴⁷ M. Bonefeld jt, lk 648, äärenr 421.

¹⁴⁸ A. Dežman, G. Danko, lk 43.

¹⁴⁹ C. Th. Ebenroth, lk 771, äärenr 1153.

¹⁵⁰ M. Bonefeld jt, lk 648, äärenr 421.

¹⁵¹ C. Th. Ebenroth, lk 772, äärene 1154.

¹⁵² C. Th. Ebenroth, lk 772, äärene 1154.

pankrotimenetluses, siis tuleb pärandvara pankrotimenetluses kohustuste täitmisel järgida pankrotiseaduse kohustuste täitmise järjekorra sätteid.

Uue PärS § 142 lg 1 kohaselt täidetakse pärast inventuuri tegemist pärandvaraga seotud kohustused järgmiselt:

- 1) esimeses järjekorras tasutakse pärandaja matuse, tema perekonnaliikmete ülalpidamise, pärandvara valitsemise ning inventuuri tegemise kulud;
- 2) teises järjekorras rahuldatakse üleskutsemenetluses tähtaegselt esitatud pärandaja võlausaldajate nõuded ja inventuuri käigus väljaselgitatud nõuded;
- 3) kolmandas järjekorras täidetakse annakud, sihtkäsundid ja sihtmäärangud.

Järgmise järjekorra kohustused täidetakse pärast eelmise järjekorra kohustuste täielikku täitmist. Kui ühe järjekorra kohustuste täitmiseks ei jätku pärandvara, täidetakse need pärandvara arvel võrdeliselt nende suurusega. Kui pärija täidab kohustused muus kui käesolevas paragrahvis sätestatud järjekorras või eelistab kohustuse täitmisel üht võlausaldajat teisele, vastutab ta seeläbi ülejäänud võlausaldajatele tekitatud kahju eest.

Uue PankrS § 146 lg 1 järgi tehakse enne jaotise alusel raha väljamaksmist pankrotivarast pankrotimenetlusega seotud väljamaksed järgmises järjekorras:

- 1) vara välistamise (uue PankrS § 123) ja tagasivõitmise (uus PärS §-d 109 – 114) tagajärgedest tulenevad nõuded;
- 2) võlgnikule ja tema ülalpeetavatele makstav elatis;
- 3) massikohustused;
- 4) pankrotimenetluse kulud.

Kui jaotamisele kuuluvast varast ei jätku kõigi samas järjekorras rahuldamisele kuuluvate nõuete rahuldamiseks, tehakse väljamaksed võrdeliselt vastavate nõuete suurusega (uus PankrS § 146 lg 2).

Pärast uue PankrS § 146 lg-s 1 nimetatud väljamaksete tegemist rahuldatakse võlausaldajate nõuded järgmistes järkudes:

- 1) pandiga tagatud tunnustatud nõuded PankrS § 153 lõikes 2 sätestatud ulatuses;
- 2) muud tähtaegselt esitatud tunnustatud nõuded;
- 3) muud tähtaegselt esitamata, kuid tunnustatud nõuded (uue PankrS § 153 lg 1).

Eeltoodu tekitab segadust, sest ei ole üheselt arusaadav, kuhu kuuluvad pankrotiseaduse mõttes uue PärS § 142 lg-s 1 nimetatud kohustused. Need võiksid kuuluda massikohustuste alla, kuid massikohustuste määratlus (uue PankrS § 148 lg 1) sellele ei viita. Töö autori arvates on pärandi pankrotivarast tehtavate väljamaksete järjekorra puhul esmatähtsad

pärimisseaduses sätestatud pärandvaraga seotud kohustused. Pankrotiseaduses nimetatud väljamaksed peaksid pärimisseaduses nimetatutele järgnema, kuid see seadusest ei tulene. Pärandi pankrotivara väljamaksetele lisanduvad pärimisseaduse alusel pärandaja matusekulud, pärandvara valitsemise kulud, pärandvara inventuuri kulud, annakud, sihtkäsundid ja sihtmäärangud. Kui arvestada, et uue PärS § 130 lg 3 alates 01.07.2010 kehtiva sõnastuse kohaselt ei ole enne pärandvara pankrotiavalduse esitamist pärandvara inventuuri tegemine vajalik, ei ole inventuuri kulusid vaja välja maksta. Pärandvara valitsemine (hoiumeetmete rakendamise liik) on pigem erandlik kui tavapärane toiming, kuid kulude väljamaksmisel peab pärandvara valitsemise, nagu ka pärandvara inventuuri kuludel olema kindel koht. Peaks olema arusaadav, et kõigepealt tuleb tasuda pärandajast võlgniku matusekulud. Uue PärS § 142 lg 1 ja uue PankrS § 146 lg 1 sarnasus seisneb selles, et kõigepealt tasutakse menetluskulud (uue PankrS § 146 lg-s 1 sisalduv loetelu koosneb pankrotimenetlusega seotud väljamaksetest; pärandvara valitsemise ja inventuuri kulusid võiks tinglikult nimetada menetluskuludeks) ja seejärel võlausaldajate nõuded. Kui siduda uue PärS § 142 lg 1 ja uue PankrS § 146 lg-d 1 ja 2, võiks autori arvates väljamaksete järjekord pärandi pankrotivarast olla järgmine:

- 1) pärandaja (võlgniku) matuse kulud;
- 2) vara välistamise ja tagasivõitmise tagajärgedest tulenevad nõuded (kui need nõuded jääksid nimekirja lõppu, ei oleks pankrotivara moodustumine tagatud);
- 3) võlgnikule ja tema ülalpeetavatele makstav elatis;
- 4) massikohustused, sh pärandvara valitsemise ja inventuuri tegemise kulud;
- 5) pankrotimenetluse kulud;
- 6) võlausaldajate nõuded järkude kaupa;
- 7) annakud, sihtkäsundid ja sihtmäärangud.

Saksamaal rahuldab pankrotihaldur pankrotivarast nõuded järgmises järjekorras:

- esiteks massikohustused, kaasa arvatud pärandvara valitsemise kulud;
- seejärel pankrotimenetluse kulud (siin pärandaja võlad);
- lõpuks pärandi avanemise võlad, sundosad, annakud ja testamentaarsed korraldused. See viimane järjekord viib selleni, et pärandaja ei saa oma võlausaldajatele heldet annetajat mängida.¹⁵³

Ülevõlgnevusega pärandi või pärija maksejõuetuse korral võib pärandvara pankrotiga võlausaldajaid ühesugustel ettenähtud tingimustel rahuldada. Kohtumenetlus on

¹⁵³ K. Schellhammer, lk 93, äärenr 195.

esmajärjekorras võlausaldajate huvides, teenib aga, kuna viib vastutuse piiramisele, ka pärija huve.¹⁵⁴ Pärandvara pankrotimenetlus teenib võlausaldajate huvisid. Siiski ei saa unustada, et pärijad pärandvara pankrotimenetluse läbi võimalikust vastutusest pärandaja võlgade eest vabanevad. Nii teenib menetlus kuidagi ka pärija kaitset.¹⁵⁵

Pärandvara pankroti lõpetamisel vastutab pärija, kui ta ei ole veel kaotanud vastutuse piiramise võimalust, rahuldamata pärandi võlausaldajate ees nii, nagu siis, kui nad oleksid üleskutsemenetluse käigus välistatud (BGB §-d 1989, 1973).¹⁵⁶ Kui pankrotikohtus on algatatud vara jagamise menetlus, vastutab pärija rahuldamata jäänud võlausaldajate ees ainult ülejäänud, talle antud pärandvaraga pankrotiõiguse järgi, tingimusel, et ta ei ole veel kaotanud võimalust vastutuse piiramiseks (BGB §§ 1989, 1973).

Pärandvara pankrot lõpeb kas lõpetamisega pankrotivara lõppjagamise teel pärast võlausaldajate lõppkoosoleku läbiviimist või sundkompromissi kinnitamisega.¹⁵⁷ Kui pärandvara pankrotimenetlus lõpeb sundkompromissiga, võivad sellest osa võtnud pankrotivõlausaldajad ainult siis oma vara pärija oma varast välja nõuda, kui pärija vastutab piiramatult või sundkompromissis ka isiklikult võrdluskvoodi täitmiseks kohustatud on. Muidu on nad pärast pankrotivara võlausaldajate nõuete rahuldamist ülejäänud pärandi ülejäägist sõltuvad (BGB §§ 1989, 1973). Sundkompromissist mitte mõjutatud pankroti- ja eesõigustatud võlausaldajate ees vastutab pärija ainult vastavalt BGB §§ 1989, 1973 pärandvara ülejäägiga, tingimusel, et võlausaldajate nõuded enne pankrotimenetluse lõpetamist rahuldatakse. Sama kehtib ka pankrotivõlausaldajatele, kes oma nõudmisi sundkompromissi käigus esitanud ei ole. Ka nende ees vastutab pärija peale pankrotimenetluse lõppu ainult ülejäägiga.

Kui pankrotimenetlus lõpeb kohtumenetluse algatamise määrusega pärast tähtajalise kaebuse tühistamist, siis on pärija vastutus selline, nagu poleks menetlus iial alanudki.¹⁵⁸

PankrS § 169 järgi võidakse füüsilisest isikust võlgnik vabastada pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest. Pärast viie aasta möödumist võlgniku kohustustest vabastamise menetluse algatamisest otsustab kohus võlgniku taotlusel tema pankrotimenetluses täitmata jäänud kohustustest vabastamise, tehes selle kohta määruse (Pankr § 175 lg 1). Kohus võib kohustustest vabastamise tähtaega erijuhtudel lühendada (vähemalt kolm aastat menetluse algatamisest) või pikendada (kuni seitse aastat menetluse algatamisest). Seega peab pärija, kes

¹⁵⁴ D. Leipold, lk 280, äärenr 711.

¹⁵⁵ A. Dežman, G. Danko, lk 44.

¹⁵⁶ H. Brox, lk 387, äärenr 700.

¹⁵⁷ M. Bonefeld jt, lk 648, äärenr 421.

¹⁵⁸ C. Th. Ebenroth, lk 774, äärenr 1154.

on saanud ülevõlgnevusega pärandi omanikuks, teinud nõuetekohase inventuuri ja esitanud pankrotiavalduse, olema mõningatel juhtudel pärandaja kohustustest tulenevalt aastaid võlgniku seisundis. Oleks loomulik, kui pankrotiseaduse sätted reguleeriksid pärijate vabastamist pankrotimenetluses pärandvaraga seotud kohustustest. Pärandvaraga seotud pankrotti peaksid reguleerima erisätted, mis võimaldaksid vabastada piiratud vastutusega pärija pärandaja võlgadest koheselt pankrotimenetluse lõppedes.

Töö autoril ei ole teada, kas mõni pärija on reaalselt pidanud aastaid ootama, et vabaneda vastutusest pärandaja võlgade eest pärandvara pankrotimenetluses, kuna selle kohta pole teavet võimalik saada.

Eesti pankrotiseadus näeb ette pankrotimenetluse lõppemiseks seitse alust, sh võlausaldajate nõusolekul (uus PankrS § 160) ja kompromissi kinnitamisega (uus PankrS § 183). Nimetatud kaks võimalust oleksid töö autori arvates sobivaimad pankrotimenetluse lõpetamiseks pankrotivara ülevõlgnevuse juhtudel.

Uue PankrS § 156 järgi tagastatakse pärast pankrotivarast väljamaksete tegemist ja võlausaldajate nõuete täielikku rahuldamist järelejäänud vara võlgnikule. Kui juriidilisest isikust võlgnik on lõpetatud, kuid pärast pankrotivarast väljamaksete tegemist ja võlausaldajate nõuete täielikku rahuldamist on järele jäänud vara, makstakse see välja isikutele, kellele kuuluks õigus juriidilise isiku varale juriidilise isiku lõpetamise korral pankrotimenetlusest.

Kohus on lõpetanud pankrotimenetluse uue PankrS § 163 alusel lõpparuande kinnitamisega. Pankrotimenetlusesse on laekunud seisuga 08.11.2010 kokku 530 161,01 krooni. Pankrotimenetluses on seisuga 08.11.2010 välja makstud kokku summas 453 914 krooni. Maksejõuetuse põhjus kohtuotsuse tekstist lähtuvalt: võlgnik on surnud. Peale isiku surma on jäänud üles kohustused, mida on läbi pärandvara pankrotimenetluse võimalik olnud osaliselt võlausaldajate ees täita.¹⁵⁹ Pärandvara (pankrotis) pankrotimenetluses puuduvad võlausaldajate nõuded, mille osas oleks raha saamata. See on kohtuotsuse resolutiivosast võetud lause, kuna lahend ise pole kättesaadav.¹⁶⁰ Esimese lahendi kohaselt müüdi pankrotimenetluses võlgniku kinnisvara, millest saadud rahaga rahuldati võlausaldajate nõuded osaliselt ja tasuti ka pankrotihalduri kulud. Teine lahend on perfektne näide, millega peaks pärandvara pankrot lõppema: kõik võlausaldajate nõuded on täidetud ja menetluskulud tasutud.

¹⁵⁹ HMKm 2-09-55053.

¹⁶⁰ VMKm 2-11-22249.

P. Manavald on kindlaks teinud, et Eestis 2004. aastal alanud maksenõuetusmenetluste tunnusjoonteks on: raugenud ja nullväljamaksetega pankrotid, menetluste ebatavaliselt pikk ajaline kestus ja menetluskulude suur osakaal.¹⁶¹ Pärandvara pankrot on tänases Eestis ainus vahend, mis reaalselt pärija vastutust piirab. Pärandvara pankrotimenetluses võlausaldaja võlad lõpptulemusena likvideeritakse ja võlausaldajatele makstakse peale pankrotivara müüki välja nii palju, kui vastavas menetluses võimalik on. Järelikult tuleb vastata küsimusele, kas pärandvara pankrot on pärija vastutuse piiramiseks kohane ja sobiv vahend, jaatavalt.

3.4. Pärandvara pankroti raugemise tagajärg

Kohtutäituri seaduse eelnõu (kohtutäituri seadusega muudeti suures osas uut pankrotiseadust) kohaselt oli uue PärS § 130 lg 3 muutmise vajalik, kuna probleemiks on asjaolu, et pärija vastutuse piiramiseks on vajalik pärandvara pankroti väljakuulutamise. Kuigi PankrS § 11 kohaselt saab kohus menetluse algatamisel ajutise halduri tasu ja kulutuste katteks nõuda deposiiti ainult pankrotiavalduse esitanud võlausaldajalt, võib kohus PankrS §-de 29 ja 30 alusel pankrotimenetluse jätkamiseks ikkagi nõuda deposiiti pankrotimenetluse kulude katteks ka avalduse esitajalt. Pärandvara pankroti puhul ei ole selline nõue põhjendatud. Kui pärandvara koosneb ainult või suuremas osas võlgadest, siis ei ole pärija vastutuse piiramiseks mõistlik nõuda, et pankrotimenetlus tuleb kindlasti lõpetada pankroti väljakuulutamise, väljakuulutamise, mis tekitab pärijale ainult lisakulutusi. Seetõttu näeb eelnõu ette pärija piiratud vastutuse ka juhul, kui pärandvara pankrotimenetlus lõpeb raugemisega ilma pankrotti välja kuulutamata.¹⁶² Seadusandja on autori arvates toiminud reaalsusega arvestavalt, sest kohtupraktikaga tutvunult nendib autor, et ainult võlgadest või peamiselt võlgadest koosnevaid pärandvarasid esineb päris sageli. Sellistel juhtudel pärandvara pankroti kulude maksmise kohustuse panek pärijale on pärija jaoks kulukas. Uue PärS § 130 lg 3 muutmise kehtestati pärija jaoks oluliselt soodsam võimalus pääseda võlgadega ülekoormatud pärandi korral võlgade maksmisest pärija isiklikest vahenditest. Järgnevalt esitab autor läbi vaadatud kohtulahendite refereeringu koos kohtulahendi tegemise põhjenduse ning omapoolse hinnanguga, et anda ülevaade pärandvara pankrotiasjade läbivaatamisest kohtutes uue PankrS §-st 29 lähtuvalt.

¹⁶¹ P. Manavald. Pankrotimenetluse majanduslik efektiivsus. – Juridica 2010/VI.

¹⁶² Kohtutäituri seadus 462 SE III. Eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=594370&u=20120418190407>. (18.04.2012)

Kohus on lõpetanud pankrotimenetluse pankrotti välja kuulutamata uue PankrS § 29 lg 1 järgi seoses raugemisega. Pärandaja on maksejõuetu, vara väärtus ei kata olemasolevaid nõudeid. Maksejõuetus ei ole enam lühiajaline ega ajutine, vaid on muutunud alaliseks. Menetluse jätkamine ei too vara juurde, mis annaks võimaluse jätkata alustatud menetlust kohtus ja kataks menetluskulud. Võlgnikul ei jätku vara pankrotimenetluse kulude katteks ja puudub vara tagasivõitmise ja tagasinõudmise võimalus. Võlgnikul reaalne vara puudub. Pärandvara inventuur on pärijate (võlgniku vanemad) nõudel tehtud. Võlgnik on maksejõuetu, maksejõuetus on püsiva iseloomuga. Puuduvad reaalsed vahendid pankrotimenetluse kulude katteks. Kohtule ei ole teada isikuid, kes oleksid nõus pankrotimenetluse kulusid kandma.¹⁶³ Halduri hinnangul on võlgniku maksejõuetuse tekkimise põhjuseks asjaolu, et võlgniku eluajal võetud laenukohustused ei olnud piisavalt tagatud. Võlgnik on oma eluajal olnud võimeline nimetatud laenukohustusi jooksvalt täitma, kuid tema pärandvara neid ei kata.¹⁶⁴ Võlgnikul on kohustusi 5 604 641,63 krooni ulatuses ja vara 4 465 krooni. Võlgnik ei suuda rahuldada võlausaldajate nõudeid ja see suutmatus ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine. Puuduvad tagasivõitmise ja tagasinõudmise võimalused. Puuduvad vahendid pankrotimenetluse kulude katteks ja neid vahendeid ei ole kusagilt ka tulemas. Võlgniku pärandvara pankroti välja kuulutamine olukorras, kus võlausaldajate nõuete rahuldamist ei ole ette näha, ei ole pankrotiseaduse mõttega kooskõlas. Arvestades, et võlgnikul on üks võlausaldaja - Maksu- ja Tolliamet - ja puudub väljavaade saada võlgadele rahuldust ka võimaliku läbiviidava pankrotimenetluse käigus, ei pea kohus vajalikuks PankrS § 30, § 29 lg 3 sätestatud deposiidi maksmise nõudmist. Võlgniku suutmatus rahuldada võlausaldajate nõudeid võib olla tingitud raskest juhtimisveast või kuriteo tunnustega teost. Varasem võlgniku suhtes toimunud kriminaalasja menetlus on lõpetatud maakohtu määrusega seoses tema surmaga.¹⁶⁵ Võlgniku maksejõuetuse põhjused on laenukohustuste enda kanda võtmine liiga suures ulatuses, teenuste tarbimine, milliste tasumiseks puudusid rahalised vahendid ning kuritegude sooritamine (kuritegude sooritamise tulemusena lasusid võlgnikul kahjutasu, trahvide ja sundraha nõuded). Ajutise halduri hinnangul on tegemist maksejõuetuse tekkimisega muudel asjaoludel uue PankrS § 22 lg 5 mõttes.¹⁶⁶ Kõige sagedasemad kohtulahendi tegemise põhjendused olid, et võlgniku maksejõuetus on alaline ning vara väärtus ei kata võlausaldajate nõudeid. Kuna vara polnud kusagilt lisandumas, tegi kohus lahendi, mille puhul menetlust ei toimu ning pärijad pääsevad menetluskulude maksmisest.

¹⁶³ HMKm 2-09-48412.

¹⁶⁴ HMKm 2-09-48412.

¹⁶⁵ TMKm 2-10-31584.

¹⁶⁶ VMKm 2-10-49522.

Nagu eespool kirjas, oli see ka seadusandja tahe, et peamiselt võlgadest koosnevate pärandite puhul pole pankrotimenetlust vaja läbi viia.

Kohus lõpetab määrusega menetluse pankrotti välja kuulutamata raugemise tõttu olenemata võlgniku maksejõuetusest, kui võlgnikul ei jätku vara pankrotimenetluse kulude katteks ning ei ole võimalik vara tagasi võita või tagasi nõuda, sealhulgas puudub võimalus esitada nõue juriidilise isiku juhtorgani liikme vastu. Kohus võib lõpetada menetluse pankrotti välja kuulutamata raugemise tõttu olenemata võlgniku maksejõuetusest ka siis, kui võlgniku vara koosneb peamiselt tagasivõitmise nõuetest ja nõuetest kolmandate isikute vastu ning nende nõuete rahuldamine on vähetõenäoline. Kohus ei lõpeta menetlust raugemise tõttu PankrS § 29 lg-te 1 ja 2 alusel, kui võlgnik, võlausaldaja või kolmas isik maksab pankrotimenetluse kulude katteks kohtu deposiiti kohtu määratud summa. Kohus avaldab teate menetluse lõpetamise kohta raugemise tõttu väljaandes Ametlikud Teadaanded (uue PankrS § 29 lg-d 1 – 4). Siinkohal väärrib märkimist, et ühel juhul on kohus otsustanud, et menetluses ei ole otstarbekas menetluse raugemise vältimiseks pankrotimenetluse kulude katteks kohtu deposiiti makstava summa määramine. Pärandvaras puudus igasugune vara, tagasivõitmise võimalus puudus, kohustusi oli võlausaldajatele kogusummas 14 371,78 eurot.¹⁶⁷

Uue PankrS § 29 lg-te 1 ja 2 alusel lõpetab kohus pankrotimenetluse seoses raugemisega, pankrotti välja kuulutamata, põhjendusega, et pärandvarast ei jätku vahendeid pankrotimenetluse kulude katteks.¹⁶⁸

Vastavalt uue PankrS § 158 lg-le 4, kui kohus tuvastab, et pankrotivarast ei jätku massikohustuste ja pankrotimenetluse kulude katteks vajalike väljamaksete tegemiseks, võib pankrotimenetlus lõppeda ka peale pankroti väljakuulutamist raugemisega. Kui menetluse lõpetamise ajaks on nõuete kaitsmine toimunud, märgib kohus määruhes, millises osas on iga võlausaldaja nõue tunnustatud ja millistele nõuetele esitas võlgnik vastuväite.

Pankrotimenetlus lõpetatakse pärandajast võlgniku vara suhtes uue PankrS § 158 lg 4 alusel raugemise tõttu, kui pankrotivarast ei jätku massikohustuste ja pankrotimenetluse kulude katteks väljamaksete tegemiseks. Pankrotimenetluse lõpetamiseks peab pankrotihaldur esitama kohtule pärandvara suhtes läbiviidavas pankrotimenetluses aruande koos taotlusega lõpetada uue PankrS § 158 ettenähtud alustel pankrotimenetlus raugemisega, kuna pankrotivarast ei jätku massikohustuste ja pankrotimenetluse kulude katteks vajalike väljamaksete tegemiseks vahendeid. Uue PankrS § 158 lg 1 kohaselt peab haldur juhul, kui pankrotivarast ei jätku massikohustuste ja pankrotimenetluse kulude katteks vajalike

¹⁶⁷ HMK 2-12-34523, 2-11-33709.

¹⁶⁸ HMK 2-12-28328.

väljamaksete tegemiseks, sellest kohtule viivitamatult teatama. Pärast nimetatud teadet teeb haldur pankrotivarast väljamaksed vastavalt uue PankrS §-s 146 sätestatule. Haldur on kohustatud müümata pankrotivara müüma, välja arvatud juhul, kui vara müük ei ole võimalik olulise viivitusega ja toob endaga kaasa ebanõistlikke kulusi.

Kohus on eelmises lõigus toodust lähtuvalt kinnitanud jaotusettepaneku (nõuded on rahuldatud pandieseme müügist saadud raha eest) ja lõpetanud pankrotimenetluse selle raugemise tõttu pärast pankroti väljakuulutamist, kuna pankrotivarast ei jätkunud massikohustuste ja pankrotimenetluse kulude katteks vajalike väljamaksete tegemiseks.¹⁶⁹

Kohus on lõpetanud pankrotimenetluse uue PankrS § 158 lg 4 alusel raugemise tõttu: pärandvarast ei jätku pankrotivara massikohustuste ja pankrotimenetluse kuludeks, võlausaldajate nõuded on 100 % ulatuses välja maksmata. Tagasisaadavat vara ei ole ja puudub ka motiiv pankrotimenetluse jätkamiseks.¹⁷⁰ Selles asjas oli kohtu hinnangul mõttekas pankrot välja kuulutada. Menetluse käigus selgus, et võlausaldajate nõudeid ei ole võimalik rahuldada ning pärandvarast ei jätku isegi pankrotimenetluse kulude katmiseks. Siin oleks olnud vajalik teha eeltööd ja lõpetada pankrotimenetlus uue PankrS § 29 lg 1 järgi raugemisega, kulud oleksid palju väiksemad olnud.

Kohus on selgitanud, et esitatav jaotusettepanek ei määratle võlausaldajatele väljamakstavaid konkreetseid summasid, vaid ainult suhtarve – st kui suurele osale pankrotivarasse laekunud rahast on võlausaldajal õigus vastavas rahuldamisjärgus tunnustatud nõude alusel. Täpsemad andmed iga võlausaldaja pankrotimenetluses rahuldatud ja rahuldamata nõude kohta esitatakse lõpparuandes.¹⁷¹

Pärandvara pankroti raugemise tagajärjel vabaneb pärija pärandaja kohustustest juhul, kui pärandaja võlausaldajate nõudeid ei ole võimalik pärandvara arvel täita. Eeltoodu põhjal võib tõdeda, et see on väga sobiv võimalus pärandaja kohustustest vabanemiseks võlgadega ülekoormatud pärandite puhul.

¹⁶⁹ HMK 2-11-26050.

¹⁷⁰ VMKo 2-06-31828.

¹⁷¹ TMK 2-10-52971.

KOKKUVÕTE

Magistritöö kirjutamisel on juhitud töö eesmärgist vastavalt pealkirjale: mida saab pärija ette võtta, kui pärandvara sisaldab enam kohustusi kui positiivset vara. Selleks uuriti Eesti ja teiste riikide õiguslase kirjanduse, seadusandluse ja kohtupraktika abil pärija vastutuse piiramise õiguslikku seisundit ning võrreldi seda Saksa õigusega, vähesel määral ka Šveitsi, Itaalia ja Sloveenia õigusega.

Töös jõutakse järelduseni, et Eesti pärimisseadus ja pankrotiseadus suudavad kaitsta pärijat pärandaja võlgade isiklikust varast tasumise eest. Pärija vastutuse piiramise võimalusi on vaja uurida, kuna vastutuse piiramise vahendite – pärandvara inventuuri ja pärandvara pankroti – omaksvõtmine ei ole meie ühiskonnas nähtav.

Pärimine on inimese elus harva juhtuv sündmus ja selleks end tavaliselt ette ei valmistata. Seepärast on riigi, st seadusandja kohustus kehtestada võimalikult ökonoomsed ning pärijat ja pärandvara võlausaldajat säästvad viisid pärija toimetulekuks valusale kaotusele lisanduva pärimismenetlusega. Eesti riik on asunud sellele teele, kehtestades lühikese aja jooksul kaks pärimisseadust ja kaks pankrotiseadust. Seadused, eriti praegu kehtivad seadused, on väga põhjalikud ja tehniliselt hästi koostatud. Samas on tavainimesel neid küllaltki raske mõista.

Kui panna end näiteks korraks äsja poja matnud vanemate seisundisse, kes on avastanud, et pojalt oli palju võlgasid ja vara peaaegu puudub, siis tuleb tunnistada, et nendel vanematel on endi pojast jäänud kohustuste tasumise vältimine keeruline. Kui neil ka raha napib, on olukord veel hullem. Tekib probleem, kas niisuguses olukorras aitab seadus või tuttavate soovitusel, kuidas võlausaldajatega kokkuleppele jõuda. Kui vanemad läheksid notari juurde, maksaksid nad ära esialgsed maksud ja laseksid inventuuriga koostada pärandvara nimekirja, millest selgub pärandvarast võlausaldajate rahuldamise võimatus. Seejärel otsiksid vanemad juristi, kes koostab avalduse pankroti väljakuulutamiseks, ning siis järgneb pankrotimenetlus koos kuludega. Pankrotimenetlus ning sellele eelnevad muud toimingud, sh inventuuri tegemine, võivad kesta aastaid. Kui pankrotivara müüa ja võlausaldajate nõudeid rahuldada ei õnnestu, kestab menetlus palju aastaid ka pärast pankroti väljakuulutamist.

Autor on töö valmides jõudnud järeldusele, et Eestis ja Saksamaal ning teisteski riikides on asjatundlik seadusandlus ja kohtupraktika olemas, kuid asjaajamine on Eestis kulukas ja keeruline. Suur koormus pärijate abistamisel ja nõustamisel on notaritel, kes saavad pärijaid esmalt, enne kohtuteele asumist aidata.

Eesti pärimisseaduses on alates 1997. aastast pärija vastutust suurendatud. Pärija vastutab reeglina piiramatult (*ultra vires hereditatis*). Kui pärija pole nõus täitma pärandaja kohustusi

oma varast, peab ta hoolitsema selle eest, et seadusega sätestatud viisil oma vastutust pärandvaraga piirata.

Eestis piisas vana pärimisseaduse kehtivusajal, alates 01.01.1997 kuni 31.12.2008, pärija vastutuse piiramiseks ainult inventuuri tegemisest. Kui inventuuri tulemusel selgus, et kõiki võlausaldajate nõudeid pole pärandvarast võimalik rahuldada, oli pärija ja võlausaldajate kokkuleppe võimatuse korral võimalik vaidluse kohtulik lahendamine, sh ka pankroti väljakuulutamine. Uue pärimisseaduse kehtivusajal tuleb pärijal aga enamasti nõuda kõigepealt inventuuri ja veendunult, et pärandvara ei kata pärandaja võlgasid, tuleb esitada kohtusse pankroti väljakuulutamise avaldus.

Alates 01.07.2010 kehtivas pärimisseaduses sätestatu kohaselt piirab pärija vastutust (juhul kui pärandaja kohustused ületavad pärija vara) vaid pärandvara pankroti väljakuulutamise ja pankrotimenetluse lõppemine pankrotti välja kuulutamata, raugemise tõttu. Kui pärandvara pankrot on välja kuulutatud, järgneb peale väljakuulutamist menetlus. Menetlus omakorda lõpeb seaduses ettenähtud viisil. Nii pärimisseadus kui ka pankrotiseadus ei näe ette erinevusi, kuidas toimub ja kuidas lõpeb pärandvara pankrotimenetlus. Pärandvara pankrotimenetlus lõpeb pankrotiseaduses sätestatud alustel, kuna Riigikohus on leidnud, et pärandvara pankrotimenetlusele kohalduvad pankrotiseaduse sätted.

Kirjutatud tööle tagasi vaadates tõdeb autor, et pärija vastutuse piiramiseks võiks pärimisseadus (või pärimismenetluse seadus, nagu on soovitanud käesoleva töö juhendaja U. Liin) sisaldada sätteid pärandvara pankroti kohta. Kohtulahenditest ilmneb, et pärandajatest jääb võlgasid küllaltki suures mahus. Seega tuleb need võlad ratsionaalseimal viisil tasuda. Eesti pärimisõiguses sätestatu annab praegu suuna pankrotimenetlusele, ning edasi võiks menetlus toimuda sama, täiendatud seaduse või uue seaduse sätete järgi.

Antud töö nõudis omajagu vaeva ja autor loodab, et kellelgi on sellest ka kasu. Pärandvara pankroti probleemistikku tuleb uurida; seega on hea, et keegi alustas pärandvara pankroti teemat; autor loodab, et pärandvara pankroti teemal kirjutatakse edaspidi sisukaid teadustöid. Teema vajab läbimõtlemit ja arendamist.

Autor on analüüsinud teemakohaseid kohtulahendeid. Ei saa öelda, et teemakohaseid kohtulahendeid oleks küllaga ja neis oleks erinevaid seadusesätteid analüüsitud ja tõlgendatud. Avalikult kättesaadavaid kohtulahendeid pole palju. Lahendites on kohtuasjadele lähenetud ainult seadusesätete nimetamise, mitte probleemide sisulise analüüsimise kaudu. Paljudes kohtulahendites on näiteks paari reaga iseloomustatud asjaolusid, seejärel loetletakse kahel leheküljel seadusesätteid ja lahendi lõpus on kohtu põhjendus. Kohtute lahendid on sisuliselt õiged, kuid impersonaalsed.

Saksamaal on pärandikohtud ja pankrotikohtud. Nendes kohtutes on kohtunikud spetsialiseerunud pärimis- ja pankrotiõigusele. Kuna meie maakohtunikud lahendavad paljusid eriliigilisi asju, ei saagi pärandi ja pärandi pankroti asju sügavuti menetleda. Siiski loodab autor, et edaspidi on Eestiski eraldi kohus, kus lahendatakse pärimis- ja sellest tulenevaid pankrotiasju.

Kui pärandvara inventuuri taotlemiseks on seadusandja poolt tähtajad (vähemalt kaudsed) olemas, siis pärandvara pankroti väljakuulutamise avalduse esitamiseks seadus tähtaega ei anna. Eeldatavalt peaks asjaajamine kulgema kiiremini kui töös toodud väikesest uurimusest nähtub. Kõik juhtumid on erilised ja seepärast ei ole ka võimalik ühesuguse aja jooksul menetlust lõpetada. Pärimisseaduses võiks olla sätestatud tähtaeg, millal on pärija (pärandvara hooldaja), kes on teada saanud pärandi võlgadega ülekoormatusest, kohustatud pöörduma kohtusse ja taotlema pärandvara pankroti väljakuulutamist.

Töös on kasutatud Saksa ja vähesel määral teiste riikide teadlaste teoseid. Saksamaa autorite teostes kajastub pärimisõiguse valdkonda kuuluv õiguspraktika väga põhjalikult. Autoritel on erinevad mõtted, kuid need viivad enamasti ühele ja samale tulemusele. Saksamaal on pärimis- ja pankrotimenetlus toimunud pikka aega, seetõttu on erinevate autorite teoseid palju. Vastates käesoleva töö sisejuhatuses püstitatud küsimusele, kas Eesti õiguses esinevad pärija vastutuse piiramise vahendid – pärandvara inventuur ja pärandvara pankrot – on piisavad ja otstarbekohased, leiab autor, et need vahendid on iseenesest piisavad (ka teistes riikides on vahendid samad). Samas tuleb veelkord märkida, et pärandvara inventuur on piisavaks vahendiks vaid juhul, kui pärandvara katab selle kohustused. Vastupidisel juhul on ainsaiks piisavaiks vahendeiks pärandvara pankroti väljakuulutamine või pankrotimenetluse lõppemine pankrotti välja kuulutamata, raugemise tõttu.

Vastates töös püstitatud hüpoteesile - kas pärandi inventuur ja pärandvara pankrot on pärija vastutuse piiramise piisavad vahendid – konstateerib autor, et on küll. Midagi muud ei ole ka mujal välja mõeldud. Muuta tuleks pärandi inventuuri ja pärandvara pankroti menetlust, st lihtsustada pärija jaoks asjaajamist.

Meie notarid, kes sellega tegelevad, väärivad kindlasti kiitust. Nende töö pole kerge. Autor loodab, et kohtutäiturid saavad pärandi inventuuriga paremini hakkama kui vana pärimisseaduse kehtivuse ajal pärijad ja muud pärandist huvitatud isikud.

Kuna töös vastav alajaotus puudub, peatub autor lühidalt pärandi inventuuri ja pärandvara pankroti sarnasustel ja erinevustel.

Sarnasustest praeguse Eesti õiguse valguses rääkides on esimeseks kindlasti eesmärk, st selguse saamine pärandaja varaasjades – kas pärandaja jättis endast maha vara selle sõna

tavakasutuse mõttes või hoopis võlad ehk kohustused, ning milline on nende vahekord, st kumb pool – kas miinus- või plusspool – on ülekaalus. Teiseks sarnasuseks võib lugeda selle, et mõlemat menetlust viib läbi ametiisik: inventuuri teeb notari korraldusel kohtutäitur ning pankrotimenetlust korraldab pankrotihaldur. Mõlemale menetlusele on iseloomulik varaloendi koostamine, mis tähendab pärandvara dokumentaalset ja ametlikku eraldamist pärija enda varast. Seega võiksid menetlused olla ka lõpptulemuselt sarnased, nimelt võiksid mõlemad piirata pärija vastutust pärandaja võlgade tasumise osas pärandvara maksumusega. Kuid inventuuri puhul on vastutuse piiramisel tingimuseks, et peale inventuuri tegemist täidab pärija kõik seadusega ette nähtud pärandaja kohustused kindlas järjekorras. Kui ta seda ei tee või pole tal võimalik seda teha, siis tuleb pärijal pöörduda kohtusse ja esitada pankroti väljakuulutamise avaldus. Pankrot aga piirab pärija vastutust kindlasti, kui kogu menetlus läbi on viidud. Inventuuri ja pankrotimenetluse erisuseks on, et inventuur viiakse läbi kohtuväliselt (inventuuri tegemise võib ka kohus määrata koos pärandvara valitsemise määruse tegemisega), pankrotimenetlus toimub ainult kohtu järelevalve ja kohtu poolt antud korralduste alusel. Inventuuri ja pankroti erisus seisneb ka pärandvarast võlgnikele väljamaksete tegemises – inventuuri puhul teeb võlausaldajatele väljamaksed pärija, kuid pankrotimenetluses teeb seda pankrotihaldur. Inventuuri korral jääb vara kasutajaks ja käsutajaks pärija (va pärandvara hoiumeetmete rakendamise puhul), pankrotimenetluses läheb vara kasutamise ja käsutamise õigus üle pankrotihaldurile. Erisuseks on ka menetluse alus: inventuuri puhul soovib pärija teada saada pärandi aktiva ja passiva suurust, kuid pankrotimenetluse alguses on pärijale juba teada, et passiva ületab aktiva ning pärija ei soovi seda passivat kaotada oma isikliku vara arvel. Erisustest saab veel välja tuua, et inventuuriga ei selgitata välja võlgniku maksejõuetuse põhjusi ning ei korraldata võlgniku majandustegevust, mida aga pankrotimenetluses tehakse. Kõige tähtsam erisus on, et pärandvara pankrot on suunatud pärandaja võlgade likvideerimisele, inventuur vaid nende kindlakstegemisele. Ka eraldatakse pärandvara pankrotiga reaalselt pärandaja ja pärija varamassid pärandaja varast pankrotivara moodustumise teel. Seega on pärandvara pankrotimenetlus põhjalikum ja tulemuslikum kui pärandvara inventuur. Pärandvara pankrotimenetlus on Eestis arenguteel. Üks osa inimesi võtab üle jõu käivaid laene, mida ei suudeta elu jooksul tasuda. Seega vabanetakse võlgadest järjest enam peale elu lõppu. Juristid ja seadusandja peavad looma nii võlausaldajat kui ka pärijat kaitsva süsteemi, kuidas parimal viisil, pärijat säästvalt rahuldada võlausaldajate õiguspärased nõuded.

Selleni jõudmiseks kulub veel aega ja loodetavasti annab käesolev uurimus omapoolse väikese panuse pärija vastutuse probleemide lahendamisele.

LEGAL ACTIONS OF RESTRICTION OF INHERITORS LIABILITY

Summary

The paper consists of three chapters, participated in two or three sections.

The first chapter explicates the conception and system of the legal actions of restriction of inheritor's responsibility, as well as the position of inventory and bankruptcy of succession in the system.

By opening of inheritance, the property of the legator descends to inheritor or inheritors from date of a legator's death. Generally, inheritance is thought to increase inheritor's property, but in the course of inheritance proceedings, the inheritor is also forced to accept legator's duties (i. e. debts). Therefore, increase of inheritor's property is not always concurrent with acceptance of inheritance. In case an inheritor has been too negligent to make all the actions necessary in the course of inheritance proceeding, a situation may arise in which the inheritor, by his own account, has to pay debts of legator's creditors. In such occasion, inheritor's personal property is concurrent with inheritance. The certain possibilities to restrict of inheritor's liability have been stated in law of inheritance of different states. It means a legal defense system for inheritor's personal property for the occasion when a legator's debts are larger than succession. The present paper discusses, most of all, appliances provided by Estonian legal norms, using of which enables to diminish the possible risk for an inheritor when after acceptance of inheritance it is discovered that legator's debts exceed his property. Estonian legal system is often compared with German legal system, as Estonian law of inheritance is remarkably similar with German law of inheritance.

Inheritor, after having accepted an inheritance, is responsible both for his and legator's duties. The only difference is either the inheritor is responsible for legator's duties restrictedly or unrestrictedly, i. e. only by succession or additionally by his personal property. If the inheritor is absolutely responsible for the duties connected with succession, then in case of property mass it is not important if there will be discharged the inheritor's personal duties or those connected with succession. In neither occasion, it has no importance if a certain duty will be discharged either by personal property or by succession. But in case an inheritor is restrictedly liable for the duties connected with succession, it has a great importance if the liability observed by the inheritor is included in liabilities connected with succession. An inheritor, admitting the claims of legator's creditors, should take notice not to harm his own property.

A person, during his lifetime, takes possession of some property (i. e. property rights) and answers to his property obligations. A legally capable person privately realizes his property

rights and answers to his property obligations. Generally, personal property obligations are obliged in the amount which is considered to be performed. Anyway, there will be occasions when the obligations are impossible to be performed. For example, in occasion of debtor's death, an inheritor is neither able nor obliged to perform those obligations. Therefore, before acceptance of inheritance, an inheritor should get an accurate overview about succession, to foreclose his responsibility for possible debts of legator.

Inheritance is determined as descending of one person's property, in case of his death, to another person. Succession descends to inheritors as a whole. An inheritor has no possibility to use his own discretion what to accept or not accept in accountance of succession. Also, the unity of assets and liabilities have been pointed to ; i. e. the legators' obligations will descend to inheritors, together with a positive property (or rights).

The main subject of the paper is: what could an inheritor undertake in case the succession includes considerably more obligations than any positive property.

Even nowadays there are used some principles of inheritor's liability, originated from Roman legal system - separation of inheritance and inheritor's property; renouncement an inheritance.

According to restricted liability of inheritors, the subject is:

1) if an inheritor has to take the inheritance over into his own property in such way that either his creditors or the creditors of inheritance may turn their exaction to that

2) if an inheritor may keep these properties in a separated form, so that he is able to connect both groups of creditors only with one of those properties (*separatio bonorum*).

In principal, the inheritor should take some steps to restrict his liability connected with inheritance. If he should make a mistake in doing that, he is absolutely liable - i. e. also by his personal property.

The second chapter of the paper discusses the subject of inventory of inheritance : the persons entitled to applicate inventory of claim; term of claim of inventory and legal consequence of inventory.

In Estonian Law of Inheritance, liability of inheritor has been expanded. As a rule, an inheritor is absolutely liable (*ultra vires hereditatis*); i. e., if the inheritor doesn't accept the inheritance with inventory, then he is liable, with his personal property, for the inheritor's duties to discharge of which the inheritance may be insufficient.

Speaking about positive sides of inheritor's property, the inheritor, after acceptance of succession, will be a proprietor of two property mass. Partially, he is naturally and ongoingly

an owner of his personal property. On the other side, in opening of the inheritance, he will become an owner of the legator 's property, as well as his obligations. As a legator 's debts also are switched over to an inheritor, he possibly will have to deal with two groups of creditors - his personal creditors and the creditors of succession.

As early as in ancient Rome it was quite ordinary to accept an inheritance having inventory advantage. At that time, the principle of making a physical inventory was similar to our present inventory-making: to compose a list of inheritance during a fixed term.

Estonian Law of Inheritance gives to an inheritor a possibility to restrict a liability for debts of succession by this succession (a principle of an inheritor's restricted liability). The liability may be restricted by inventory of succession or bankruptcy of succession. In both cases, the succession will be separated from personal property and there will be got a clear idea of succession and the obligations connected with it. By that, the interests of creditors of succession will be protected in a better way; especially in case the succession is sufficient to satisfy the claims of creditors of succession.

The aim of an inventory is to write up all the succession - both rights and obligations, as well as the description and appreciation, necessary to determine them. In that way, it will be provided that the inherited property could be always separated from inheritor's personal property and mixing of succession with inheritor's personal property will be foreclosed. Therefore, the base of restriction of inheritor's liability comprises a strict accounting related with the succession and separating of the succession from inheritor's personal property.

For inheritor, before acceptance of inheritance, it is significant to decide if to accept the inheritance either with inventory licence or without it. When an inheritance has been accepted without inventory licence and some debts should become evident, the inheritor is not allowed to decline his resolution.

An inheritor has a right to make a voluntary inventory. German Law of Inheritance, by debtor's application, allows to force the inheritor to make an inventory at a fixed term. In Estonia, a creditor has no any right to force an inheritor to make an inventory. The inheritor voluntarily lodges a claim for inventory of inheritance.

The legal commission of Parliament has declared that the greatest principal amendment of law of inheritance embraces the assigning of exclusive right of inventory-making to a bailiff, i. e. an official person civil servant subjected to public control.

After inventory-making, the inheritor's responsibility for the obligations connected with succession is restricted by the value of succession.

Inventory of inheritance will be obligatory in case a local administration unit is supposed to be an inheritor. As local administration unit, as well as the state, are only compulsory inheritors, they can't be responsible for legator's debts and duties with their own property. Obligation of inventory means that they are responsible for legator's debts and duties only in dimensions of the value of succession.

The third chapter of the paper discusses subject of bankruptcy of succession, including persons having right to lodge an application of the file for bankruptcy of succession, term of lodging a claim for bankruptcy and legal consequence of bankruptcy of succession.

In the law of inheritance, there has been stated a possibility to lodge an application to file for bankruptcy of succession which is, similarly to inventory of succession, a foundation of restriction of inheritor's liability. Bankruptcy of succession separates property masses; therefore inheritor, by his personal property, is not responsible for legator's duties.

When succession is not sufficient to meet all the obligations of legator's creditor, the inheritor has to lodge an application for court to file for bankruptcy. In case of death of debtor, according to bankruptcy law, the filing for bankruptcy may be done by debtor's inheritor, executor or trustee of inheritance. In that occasion, the bankruptcy notice is applied according to the prescriptions of debtor's bankruptcy petition.

The reason of bankruptcy of succession may be only straight bankruptcy and not inheritor's insolvency.

A debtor has to motivate his insolvency in a bankruptcy notice. To motivate his insolvency, the debtor has to apply an explanatory letter about the reason of his insolvency and a debt list, added to the bankruptcy notice. The debt list should comprehend the names and locations of the debtor's creditors including their claims, as well as necessary data concerning debtor's property. Debtor has to sign the headnote and debt list. The court files for bankruptcy in case the debtor is insolvent. In case the bankruptcy notice has been declared by debtor, he presumably should be insolvent. The court files for bankruptcy by a certain regulation (bankruptcy regulation). The file of bankruptcy is a starting-point for a bankruptcy proceeding.

It is necessary to appoint a temporary governor to get an overview about the debtor's property and duties, as well as to ascertain a debtor's insolvency and its reasons. To grasp the property status of debtor, the governor has a right to receive information and documents from the debtor, establishments and another persons.

From day of death of a bankrupt as a natural person, a trustee in bankruptcy is not considered to be a legal representative of the bankrupt, but a representative of the debtor's inheritor.

A bankruptcy proceedings is aimed to satisfaction of a creditor's requirements by the property of an insolvent debtor. Therefore, after debtor's death, it may be also operated by a debtor's inheritance. Bankruptcy estate is a property belonging to debtor during declaration of bankruptcy, or a property claimed back or reclaimed or acquired by the debtor in the bankruptcy proceedings. There is no difference between a debtor's (as a natural person) property or a succession in case of debtor's death.

A trustee in bankruptcy protects all the creditors' rights and interests, as well as debtor's ones, providing a legal, quick and economically expedient bankruptcy proceeding. A fair and dutiful trustee has to exercise his duties carefully and to consider all the possible interests of creditors and debtor.

Administering of succession embraces making of procedures necessary for maintenance of bankrupt's estate and performance of bankruptcy proceedings, consulting a debtor (a legal person) or managing of an enterpriser's (a natural person) economic activities. After declaration of bankruptcy, the debtor's right to administer the bankruptcy estate descends to the trustee in bankruptcy. A disposable action of an object, belonging to the bankrupt's estate, made by a debtor after declaration of bankruptcy, is null and void.

An inheritor or a trustee of succession as to lodge an application to the court to declare a bankruptcy of succession, in case the succession is not sufficient to satisfy all the legal requirements and the inheritor doesn't agree to satisfy them by his own account - those are two preconditions to lodge an application to the court. A fixed term is not legally enacted. A trustee of succession and an inheritor are the only persons having a legal right to apply a bankruptcy notice of succession.

A debtor's bankruptcy notice will be checked by court during 10 days or during 30 days (for substantial reasons) from appointment of a temporary trustee. A creditor's bankruptcy notice will be checked by court during 30 days or 2 months (for substantial reasons) during appointment of a temporary trustee. Proceeding of bankruptcy notice is not allowed to be stopped. The court will not check the bankruptcy notice if the creditor doesn't pay the fixed sum, after the appointment of a temporary trustee. After checking the bankruptcy notice, the court may either declare a bankruptcy, not to satisfy the notice or finish it because of effluxation of proceeding.

When the succession consists mostly of debts, it is not rational, for restriction of inheritor's liability, to claim a declaration of bankruptcy which causes additional expenses for an inheritor. Therefore, a draft provides a restricted liability of an inheritor even in the occasion when the bankruptcy proceedings of succession is finished by effluxion, without declaration

of bankruptcy. It is in accordance with reality, as the author, having been in contact with trial practice, asserts existence of quite many succession consisting mainly of debts. In that occasions, it is too expensive for an inheritor to pay the bankruptcy costs of succession.

According to Estonian justice, similarly to German justice, a trustee in bankruptcy at once after making of bankruptcy regulation has to take over the debtor's property and begin to administer the bankruptcy estate/debtor's property. The trustee is obliged to claim back into bankruptcy estate the debtor's being in possession of a third person.

According to Estonian justice, after the file for bankruptcy the right of administering of debtor's property descends to a trustee. The same is valid about the right to be (instead of a debtor) a participant in a court procedure discussing a bankrupts' estate or property which may be included into succession. A debtor is obliged to submit a list about his possessions, including his duties, according to termination of bankruptcy declaration, to the trustee.

According to Estonian Law of Inheritance (similarly to German law), the inventory of succession prior to application for bankruptcy of succession is not compulsory from beginning of July, 7. 2010.

According to Law of Inheritance from July, 1, 2010, liability of inheritor is restricted by declaration of bankruptcy of succession and finishing of bankruptcy proceedings without declaration, because of effluxion. After declaration of bankruptcy of succession, the bankruptcy procedure follows and is finished as legally enacted. Neither law of inheritance nor law of bankruptcy provide particular norms connected with bankruptcy proceedings of succession, so the bankruptcy proceedings is finished as enacted in law of bankruptcy.

Bankruptcy proceedings is finished in the following foundations:

- 1) un-implementedness of bankruptcy petition
- 2) effluxion of bankruptcy proceedings
- 3) falling out of foundation of bankruptcy
- 4) general consent of creditors
- 5) affirmation of final report
- 6) affirmation of compromise

The property remained after making of payments from bankruptcy assets and total satisfaction of debtors' requirements will be returned to debtor, of course provided that such kind of property is existing.

Estonian Law of Inheritance makes it possible for inheritor to restrict his liability, related to inheritor's duties, in two ways: to make an inventory of succession or to lodge an application to declare a bankruptcy of succession. Anyway, after inventory of succession, an inheritor has

to file for bankruptcy to court - it is another legal possibility, if the succession is not adequate to discharge all the legator's duties.

In consequence: an inheritor, in acceptance of inheritance, undoubtedly has to find out the consistence of inheritance which possibly may consist only of debts. Then, inheritor has to decide if to accept the inheritance or to renounce it. In case of acceptance of inheritance loaded with debts, debtor should not pay the legator's debts. Generally a possibility to make an inventory is chosen (the inventory is made by a bailiff), because by inventory the inheritor is provided an official affirmation about the inclusion of the inherited property.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. D. Abt, T. Weibel. Erbrecht. 2. Auflage. Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag 2011.
2. J. Ananjeva jt. Nõukogude tsiviilõigus. Üldosa. Tallinn: Valgus 1971.
3. J. Basedow, K. J. Hopt, R. Zimmermann, A. Stier. The Max Planck Encyclopedia of European Private Law. Volume II. Oxford University Press: 2012.
4. M. Bonefeld, L. Kroiss, M. Tanck. (Hrsg.). 2. Auflage. Baden – Baden 2005.
5. H. Brox, Erbrecht. 23. Auflage. Köln: Carl Heymanns Verlag 2009.
6. J. Damrau. Praxiskommentar Erbrecht. 2. Auflage. Bonn: zerb verlag 2011.
7. A. Dežman, G. Danko. Nachlassinsolvenz in Slowenien. – Zeitschrift für Europarecht, internationale Privatrecht und Rechtsvergleichung 2011/01.
8. C. Th. Ebenroth. Erbrecht. Juristische Kurzlehrbuch für Studium und Praxis. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung 1992.
9. Eesti NSV Tsiviilkoodeks. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Eesti Raamat 1969.
10. C. Eberl-Borges. Die Erbausinandersetzung. Tübingen: Mohr Siebeck 2000.
11. B. Eccher. Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht. 4. Auflage. Wien: Springer-Verlag 2010.
12. R. Frank. Erbrecht. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung 2000.
13. W. J. Friedrich. Testament und Erbrecht. 16. Auflage. München: Deutscher Taschenbuch Verlag 1991.
14. A. Frieser. Fachanwaltskommentar Erbrecht. 2. Auflage. Köln: Luchterhand 2008.
15. M. Gruber, S. Kalss, K. Müller, M. Schauer. (Hrsg). Erbrecht und Vermögensnachfolge. Springer – Verlag/Wien, 2010.
16. E. Ilus. Rooma eraõiguse alused. Ilo, 2000.
17. I. Kull, M. Käerdi, V. Kõve. Võlaõigus I. Üldosa. Tallinn: Juura 2004.
18. H. Köhler. Tsiviilseadustik. Üldosa. Tallinn: Juura 1998.
19. D. Leipold. Erbrecht. Ein Lehrbuch mit Fällen und Kontrollfragen. 17. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck 2009.
20. U. Liin. Pärimisõigus. Tallinn: Ilo 2005.
21. U. Liin. Uus pärimismenetlus – kuidas edasi? - Juridica 2009/I.
22. U. Liin. Pärandi üleminek pärijale: vastuvõtusüsteem versus loobumissüsteem. – Juridica 2003/I.
23. U. Liin. Pärimisõiguse põhimõtetest. – Juridica 1999/3.

24. I. Mahhov. Notari koht uuenevas pärimismenetluses. – Juridica 2008/VII.
25. I. Mahhov. Pärimise käik uues pärimisseaduse eelnõus. – Juridica 1995/7.
26. P. Manavald. Pankrotimenetluse majanduslik efektiivsus. – Juridica 2008/VI.
27. T. Mikk. Pärimisõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2012.
28. T. Mikk. Pärimisõigus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2004.
29. D. Olsen. Erbrecht. 2. Auflage. Berlin: De Gruyter Recht 2005.
30. C. G. Paulus. Tsiviilprotsessiõigus. Tallinn: Juura 2002.
31. K. Schellhammer. Erbrecht nach Anspruchsgrundlagen. 2. Auflage. Heidelberg: C. F. Müller Verlag 2006.
32. W. Schlüter. Erbrecht. 14. Auflage. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung 2000.
33. T. Saarma. Pankrotimenetluse põhimõtted. – Juridica 2008/IV.
34. E. Silvet. Pärimisseaduse eelnõu põhijoontest. – Juridica 1995/7.
35. E. Silvet, I. Mahhov. Kuidas pärida ja pärandada. Tallinn: Juura 1997.
36. P. Varul jt. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2012.
37. P. Varul jt. Võlaõigusseadus III. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2009.
38. P. Varul. Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud. – Juridica 2008/VI.
39. P. Viirsalu. Pankrotipesa problemaatika. – Juridica 2008/VI.

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

40. Asjaõigusseadus (AÕS). – RT I 1993, 39, 590...RT I, 29.06.2011, 1.
41. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). In der Fassung der Bekanntmachung vom 02.01.2002 (BGBl. I S. 42, ber. S. 2909, 2003 I S. 738). Zuletzt geändert durch Gesetz vom 27.07.2011 (BGBl. I S. 1600) m.W.v. 04.08.2011 Arvutivõrgus: <http://dejure.org/gesetze/BGB>. (30.04.2012)
42. Eesti Vabariigi põhiseadus (PS). – RT 1992, 26, 349...RT I, 27.04.2011, 1.
43. Karistusseadustik (KarS). – RT I 2001, 61, 364...RT I, 29.12.2011, 1.
44. Kohtutäituri seadus (KTS). – RT I 2009, 68, 463...RT I, 21.03.2011, 1.
45. Kohtutäiturimäärustik. – RTL 2009, 98, 1456... RT I, 17.01.2012, 1.
46. Korterühistuseadus (KÜS). – RT I 1995, 61, 1025...RT I 2009, 54, 363.
47. Maksukorralduse seadus (MKS). – RT I 2002, 26, 150...RT I, 22.12.2011, 3.
48. Pankrotiseadus (uus PankrS). – RT I 2003, 17, 95...RT I, 29.06.2011, 1.
49. Pankrotiseadus (vana PankrS). – RT 1992, 31, 403...RT I, 2002, 44, 284.
50. Pärimisseadus (uus PärS). – RT I 2008, 7, 52...RT I 2010, 38, 231.
51. Pärimisseadus (vana PärS). – RT I 1996, 38, 752... RT I 2007, 67, 413.
52. Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise ja pärimisregistri pidamise kord (uus kord). – RTL 2008, 101, 1435...RT I 2010, 53, 341.
53. Pärimisseadusest tulenevate notari ametitoimingute tegemise ja pärimisregistri kannete vorm (vana kord). – RTL 2002, 19, 244...RTL 2007, 10, 163.
54. Rahvusvahelise eraõiguse seadus (REÕS). – RT I 2002, 35, 217...RT I 2009, 59, 385.
55. Saksa tsiviilseadustik BGB. Tallinn: Juura, Õigusteabe AS 2001.
56. Tsiviilkohtumenetluse seadustik (TsMS). – RT I 2005, 26, 197...RT I, 28.12.2011, 1.
57. Tsiviilseadustiku üldosa seadus (TSüS). – RT I 2002, 35, 216...RT I, 06.12.2010, 1.
58. Täitemenetluse seadustik (TMS). – RT I 2005, 27, 198...RT I, 21.03.2011, 1.
59. Võlaõigusseadus (VÕS). – RT I 2001, 81, 487...RT I, 08.07.2011, 6.
60. Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seadus (VÕVS). – RT I, 06.12.2010, 1

61. Äriseadustik (ÄS). – RT I 1995, 26, 355...RT I, 28.12.2011, 1.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

62. RKTko 3-2-1-41-10.
63. RKTkm 3-2-1-13-09.
64. RKTko 3-2-1-86-08.
65. RKTkm 3-2-1-120-07.
66. TlnRnko 2-08-29221, 22.12.2009.
67. TlnRnko 2-05-61, 26.09.2006.
68. HMKm 2-12-24907, 11.01.2013.
69. HMKm 2-12-28328, 31.12.2012.
70. PMKm 2-12-45622, 04.12.2012.
71. VMKm 2-12-41284, 04.12.2012.
72. VMKm 2-12-41288, 23.11.2012.
73. HMKm 2-12-34523, 05.11.2012.
74. HMKm 2-12-29088, 14.09.2012.
75. HMKm 2-12-26421, 17.09.2012.
76. PMKm 2-11-31596, 29.08.2012.
77. HMKm 2-12-5857, 17.05.2012.
78. HMKm 2-11-26050, 03.05.2012.
79. VMKm 2-11-33709, 17.04.2012.
80. VMKm 2-11-22249, 12.12.2011.
81. TMKm 2-10-52971, 05.12.2011.
82. VMKm 2-11-5746, 21.06.2011.
83. TMKm 2-11-5534, 06.04.2011.
84. VMKm 2-11-4225, 22.03.2011.
85. VMKm 2-10-57716, 06.12.2010.
86. VMKm 2-10-49522, 06.12.2010.
87. HMKm 2-09-55053, 02.12.2010.
88. TMKm 2-10-51673, 15.11.2010.
89. TMKm 2-10-31584, 13.10.2010.
90. TMKm 2-10-16461, 28.09.2010.
91. HMKm 2-10-17988, 27.05.2010.
92. VMKm 2-10-11364, 05.04.2010.
93. HMKm 2-10-865, 26.02.2010.

94. HMKo 2-08-13784, 12.01.2010.
95. PMKm 2-09-48169, 01.12.2009.
96. HMKm 2-09-48412, 16.11.2009.
97. VMKm 2-09-10873, 29.10.2009.
98. PMKo 2-08-29221, 24.08.2009.
99. PMKm 2-09-27505, 18.08.2009.
100. VMKm 2-08-52256, 08.05.2009.
101. HMKo 2-08-11637, 16.04.2009.
102. VMKm 2-02-2 (enne 01.01.2006 nr 2-1120/02), 04.03.2009.
103. VMKm 2-06-31828, 03.12.2008.
104. HMKo 2-08-59399, 26.11.2008.
105. HMKm 207-5619, 11.06.2007.
106. VMKo 2-06-31828, 13.12.2006.
107. VMKo 2-05-3467, 25.10.2006.
108. HMKo 2-04-178, 22.11.2006.
109. VMKo 2-05-3500, 27.11.2006.
110. VMKo 2-1779/05, 19.12.2005.
111. VMKo 2-1477/05, 30.06.2005.

KASUTATUD MUUD ALLIKAD

112. Kinnistusraamatuseaduse, pärimisseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=984304&u=20120406181425>. (06.04.2012)
113. Kohtutäituri seadus 462 SE III. Eelnõu seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=594370&u=20120418190407>. (18.04.2012)
114. Pärimisseaduse eelnõu seletuskiri, mai 2007. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=95329&u=20120119175952> (16.03.2012)
115. Pärimisseaduse eelnõu (56 SE II-1) õiguskomisjoni 04.12.2007 istungi protokoll nr 3. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=pub_ooc_file&op=emsplain&content_type=text/html&u=20120119160018&file_id=436423&etapp=04.12.2007&fd=07.12.2008 (16.02.2012)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kaja Oksa, sünnikuupäev 22.03.1953,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Õiguslikud vahendid pärija vastutuse piiramiseks“,

mille juhendaja on Urve Liin

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 06.05.2013